

Kirken *i* dag

TEMA | Kirke med de nye

Den første aktion Se side 8

Når kirken indbyder til samskabelse Se side 22

Ekstra
20 siders essay
om det nye årtusinds
kirkebyggeri af
Benny Grey
Schuster.

TEMA | Kirke med de nye

Indhold

<p>3 Når kirken forandres
af Henrik Bundgaard Nielsen</p> <p>4 ”Kirke med de nye” og menighedsrådets overvejelser
af Henning Ammentorp Bentzen</p> <p>6 Folk og folkekirke anno 2020
af Kirsten Donskov Felter</p> <p>8 Den første aktion
af Doris Vest Steen og Heine Lokjær Hansen</p> <p>11 Strategiske samtaler i en proces/et projekt
af Heine Lokjær Hansen</p> <p>12 Kirken som mødested
af Kirsten Donskov Felter</p> | <p>14 Sankthans? Det fejrede vi da i august...
af Berit Weigand Berg, Doris Vest Steen og Heine Lokjær Hansen</p> <p>16 Sammensætning og arbejdet i en projektgruppe
af Berit Weigand Berg</p> <p>18 Hvad fik deltagerne ud af at være med?
af Berit Weigand Berg og Kirsten Donskov Felter</p> <p>20 Sammen om at lære – metoden i ”Kirke med de nye”
af Kirsten Donskov Felter</p> | <p>22 Når kirken indbyder til samskabelse
af Berit Weigand Berg</p> <p>24 Hvad og hvem er kirke?
af Kirsten Donskov Felter</p> <p>26 Små øvelser som en smutvej ind til sagens kerne
af Berit Weigand Berg</p> <p>28 Hvad kan tal sige om et sogn?
af Berit Weigand Berg</p> <p>30 Sådan kan I komme i gang</p> <p>31 Nyt fra Kirkefondet</p> |
|---|--|---|

Nr. 3 | September 2022

21. årgang

ISSN 1601-8230

Udgiver: Kirkefondet,
Peter Bangs Vej 5B, 2000 Frederiksberg
Tlf. 33 73 00 33
E-mail: kirkefondet@kirkefondet.dk
www.kirkefondet.dk

Formand: Erik Møllerup
Generalsekretær: Henrik Bundgaard Nielsen

Kirken i dag redigeres af:
Charlotte Lydholm

Temagrube bag nr. 3/2022:
Kirsten Donskov Felter og
Berit Weigand Berg

Layout og produktion:
Jørn Thomsen Elbo A/S, Kolding

Årsabonnement for 2022: Kr. 275,-
Enkeltnumre: Kr. 75,-
Abonnement kan bestilles ved
henvendelse til Kirkefondet

Forsidebillede: Fra det første
arrangement i Sofiendals Enge.
Foto: Berit Weigand Berg

Henrik Bundgaard Nielsen
generalsekretær i Kirkefondet

Når kirken forandres

Mange sogne oplever ret store forandringer i disse år. Nogle sogne vokser ret kraftigt – særligt i og omkring de store byer. Andre affolkes, og skal derfor igennem nogle justeringer som fx sammenlægninger af sogne eller oprettelse af storpastorater. Ved første øjekast kan det godt virke som to meget forskellige ting, som derfor har brug for meget forskellige handlinger fra de enkelte sogne. Men efter at have arbejdet med begge typer tegner der sig et billede af, at der er ret mange ligheder. I begge tilfælde kan vi nemlig anbefale det samme; det er, når man går på opdagelse i det nye, at man som kirke bedst finder svaret på, hvordan man skal tilpasse sig den nye situation. Det findes der nemlig kun et rigtigt bud på, hvordan man skal gøre, og det er det, der passer til den helt lokale virkelighed. Uanset hvad der sker, gælder det om at blive med eget sogn.

Et glimrende eksempel

I dette temanummer sætter vi fokus på projektet ”Kirke med de nye”. Det er et projekt, der tog sit udgangspunkt i, at Skalborg Sogn i den sydlige del af Aalborg stod overfor både byudvidelse – der hvor man bygger boliger på ny jord – og byfortætning, hvor man river gamle erhvervsjendomme ned for at bygge nyere og større boligjendomme. Denne forandring ønskede man at forholde sig til, og for ikke at skulle stå helt alene med opgaven, inviterede sognet både Kirkefondet og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter med om bord.

Når vi fylder et helt blad med fortællingen fra Skalborg sogn, skyldes det, at dette projekt fungerer som en glimrende illustration på, hvad man som kirke kan gøre, når sognet forandrer sig. Uanset om det er et by- eller

landsogn. Og altså også uanset hvilken form for tilpasning det er, sognet har brug for, for at være relevant i lokalrådets nye virkelighed.

Min kirke

Et godt eksempel på, at det er nogle af de samme ting, der er på spil, når et sogn forandrer sig, fandt Kirkefondet igennem et andet projekt i Aalborg Stift. Her blev der gennemført en lang række af interviews med præster, kirkeligt ansatte, menighedsrådsmedlemmer og lokale indbyggere fra sogne, der er blevet lagt sammen til storpastorater. De interviewede pegede på den særlige betydning af tilhørsforhold. ”Min kirke” er for mange ikke hele folkekirken, men netop den lokale kirke, eller den kirke, som jeg altid er kommet i. Hvis den kirke ikke længere har gudstjeneste hver søndag, så er det ikke givet, at jeg forsøger at finde hen til en anden kirke.

Det samme oplevede vi blandt de nytillflyttede i Skalborg Sogn. Mange af dem pegede på, at de allerede havde en kirke, nemlig den de kom fra. At være ny i et område er ikke det samme som, at man er kirkeløs eller kirkefremmed.

Det har betydning for, hvad vi som sogn skal skrive til dem i velkomstbreve. Det har betydning for, hvilke typer arrangementer vi skal lave. Fx kan det være en god idé at tænke i at skabe nogle arrangementer, der kan blive det nye områdes tradition. Altså ting, der kan være med til at knytte de tilflyttede til lige netop deres lokalområde. Til gengæld kan det være, at man som kirke skal anerkende, at de nye gerne fortsat vil holde fast i nogle af traditionerne med deres gamle kirke. På samme måde i de sogne, der bliver mindre. Der er måske lokale traditioner, der er afgået ved døden, fordi der ikke længere er mennesker nok til at holde

dem i gang. Her kan kirken engagere sig i sit lokalområde ved at være med til at skabe nye traditioner, der passer til stedets nutid frem for dets fortid.

Kirke MED de nye

I Skalborg har vi haft fokus på at lave ”Kirke MED de nye”. Det kommer til udtryk i dette blad ved, at artiklerne er skrevet af forskellige af dem, der har været engageret i projektet. De giver hver især et blik ind i, hvad de har gjort, og hvad de har oplevet som en del af projektet. Ind imellem disse lokale stemmer, giver vi så en præsentation af, hvordan vi har grebet projektet an. Det hele afrundes med en kort vejledning til de sogne, der kunne have lyst til at gå i gang med et lignende arbejde. ■

Henning Ammentorp Bentzen
menighedsrådsformand
i Skalborg Sogn

"Kirke med de nye" og menighedsrådets overvejelser

Mange kirker går med tanker om at "gøre noget", når sognet vokser betydeligt. I Skalborg ønskede menighedsrådet at gå et skridt videre og gå fra tanke til handling. På sin vis ligger det med at handle i sognets dna. Skalborg Sogn opstod i sin tid selv som resultat af, at Aalborg by voksede, og nogen gjorde noget.

Forhistorien

Skalborg er en forstad til Aalborg. Indtil 1970 var der ingen kirke i byen, men stærke kirkelige kræfter fik skabt opbakning til udskilning fra Hasseris Sogn, og en kirke blev bygget. I de fleste af Skalborg Kirkes første 50 år har kirken været kirke på samme måde, som de fleste kirker har været i Danmark. Alle vidste, hvor kirken lå, og alle var velkomne til at kigge indenfor. Kirken tilbød det samme som alle andre kirker: Søndagsgudstjenester, foredrag og koncerter.

Men det har ændret sig i de seneste godt 10 år. Der skete ændringer hos medarbejderne, både nye præster og øvrige medarbejdere. Det resulterede i, at der voksede et ønske frem om at udvikle kirkens organisation og de tilbud, som kirken gav sine medlemmer. Første synlige resultat var, at menighedsrådet udarbejdede en vision for Skalborg Kirke, der lød sådan:

- Vi vil være levende kirke i Skalborg
- Ved at lade os udfordre af kristendommens relevans for alle livets forhold
 - Ved et rigt og varieret gudstjenesteliv
 - Ved at fremme fortroligheden med kristendommen.

I de første år blev der lagt megen energi i at udvikle flere former for

gudstjenester end højmesse, ligesom der blev udviklet et omfangsrigt tilbudskatalog af arrangementer, foredrag og koncerter. Men det var primært en udvikling, der var drevet indefra med udgangspunkt i dem, der allerede kom i kirken.

Begyndelsen på projektet

I 2015-2017 skete der to ting, som tilsammen resulterede i, at projekt "Kirke med de nye" blev etableret. Det første var, at Aalborg Kommune i 2015 inviterede kirke, skole, sportsklub og det lokale samråd til at deltage i en dialog, som skulle ende med en lokalplan for udvidelsen af Skalborg. Den endelige byplan gav mulighed for, at der kunne bygges over 1.500 nye lejligheder og rækkehuse i Skalborg, som ville forøge antallet af indbyggere med 3.500. Det siger sig selv, at en så stor stigning i antallet af indbyggere ville blive en udfordring for kirken.

Vi vidste, at der var mange andre steder i landet, som havde den samme udfordring, og dette førte til det næste, som var, at vi begyndte at se os omkring for at finde inspiration til at løse den udfordring. I november 2017 inviterede Kirkefonden først på en konference om kirke i byudvikling og siden hen – i foråret 2018 – på en studietur til Holland for at se på, hvordan

de tacklede at være kirke på en anden måde, end den vi var vant til. Vi deltog i begge, og hjemvendt med masser af inspiration i rygsækken begyndte vi at konkretisere vores udfordring, og hvad vores mål skulle være.

Målet for projektet

Arbejdet med at bidrage til lokalplanen for Skalborg ud fra den inspiration, vi havde hentet fra andre steder, førte til, at menighedsrådet formulerede fire konkrete målsætninger:

- at etablere et projekt, som skulle gøre os klogere på, hvordan vi kan blive synlige for de nye indbyggere
- at finde ud af, hvordan vi i samarbejde med de nye indbyggere kan realisere vores vision
- at finde ud af, hvad de forventer af kirken
- at finde ud af om det, vi tilbyder af aktiviteter, også er det, de efterspørger.

Målsætningerne afspejler, at menighedsrådet med projektet gerne vil, at kirken skal åbne sig for flere end dem, der allerede kommer der. Eller sagt på en anden måde. Skalborg Kirke har været kirke for mennesker, der på eget initiativ søgte kirken. Men målet er, at i fremtiden skal Skalborg Kirke både være kirke for og med mennesker. Vi skal i fremtiden være i dialog med

folkekirkens medlemmer og lokalsamfundet om, hvad de ønsker af kirken. Hvordan skal kirken være, så de kan opleve den som relevant for dem? Hvad skal den tilbyde mennesker, for at de vælger den til som en vigtig del af deres liv?

Med udgangspunkt i folkekirkens mission om at forkynde evangeliet om Jesus Kristus som verdens frelser skal vi formidle kristendom på en måde, så det føles meningsfuldt for moderne mennesker. Vi skal udvikle vores måde at være kirke på ved at forny med respekt for traditionen. Og hos os kommer det bl.a. til udtryk igennem et ønske om, at kirken skal være en levende del af lokalsamfundet.

Ledelses- og arbejdsmæssige prioriteringer i forhold til kirkens ansatte

Kirkens organisation bestod af 2 præster, 1 organist, 1 musikmedarbejder, 1 kirke- og kulturmedarbejder og 2 kirketjenere hver på 33 timer. Dertil kom menighedsrådet og ca. 100 registrerede frivillige.

Hvis projektet skulle lykkes, måtte der tilføres og prioriteres både menneskelige og økonomiske ressourcer.

De menneskelige vil primært være menighedsrådsmedlemmers, frivilliges og lokale ressourcepersoners engagement. De økonomiske er udgifter til en forøgelse af præstenormeringen til at lede projektet, som svarer til 50 % af en præstestilling.

Opgaverne for projektlederen:

- at lede samarbejdet med de eksterne samarbejdspartnere, Kirkefondet og FUV
- at opbygge og koordinere det frivillige miljø i projektet
- at videreudvikle kirkens nye aktiviteter strategisk
- at være tovholder, koordinere og strukturere kirkens nye aktiviteter i de nye boligområder.

Hvorfor samarbejdet med Kirkefondet og FUV?

Meget tidlig i processen var der en dialog med Kirkefondet, som kørte en lang række projekter om sogneudvikling. Det stod klart for os, at vi ikke havde de nødvendige kompetencer til at gennemføre et projekt af den størrelse og kompleksitet. Derfor var det naturligt, at vi indgik et samarbejde

Som start på projektet blev nuværende brugere af kirken inviteret til workshops og fik løbende information om projektet i fx kirkebladet. Ligeledes var der fokus på at fastholde det høje aktivitetsniveau, så aktiviteterne i projektet blev målrettet beboere i Sofiendals Enge.

med Kirkefondet og Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter om projektet "Kirke med de nye – at udvikle kirke i et sogn som vokser". De faciliterede arbejdet i projektet og kom med nødvendige baggrundsdata for arbejdet.

I første omgang indgik vi en aftale med Kirkefondet og FUV, der løb over to år. Efterfølgende kom der et år mere på, hvor Kirkefondet hjalp os med processen omkring at gå fra tidsbegrænset projekt til længerevarende arbejdsmetode, idet det var blevet tydeligt for os, at vi gerne ville forsætte med at tænke og være kirke på denne måde.

Økonomi

Udgifterne til projektet var 275.000 kr. pr. år i 2019 og 2020. De 225.000 kr. gik til konsulentbistand, og 50.000 kr. var til forskellige projektomkostninger. Provstiudvalget bevilgede udgifterne til projektet som en ekstraordinær driftsudgift. Heri indgik midler til en 50 % lokalfinansieret præst. Dermed blev det muligt at frikøbe den kirkebogsførende præst til ½-tids projektleder.

Overvejelser om forholdet til kirkens eksisterende arbejde

Når der allokeres så mange ressourcer på et enkelt projekt, der fokuserer på de nye tilflyttere til sognet, er der en fare for, at man glemmer de "gamle" beboere, og dem, der allerede bruger kirken. Det er vigtigt at signalere ud-

vikling i forhold til de nye, men samtidig synliggøre, at den udvikling også kommer de gamle til gode. Derfor var der som start på projektet workshops, hvor nuværende brugere blev inviteret og løbende information om projektet i fx kirkebladet. Ligeledes var der fokus på at fastholde det høje aktivitetsniveau, så aktiviteterne i projektet blev målrettet beboere i Sofiendals Enge, som er et af de nye boligområder.

I den periode, projektet har kørt, blev kirkens aktiviteter fastholdt og udbudt til de nye beboere i Sofiendals Enge. Få fra Sofiendals Enge deltog. Dertil kom en række aktiviteter, som var målrettet de nye, og fysisk afholdt i Sofiendals Enge, alene med deltagelse af beboere derfra. Hvis det skal være sådan i fremtiden, vil det betyde ekstra forbrug af ressourcer, hvis aktiviteter skal målrettes mod fysiske områder i sognet.

Læring fra projektet

Uheldigvis har coronatiden mildt sagt virket forstyrrende på sidste del af projektet. Så vi skal nu til at udmønte den læring, projektet har givet os, til planer for, hvordan vi skal være kirke i et sogn, som på få år er vokset med 50 % eller 2.500 indbyggere. Udover antallet af indbyggere er vokset, er det en udfordring, at de nye indbyggere bor i et geografisk og trafikalt delt sogn. Men med projektets læring, er vi bedre rustet til at løse opgaven med fortsat at være en synlig, levende kirke i Skalborg. ■

Kirsten Donskov Felter
teologisk vidensmedarbejder,
Folkekirkens Uddannelses-
og Videnscenter

Folk og folkekirke anno 2020

En eftermiddag i august 2019 troppede Skalborg Kirkes præster, medlemmer af menighedsrådet og frivillige op med pavillon og caféborde på Poul Anker Bechs Vej i Skalborg. FDF'ere deltog med spil og gøgl til børnene, mens de voksne snakkede med de nye beboere i Sofiendals Enge over uddelte spørgeskemaer. Bagefter serverede FDF'erne grillmad. Nogle var med fra starten, andre droppede ind undervejs, og de fleste blev hængende til arrangementet

mødte i Skalborg. For de flestes vedkommende er folkekirken en naturlig del af livet, uden at det nødvendigvis betyder et aktivt engagement. Ifølge undersøgelsen har 77 % af befolkningen haft kontakt til folkekirken de seneste 12 måneder, uanset medlemskab eller ej. Den vigtigste anledning er de kirkelige handlinger, dåb, konfirmation, vielse og – især – begravelse. I forbindelse med livets overgangsritualer samles befolkningen i kirken på tværs af køn, alder, uddannelse og

Skalborg Kirke betyder det, at der ligger en opgave i at skabe relationer til beboerne, som gør, at den bliver det naturlige valg i forbindelse med f.eks. dåb.

Forventninger til kirken

Ifølge FUV's undersøgelse er der generelt stor opbakning til folkekirken og mange forventninger til, hvad folkekirken skal. Samtalerne på Poul Anker Bechs Vej viste, at beboerne efterspurgte bl.a. børnegudstjenester, legestue, mulighed for samtale med præsterne samt foredrag og debatarrangementer. De nævnte aktiviteter indgår allerede i Skalborg Kirkes aktivitetsprofil, som dermed giver gode muligheder for deltagelse i noget af det, der efterspørges. Samtalerne pegede imidlertid også på, at deltagerne manglede viden om, at de pågældende aktiviteter fandtes, og at der er behov for at arbejde mere med kommunikationen fra kirken.

Grunde til medlemskab

På trods af at medlemsprocenten i folkekirken er faldet fra 89 % til 74 % i perioden 1990-2020, er der stadig tale om et højt medlemstal sammenlignet med, hvad man finder i andre lande. Samtidig viser undersøgelsen, at der er en stor stabilitet i medlemsprocenten, når det gælder personer med dansk herkomst, hvor 85 % er medlemmer. Stabiliteten hænger ifølge undersøgelsen sammen med, at medlemskabet er forankret i andre sociale

Tro og religiøsitet ikke kun er afhængig af generation og samfundsforandringer i større skala, men også af den livsfase, den enkelte befinder sig.

var slut. Fælles for deltagerne var, at de ikke kendte Skalborg Kirke på forhånd. (Læs mere om dette arrangement på de efterfølgende sider.) Nogle få havde tidligere været kirkeligt aktive andre steder, mens kontakten med folkekirken for flertallets vedkommende havde været mere sporadisk.

De kirkelige handlinger som omdrejningspunkt

Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter gennemførte i 2020 en undersøgelse af danskernes religiøsitet og forhold til folkekirken. Det billede, som undersøgelsen tegner, svarer langt hen ad vejen til profilen på de frem-

økonomi. Selv de, som er udmeldt af folkekirken, deltager i kirkelige handlinger, når de bliver inviteret.

Det, at kontakten til folkekirken for mange går via de kirkelige handlinger, betyder, at det ikke nødvendigvis er sognekirken, man har en relation til. For flertallet af tilflytterne i Sofiendals Enge vil kontakten til folkekirken typisk være gået gennem den eller de kirker, der har dannet ramme om de store livsbegivenheder i deres familie. Det kan være kirken i deres tidligere bopælssogn; den kirke, hvor de selv er konfirmeret eller viet i, eller det kan være den eller de kirker, hvor de har været til barnedåb og begravelse. For

sammenhænge eller kollektive identiteter. Brugen af folkekirkens ritualer hænger sammen med familien og slægtens traditioner. En anden sammenhæng er nationen med den kristne historie og kulturarv; kristendommen med vægtlægning på tro og tilslutning til kristne værdier, og samsfundsstrukturen, der binder folkekirke og andre samsfundsinstitutioner sammen, f.eks. med konfirmationsforberedelsens kobling til folkeskolen. En femte kollektiv identitet er lokalsamfundet, der som fællesskaber er med til at gøre medlemskabet af folkekirken stabilt. De fire første kollektive identiteter kan fint eksistere i et nyt boligområde som Sofiendals Enge. Derimod kan netop lokalsamfundet være en udfordring, fordi der ikke findes etablerede traditioner og fællesskaber, som kirken kan samarbejde med og knytte til ved. Hvis lokalsamfundet skal understøtte medlemskabet af folkekirken ligger der derfor en opgave for kirken i selv at være med til at skabe det.

Religiøsitet i livs-lang forandring

Tilhørsforhold til folkekirken, religiøs tro og praksis er i fortsat forandring gennem livet. Den primære religiøse socialisering, der sker i familien gennem barndommen og ungdommen, er med til at præge forholdet til og brugen af folkekirken. Men også den sekundære religiøse socialisering, der sker gennem f.eks. kirkelige børne- og ungdomsorganisationer, er vigtig. Som voksen påvirkes man af venners og studiekammeraters værdier. Det at blive forældre eller gennemgå livskriser som f.eks. skilsmisse, sygdom og dødsfald kan også være med til at styrke eller svække tilhørsforholdet til folkekirken, ligesom det kan føre til ændret religiøs praksis, når man får børn, der er konfirmander eller minikonfirmander. En vigtig indsigt er dermed, at tro og religiøsitet ikke kun er afhængig af generation og samsfundsforandringer i større skala, men også af den livsfase, den enkelte befinder sig i. I forhold til Skalborg Kirke betyder

Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter gennemførte i 2020 en undersøgelse af danskernes religiøsitet og forhold til folkekirken. Resultaterne er udgivet i 2 bøger, der kan downloades gratis på www.fkuv.dk.

det, at livsfaseperspektivet er vigtigt i tilrettelæggelsen af kirkelige tilbud, hvad enten det drejer sig om nybagte forældre, midaldrende fraskilte, eller ældre, der skal finde indhold i en ny tilværelse som pensionister.

De vigtige møder

I og med, at de kirkelige handlinger er det sted, hvor folk flest møder folkekirken, bliver præsten en nøgleperson. Noget af det, der har betydning for at skabe en god relation, er ifølge undersøgelsen, at man som deltager oplever sig imødekommet, og at præsten kan formidle højtidelighed uden, at det bliver for stift. Oplevelsen af rummelighed og nærvær i en gudstjeneste eller i forbindelse med en kirkelig handling nævnes som en positiv overraskelse, hvor præsten har været med til at nedbryde fordomme om kirken. Men det er nærliggende at antage, at det også kan gælde andre typer af møder og for andre medarbejdere end bare præsten. Den positive respons, som Skalborg Kirke fik på samtaleinitiativet og på andre tiltag i forbindelse

med projektet, peger på, at kirken i nogles øjne har overrasket positivt, og at det har røkket ved fordomme om, hvad kirken er og skal.

Det skal føles rigtigt

Ifølge undersøgelsen opfattes tro som positiv, så længe den har et rummeligt udtryk og ikke virker fordømmende over for andres livsførelse. Tilsvarende mener de fleste, at det er vigtigt at finde en tro og en religiøs praksis, som man selv kan stå inde for, og som føles rigtig – uanset om man er medlem af folkekirken eller ej. Man kan tale om en kollektivt orienteret individualisme i religiøsiteten, hvor man tager hensyn til fællesskabet, men samtidig lægger vægt på, at det skal føles rigtigt for én selv. Hvad man vælger, afgøres med andre ord ikke kun af tradition, men i høj grad også af, om det opleves som autentisk. I forhold til folkekirken betyder det, at kirkebrugen i stigende grad individualiseres. Der er mange måder at være religiøst praktiserende på, og folkekirken kan sagtens være en del af det, hvis den vil. ■

Doris Vest Steen og Heine Lokjær Hansen
hhv. kirke- og kulturmedarbejder og sognepræst i Skalborg Kirke

Vores første aktion

Den 15. august 2019 kl. 17 er første gang, vi går i aktion i området Sofiendals Enge i Skalborg Sogn. Formålet med aktionen er at lære beboernes håb, drømme og visioner for at bo i området og i Skalborg bedre at kende.

Vi har kommunikeret aktionen ud vha. flyers, plakater i sandwichskilte og på Facebook. Kirke- og kulturmedarbejderen Doris har lavet flyer, som kirkebladsuddelere har delt ud 1 uge tidligere. Vicktoria (beboer i Sofiendals Enge og med i projektgruppen) sørger for kommunikationen på den interne Facebook-gruppe. Heine, der er præst, har lavet analyse af beboersammensætningen med analyse-redskabet i Person/Kirkebogen, og har fundet 6 interviewere, som matcher beboersammensætningen. Interviewerne er dåbsfamilier, forældre med skole-søgende børn og voksne efter børnene er flyttet hjemmefra. Doris har købt jakker med logo på, som vi aktører har på "som uniform".

Doris har skaffet ude-legetøj, og FDF Skalborg serverer grillmad. Der kommer 85 beboere, som får talt med hinanden og med aktørerne fra kirken. Beboerne får skabt netværk til hinanden, da aktionen er første gang, at beboerne har noget at mødes om. Nogle får øjne op for kirken og kirkens aktiviteter og begynder at bruge dem.

Vi får kritik fra nogle beboere, som ser aktionen som en forstyrrelse af deres ro. De er orienteret, og vi erfarer, at der er flere holdninger til fælles liv i en beboelse.

Vi lærer en masse om området og beboerne og får skabt den første kontakt. Vi får lært at arbejde ustruktureret, for rammerne skal sættes på en åben græsplæne. Det er vigtigt at have tid til at møde beboere og samtale. Og vi får

hørt de første røster om, hvad der er behov for i et nybygger-område; rum og faciliteter til fællesskaber.

Jul i Sofiendals Enge

4. november 2019, en kold og mørk eftermiddag, mødes 4 beboere fra Sofiendals Enge og projektgruppen til et udendørs møde om dialog på Poul Anker Bechs Vej. Ud af denne dialog springer ideen med "Jul på Poul Anker Bechs Vej", som indebærer 3 aktioner.

- 1. december tændes juletræet
- Lørdag den 21. december synger vi julesange, laver julepynt og danser om juletræet. Der serveres gløgg, kakao og æbleskiver.
- Mandag den 6. januar mødes vi for at slukke juletræet og flytte det ind i en have eller på fællesarealet på Poul Anker Bechs Vej.

Vi udser os hurtigt en god plads, hvor vi kan sætte et juletræ, men det viser sig at være en udfordring at finde ud af, hvem der ejer og har råderet over området, vi har udset os. Vi tager kontakt til beboerne med have ud til fællesarealet for at få grønt lys, derudover kontakter Heine kommunen og grundejerforeningen, for at få grønt lys til at opsætte et juletræ. Doris aftaler køb af juletræet med FDF Skalborg, som også leverer træet på græsplænen. Tanken er at sætte et træ, som senere plantes et sted i området, for at have et juletræ at samles om til fremtidige julearrangementer.

Forinden har Doris haft kontakt til Sofiendalskolen, den lokale skole. Dette

resulterer i, at børn på 3. årgang laver julehjerter til træet, med en aftale om, at der på hjertet er reklame for Sofiendalskolen.

Lørdag den 21. december mødes vi ved juletræet til julehygge. Forinden har Doris lavet aftale med "Vokalisterne", et lokalt kor. De stiller med en lille gruppe, der synger for på sangene, og derudover får de mulighed for at fortælle om muligheden for at være med i korets fællesskab.

Til arrangementet har Vicktoria forberedt muligheden for at lave julepynt til træet – æbler på snor. Derudover har vi kakao og æbleskiver med.

Vi er en lille forsamling af beboere fra Sofiendals Enge, frivillige og ansatte fra kirken, der mødes den 21. i solskin, men kulde og en meget våd græsplæne. Vi synger, laver julepynt og snakker om, hvordan det er at bo i Sofiendals Enge. Der er rigeligt med mad og det, der er tilbage, fordeles og gives til beboerne.

Ideen med, at vi i januar mødes og flytter juletræet, viser sig at blive ved ideen, da træet når at visne inden. Men træet og arrangementet har skabt fællesskab, for dem, der har været med.

Når alt forandres – Helligtrekonger

Julen varer lige til... nogle vil måske sige til påske, men i kirken varer den til Helligtrekonger.

Sådan lyder første linje i vores nyhedsmail, der sendes ud i december 2020, om et arrangement i forbindelse med Helligtrekonger. Et arrange-

Børn fra 3. klasse fra den lokale skole laver julehjerter til træet, med en aftale om, at der på hjertet er reklame for Sofiendalskolen.

ment, som tager sin form først i november 2020, hvor projektgruppen laver en overordnet plan for, hvad vi gerne vil med arrangementet. Ideen med arrangementet er at gøre noget, som beboerne i Sofiendals Enge kan være en del af, der hvor de bor, og derudover skabe noget sammen med beboerne ved at inddrage dem i planlægning af arrangementet i kirken.

Planen er, at der i dagene fra den 28. december 2020 til den 3. januar 2021 er mulighed for at gå en tur rundt om søerne i Sofiendals Enge, hvor deltagerne på vejen vil blive "forstyrret" af opgaver og aktiviteter med fokus på Helligtrekonger. Vandringer lægger op til, at der den 3. januar er et arrangement i Skalborg Kirke, hvor der serveres æbleskiver og gløgg, efterfulgt af en skumringsandagt i kirken.

Vi fordeler opgaverne, så Doris i samarbejde med Vicktoria og Merete (frivillig i gruppen), arbejder med Helligtrekongersvandring. Heine arbejder sammen med Vicktoria og Malene, (frivillig i gruppen) om spisning og andagt i kirken. Heine kontakter to beboere fra Sofiendals Enge, som gerne vil hjælpe med at gennemføre aktionen i kirken.

Doris, Vicktoria og Merete mødes en eftermiddag i november og brainstormer om, hvad der skal være med i vandringerne og kommer frem til, at de, der går turen, skal blive klogere på, hvad

Helligtrekonger er. Der bliver 7 poster med fokus på viden om Helligtrekonger og en kreativ opgave om at skabe sin egen krone.

Nyheden deles vha. de samme kommunikationskanaler som ved vores første aktion. Alt er klar. Alle kender deres opgaver. Lige indtil der i midten af december meldes ud, at der er nye restriktioner pga. corona, som betyder, at vi ikke kan samle mennesker i kirken til spisning og andagt. Hvad gør vi nu? Det nemmeste vil være at sige, at vi aflyser det hele og bruger det en anden gang. Det bliver dog ikke det, vi vælger. For gennem hele perioden med corona har vi i gruppen øvet os på at gøre det mulige, og i denne forbindelse bliver det, at vandringerne bliver det vigtige, og vi giver beboerne i Sofiendals Enge mulighed for at være en del af noget fælles, selvom vi ikke kan mødes.

Sankthansaften i 2020

Projektgruppen vil gerne markere sankthans ved søerne i Skalborg og har besluttet både at lave en sankthansvandring og en sankthansaften. Men forsamlingsforbuddet umuliggør at afvikle sankthansaften, og derfor hviler vandringerne i sig selv og skal ikke lænere reklamere for selve sankthansaften. Vi har tidligere på året afviklet vandringer flere steder i Skalborg ved Helligtrekonger, fastelavn og i påskedagene. Vi har også fået erfaringer med at være kirke online, og de erfaringer bruger vi i udviklingen af vandringerne.

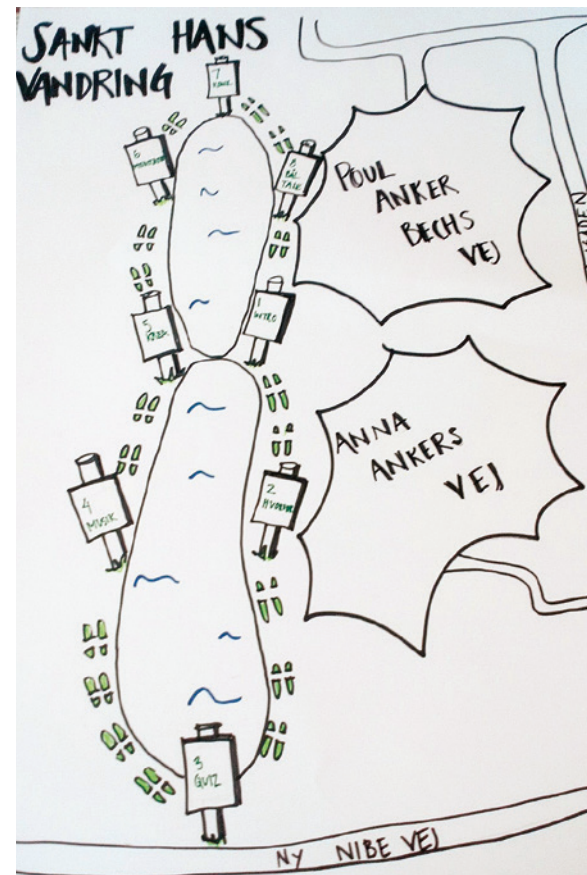
Doris er projektleder og koordinerer med andre aktører, designer de grafiske udtryksformer og får alle aftaler i hus. Heine får tilladelser til at lave en vandring hos Aalborg Kommune og holde en sankthansstale. Vi planlægger en vandring rundt om søerne på 2 km for alle aldersgrupper den 20.-22. juni. Der skal være disse poster:

- Bliv klogere på, hvorfor vi fejrer sankthans af præst Christian Bjørn Krüger.
- Test din viden om sankthans i en quiz. Gevinsten er et gavekort til Skalborg Kro – en lokal samarbejdspartner. Doris laver quizen. Formålet med quizen er at få nye kontakter i Sofiendals Enge.
- Hør Skalborg Kirkes Børnekor synge sankthanssange. Vores musikmedarbejder Stinne sørger for indspilningen i samarbejde med kirkens fotograf.
- Doris skaber en kreativ opgave, hvor

deltagerne får et stykke brænde, som skulle have været brugt til bålet. Det skal de dekorere med tusch og efterlade det som et spor eller tage det med hjem.

- Find roen gennem meditation af præst Anette Melbye Madsen.
- Hør båltales af Heine, som er præst, som er optaget ved Søerne.

Vandringerne bliver brugt. Vi registrerer det ved at skulle fylde op flere gange om dagen på den kreative post og de mange positive responser, som vi får.

Kort over sankthansvandringen rundt om søerne

I august bliver der åbnet op for restriktionerne, og projektgruppen beslutter at gennemføre en forsinket sankthansaften den 25. august på en tom byggeplads. Med erfaringerne fra de tidligere aktiviteter fokuserer vi på at inddrage de nye beboere i afviklingen på selve dagen. Samt erfaringerne med at have "løs tid", hvor der er tid til at tale med beboerne. Og det planlægger vi også ud fra.

Heine får tilladelser. Vores kommunikationsstrategi er som ved tidligere aktioner at bruge plakater, flyers og Facebook-opslag på kirkens og bydels Facebook-sider. Heine laver aftaler med

Fortsættes næste side ►

VELKOMMEN TIL FORSINKET SANKT HANS

Tirsdag den 25. august kl. 17.30-18.30

DER VIL VÆRE:

- bål
- båltale
- aftensmad
- skumfiduser
- fællessang

Vi mødes på græsset for enden af Anna Anchers Vej, ned mod søerne

Har ud spørgsmål til arrangement kan du kontakte
Heine Hansen, 30 70 07 37, hloh@km.dk

Invitation til den forsinkede sankthansaften.

FDF om, at de sørger for snobrødsbagning og med en frivillig fra DDS og madholdet ved vores rytmiske gudstjenester, om at lave aftensmaden over bål, hvis projektgruppen snitter grønsager

sammen med beboerne på pladsen. En fra kirkebandet sørger for lydanlægget. Heine kontakter en konfirmandmor, som hjalp til. Og vi er heldige, at skolelederen på Sofieldalsskolen, som også

er frivillig i projektgruppen, kommer og holder sankthanstalen.

Vi havde besluttet, at arrangementet kun måtte vare en time, så der er tid til at snakke med beboere og beboerne internt.

Det er en herlig sensommeraften, og der kommer 65 beboere. Den forsinkede sankthansaften er meningsskabende. Projektgruppen nyder at være sammen igen og ser flere skjulte talenter hos hinanden. Vi inddrager beboere i forberedelsen og afviklingen, når de kommer forbi, og får flere gode kontakter. De bliver inddraget i snitningen af grønsager, opsætningen af stole, bål, snobrød m.m. og skaber rum for flere gode snakke med projektgruppen. Flere møder for første gang kirken på deres egen hjemmebane, og det bliver grobund for vores samarbejde med beboerforeningen og for, at flere får øje på kirkens aktiviteter som nogle, de kan bruge. Vi lærer, at det er vigtigt at gøre noget i lokalområder i sognet for at blive synlige. Og vi får endnu et nyt medlem fra Sofieldals Enge i projektgruppen samt flere nye deltagere i vores aktiviteter oppe i kirken. ■

Heine Lokjær Hansen
præst i Skalborg Sogn

Strategiske samtaler i en proces/et projekt

Tænker I over, hvem I taler med om et projekt i kirken, for at det kan realiseres? Har I lavet en plan for, hvem I taler med først og sidst?

I 2020 undersøgte vi i Skalborg Sogn muligheden for at afholde forsinket sankthans i august måned (læs mere om dette på de foregående

sider). Park og Natur i Aalborg Kommune bad om et kort, så de kunne se, hvor vi ville have arrangementet. De og vi havde ikke et opdateret kort over

byggepladsen, så hvem havde det? Jeg kontaktede byggelederen og var heldig, at hans søn havde spillet fodbold med min søn i KB81. Så smalltalken

om vores sønner genoprettede vores relation og endte i, at han sørgede for at sende os dronebilleder af området. Og så fik vi tilladelsen. Det er et eksempel på en af vores samtaler.

Vi taler da sammen

Mennesket er et kommunikerende individ. Når vi taler sammen, koordinerer vi mening og udveksler informationer. Vi har arbejdet strategisk med formaliserede samtaler, som har haft et formål. Eksempler på samtaler i vores kontekst har været:

1. Samtaler, der har haft til formål at vedligeholde og styrke relationer
2. Sjælesørgeriske samtaler
3. Samtaler, som har haft til formål at udveksle og aflevere informationer, aftaler om konkrete handlinger eller læringssamtaler.

Samtalerne har været et vigtigt redskab til at skabe resultater og knytte vigtige forbindelse i konkrete opgaveløsninger og for projektets lange vision.

Hvem talte vi med?

Vi talte og taler med byrådspolitikere og kommunale embedsmænd, kirkelige kernepersoner samt beboere og ejere i Sofiendals Enge, som var relevante. Nogle samtaler kan opleves som smalltalk, men disse samtaler fastholder relationer. Som når en kop kaffe med en kommunalt ansat i 2018 blev til en kontakt, som skabte relationer for os, der er vigtig for os i dag for projektets næste fase. Jeg har forsøgt at skematisere, hvad vi talte med dem om (se skemaet).

Hvad lærte vi?

Inden vi gik i gang med projektet, deltog den ansvarlige for byplanen i Skalborg på et menighedsrådsmøde. Hun gav os vigtig information og var meget interesseret i at tale med os. Resultatet blev, at vi blev inddraget i udviklingen af byudviklingsplanen og blev tegnet ind som én af de vigtige markører i bydelen. Og efterfølgende så var vi forberedte på, hvad der skete og havde en tættere kontakt, som gav os mulighed for at få indflydelse. Mødet lærte os, at det er vigtigt at være på forkant og skabe kontakter til interessenter i bydelen.

Vi havde strategiske samtaler allerede i den forberedende projektfase, igennem projektets første fase, og vi har det stadig, for det kvalificerer projektet og giver et bedre resultat. Men

det er også vigtigt at have mange kommunikationsformer og vælge de rigtige for at få de rigtige personer i tale på det rigtige tidspunkt. Samtaler skaber og fastholder relationer, og det har gjort det lettere at agere som kirke udenfor kirkens rum. Vi har lært, at det er vigtigt at skabe og fastholde relationer til ovennævnte, for at et projekt kan lykkes.

Før sommerferien blev vi kontaktede af en medarbejder i en almennyttig

boligforening, som gerne vil samarbejde med Skalborg kirke. Vi er pt. i den indledende fase af dette samarbejde. Det er en udløber af projekter og af en uformel samtale, der nu formaliseres.

Meningsfulde samtaler er værdifulde og har bidraget til, at vi har lært meget, og at projektet har fået grund. Samtaler nytter! ■

Hvem talte vi med	Hvorfor talte vi med dem	Hvad kom der ud af det
Aalborg kommune Byrådspolitikere Kommunale embedsmænd	<ul style="list-style-type: none"> • Indhente viden om byfornyelse, lokalplan. • Få indflydelse på lokalplan. • Skabe interesse for projektet. • Skabe relationer til beslutningstagere. • Informere beslutningstagere og embedsværket. • Få tilladelser til events. 	<ul style="list-style-type: none"> • Viden om og indflydelse på lokalplaner. • Indsigt i kommunale holdninger. • Lettere adgang til politiske beslutningstagere. • Skabt politisk interesse for Skalborg. • Skalborg Kirke indgår som samarbejdspartner i andre kommunale projekter i bydelen.
Kirkelige kernepersoner Biskopper Provster Provstiuvalgsmedlemmer Menighedsrådsmedlemmer Medarbejdere Kirkefolk i Skalborg Kirke Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter Kirkefondet	<ul style="list-style-type: none"> • Skabe viden om og interesse for udfordringer og muligheder. • Indhente erfaringer fra andre sogne og fra kirker i udlandet med samme udfordringer og muligheder. • Få kirkegængere, medarbejdere og menighedsrådsmedlemmers holdninger og løsningsforslag. • Få økonomisk støtte. 	<ul style="list-style-type: none"> • Erfaringer og nye vinkler fra kirker, sogne og organisationer i ind- og udland. • Ideer, tankegange og løsninger fra kirkens første år, hvor sognet var i hastig vækst. • Økonomisk støtte fra Aalborg Østre Provsti til 2-årig projektperiode. • Økonomisk støtte til udvikling af projektet og evalueringen fra Aalborg Stiftsråd.
Beboere og ejere i Sofiendals Enge og i Skalborg Beboere Beboerforeningen Ejerforeningen Byggepladsleder Administratorer Lejernes Landsorganisation Netværk og foreninger Arkitekter Ejendoms-handlere Ejendomsudviklere	<ul style="list-style-type: none"> • Integrere beboere i projektet som medforskere. • Få samarbejdspartnere og medforskere i beboerforeningen. • Få informationer om byggeriet. • Få medlemmer af projektgruppen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Medlemmer af projektgruppen. • Samarbejde med beboerforeningen om events. • Informationer. • Fået beboere og bolig-selskabers interesse i at samarbejde med Skalborg Kirke.

Kirsten Donskov Felter

teologisk vidensmedarbejder,
Folkekirkens Uddannelses-
og Videnscenter

Kirken som mødestedet

Skal vi til at bygge ny kirke? Eller måske et sognehus? Eller må de nye tilflyttere lære at bruge de faciliteter, der allerede findes? Disse spørgsmål opstår i mange sogne med befolkningstilvækst, og ganske oplagt særligt der, hvor tilvæksten sker i områder, der ligger langt væk fra kirken.

Nej, vi skal ikke til at bygge, var Skalborg Kirkes svar på disse spørgsmål. Hele udgangspunktet for "Kirke med de nye" har været, at bebyggelsen i Sofiendals Enge i Skalborg ikke skulle lede til oprettelse af et nyt sogn eller en annekskirke, men integreres i Skalborg Sogn. Sognets klare nej blev dog udfordret i løbet af projektet. Det viste sig hurtigt, at der var vanskeligheder forbundet med ikke at have noget fast sted at mødes. Plænen på Poul Anker Bechs Vej fungerede fint som samtale- og legerum til aktiviteter i sommerperioden, men var mindre egnet i vinterhalvåret. Det var ikke hensigtsmæssigt, at folk blev hjemme fra aktiviteterne, fordi de ikke havde lyst at stå og fryse ude i mørket. Nogle af de ønsker til kirken, der kom frem i samtaler med beboerne tidligt i projektet, gik da også på at få hjælp med at skaffe fysiske mødelokaler. Der var ganske enkelt ikke i projekteringen af området indtænkt fælles lokaler eller møderum, som ville kunne benyttes af beboerne. Det betød, at det ikke kun var kirken, som manglede et sted at holde til, men også andre grupper. Ville kirken være interesseret i at hjælpe med dette? Og hvordan kunne det i givet fald gribes an?

Forskellige muligheder

En mulighed kunne være, at Skalborg Kirke købte en lejlighed i Sofiendals

Enge. Denne mulighed har været vendt flere gange. For denne løsning talte, at det ville give kirken et konkret sted at relatere til i området, som kunne danne ramme om aktiviteter og møder. Der var dog også betænkeligheder ved en sådan løsning. Ville det være muligt at være tilstrækkeligt synlig som kirke på denne måde? Og ville man ikke

ejede arealet. For det andet var der ikke enighed i gruppen om, hvorvidt det overhovedet var en god ide. Og for det tredje var der en fornemmelse af, at hvis det skulle lykkes, ville det kræve en organiseret samarbejdspartner, f.eks. i form af en beboerforening. Men en sådan har der hidtil ikke været enighed om at oprette.

Det at tænke kroppen med i programmet bliver både naturligt og nødvendigt, når man ikke bliver bænket på en stol fra mødets start – plus at nogle samtaler simpelthen bliver bedre, når man går ved siden af hinanden, eller når man er sammen om at løse praktiske opgaver. Når kirken bevæger sig ud af kirkebygningen, er der mulighed for at nytænke – eller måske retænke.

risikere, at beboerne ville opleve det som for "privat" og grænseoverskridende at komme i en lejlighed?

En anden mulighed, der blev drøftet, var at opføre en pavillon på plænen, eller at kirken blot parkerede en skurvogn, der ud over af kirken selv ville kunne bruges af dagplejerne, kortklubben og andre. Det stod dog tidligt klart, at det kunne blive svært at opnå de nødvendige tilladelser. For det første var det ikke entydigt, hvem der

En tredje mulighed var, at kirken anskaffede sig nogle flytbare lokaler. Helt konkret blev der gjort tanker om at købe en gammel cirkusvogn, som kunne køres ned i områder, når der skulle være aktiviteter. I perioder uden aktiviteter kunne den nemt stå ved kirken og indgå som et ekstra mødelokale. Men denne løsning ville kun løse kirkens udfordring og ikke imødekomme beboernes ønske om et mødested.

Ovenstående kan være med til at vise nogle af de dilemmaer, man som sognekirke kan stå i, når man bevæger sig ud i et nyt land. På en måde ville det ligge lige for for Skalborg Kirke at indgå samarbejde om oprettelse af et "Sofiendals Enges Forsamlingshus", som ville kunne huse ikke blot kirkens aktiviteter, men også tiltag arrangeret af andre grupper og evt. enkeltpersoner i området. Udfordringen her var ikke den gode vilje, men den kendsgerning, at der simpelthen ikke var etableret organisationer og strukturer, der ville kunne løse opgaven sammen med kirken. Og havde der været noget, man kunne gøre det med, så ville de næste spørgsmål rejse sig: Kan kirken indgå i samarbejde med alle, eller er der nogen, vi af principielle grunde ikke kan skabe sådan et hus med? Og vil Skalborg Kirke være villig til at samarbejde på lige fod, sådan at den som institution ikke bestemmer hverken mere eller mindre end de andre, altså vænne sig til "bare" at være bruger?

Hvordan kan man signalere kirke uden at have et sted?

Et tilbagevendende spørgsmål i projektet har været, hvordan man kan signalere kirke uden at have et sted at holde til, som kan genkendes, og som kan etablere sig i beboernes bevidsthed. For mange er kirkehuset et særligt rum, hvor der sker særlige ting på særlige tidspunkter i livet. Det at kirken også kan komme til udtryk på andre måder har for nogle været en ny tanke. Enkelte beboere har undervejs signaleret, at det var man ikke helt klar til; at man havde det godt med, at kirken holdt sig oppe på bakken. Men af dem, der har udtalt sig, har de fleste givet udtryk for, at det er positivt, at kirken har taget nye initiativer og engageret sig i at skabe mødesteder for beboerne i området.

På den anden side har det også givet nogle muligheder, at Skalborg Kirkes aktiviteter i Sofiendals Enge ikke har været bundet til et bestemt sted. Dels har det tvunget projektgruppen og kirkens medarbejdere til at lære området mere at kende og at finde ud af, hvor folk færdes i det daglige. Hvor er smutvejene gennem hækkene, og hvor er åndehullerne, hvor folk hænger ud og slapper af? Dels har det givet en frihed, at man har kunnet vælge

lokation fra gang til gang, alt efter aktivitetens indhold og karakter. Det gjorde en meget stor forskel under nedlukningerne og restriktionerne, at vi ikke skulle tage hensyn til arealkrav og begrænsninger i deltagerantallet. Men det har også betydet, at vi har kunnet gøre andre ting, end man normalt vil foretage sig i et mødelokale eller en konfirmandstue. Det at tænke kroppen med i programmet bliver både naturligt og nødvendigt, når man ikke bliver bænket på en stol fra mø-

at bekræfte fortællingen om, at fordybelsen og refleksion kan finde sted mange steder.

Endnu ikke en færdig løsning

Arbejdet med at skabe mødesteder i Skalborg er ikke færdigt. Nogle af de "steder", der er opstået i forbindelse med, at beboerne har mødt hinanden til sankthans eller til juletræstænding, vil leve videre og udvikle sig. Andre har haft deres tid som midlertidige løsninger, der havde en værdi under

Hen ad vejen er håbet, at de gode møder på engen kan lede til, at nogle også vil opdage kirken oppe på bakken som et sted, hvor man både kan mødes og blive mødt.

dets start – plus at nogle samtaler simpelthen bliver bedre, når man går ved siden af hinanden, eller når man er sammen om at løse praktiske opgaver. Når kirken bevæger sig ud af kirkebygningen, er der mulighed for at nytænke – eller måske retænke. I de antikke romerske byer lavede man bevidst offentligt tilgængelige helligsteder eller åndehuller, hvor der var muligt at finde både tid og sted for eftertanke og refleksion. Når kirken bevæger sig ud i lokalsamfundet og begynder at bruge byens åndehuller er den også med til

coronanedlukningen, men nu er afløst af andre ting. Ideen om at finde et mere permanent sted, måske i samarbejde med andre grupper eller nydannede foreninger, er heller ikke skrinlagt. Hovedsagen er, at der er skabt en måde at arbejde på, som tager udgangspunkt i det, der kan lade sig gøre. Hen ad vejen er håbet, at de gode møder på engen kan lede til, at nogle også vil opdage kirken oppe på bakken som et sted, hvor man både kan mødes og blive mødt. ■

.....
**Berit Weigand Berg, Doris Vest Steen
og Heine Lokjær Hansen**

hhv. udviklingskonsulent i Kirkefondet,
kirke- og kulturmedarbejder
og sognepræst i Skalborg Kirke

Sankthans? Det fejrede vi da i august... Om at gøre de udfordringer, der kommer, til muligheder

“Den, der ikke tager bekymringerne på forskud, risikerer slet ikke at få dem”.
Det har vi vist aldrig sagt til hinanden i projektet ved Skalborg Kirke.

Det har nu alligevel været en klar fornemmelse, at vi nok kunne få det meste til at lade sig gøre. I hvert fald i begyndelsen. Så blev vi ramt af en udfordring, som ingen af os havde kunne forudse. Covid-19 ramte verden, netop som vi gik ind i projektets andet år.

Det var en udfordring af de helt store med afstandskrav og forsamlingsforbud. Men på sin vis blev corona også en hjælp, fordi den tvang os til at tænke i alternative løsninger. Det var ganske enkelt umuligt at gøre, som vi

komme og gå, som de ville, og opholde sig i præcis den afstand til de andre, som man har brug for.

Corona gjorde det også helt almindeligt at gøre noget, som vi ikke tidligere har gjort. Store dele af landet sang morgensang med Phillip Faber, familiefester blev afviklet som online-events, og arbejdet foregik i videst muligt omfang hjemme fra stuen. Der var nok også opstået en form for sult. Vi var villige til at deltage i anderledes arrangementer, hvis de gav os muligheder for oplevelser, som vi ellers var

Sankthans i august

En oplagt aktivitet i forbindelse med projektet var at afholde sankthans på det grønne areal mellem to af de nye bebyggelser. Der var blot den lille udfordring, at det knytter sig meget specifikt til en bestemt dag – og med restriktionerne var det ganske enkelt usikkert, om det overhovedet ville kunne lade sig gøre at gennemføre et sankthansarrangement til sankthans.

I forsommeren 2020 var løsningen ”at aflyse” dog ikke en løsning, som vi arbejdede med. På den ene side var der en bekymring for, om beboerne ville prioritere at se familie og nære venner, nu de endelig måtte mødes igen. Men på den anden side var der en længsel i projektgruppen efter at ”gøre noget” og at ses ansigt til ansigt. Vi blev derfor enige om, at sankthans kan man sagtens holde i august – i hvert fald i en undtagelsessituation.

Spørgsmålet var, om beboerne ville være med på præmissen. Var det mon kun os, der synes, at det kunne man sagtens, og ville vi derfor ende med at stå ganske alene på marken? Svaret var heldigvis nej. Da arrangementet løb af stablen, var Midsommervisen godt nok udskiftet med Sensommervisen. Men der var både bål og båltale, og 69 deltagere alt i alt.

Ethvert projekt løber på udfordringer undervejs. Uanset hvor velplanlagt

Når vi ramte disse udfordringer, var det vigtigt at fastholde den kultur, som vi havde i gruppen. Nemlig at man havde fuld tillid til hinanden og dermed også respekt for de valg, der blev truffet, uden at man selv var involveret.

plejede, blot et andet sted. De arrangementer, der havde været i løbet af efteråret 2019 havde alle været udendørs, da der ikke fandtes indendørs faciliteter, vi kunne bruge. Da vi ramte anden nedlukning i efteråret 2020, var det tydeligt, at netop det udendørs var vejen frem. Folk var ganske enkelt blevet helt anderledes vant til at gøre ting udendørs, og samtidig var der muligvis nogle, der fandt det lettere at kunne

afskåret fra. Beboerne var dobbelt ramt. De var alle nye i deres område, og der var ikke etableret lokale traditioner. Med coronarestriktionerne blev mulighederne yderligere begrænset. Midt i dette dukkede Skalborg Kirke op og gav dem noget, der kunne forstås som lokal kultur. Og samtidig tog kirken det på sig at gennemskue og tage ansvar for, hvad der kunne lade sig gøre inden for de gældende regler.

Sankthansaften blev udskudt til august pga. usikkerhed om restriktioner. Midsommervisen blev udskiftet med Sensommervisen. Men der var både bål og båltale, og 69 deltagere alt i alt.

det er. Ikke alle løber ind i en pandemi, men så er det andre ting. Dårligt vejr, afbud fra centrale personer til arrangementer, eller en ildsjæl i projektet, der forlader det pga. jobskifte, flytning, sygdom osv. Spørgsmålet er, hvad man gør i sådan en situation.

En mulighed er at lave en reel analyse af udfordringen. Er den stor eller lille – skal vi tænke i ændringer, eller skal vi tænke helt om? Og er den kortvarig eller permanent? Dvs. skal vi lige afvente, at tingene bliver normale igen, eller kan vi lige så godt komme i gang med at lære at gøre tingene på en ny måde?

Tilfældet med sankthans er et klassisk eksempel på, at virkeligheden ind imellem folder sig anderledes ud, end forventet. Der var løsningsforslaget, og arrangementer kunne teoretisk nok have været gennemført den 23. juni. I hvert fald i en eller anden form, for man måtte på det tidspunkt mødes op til 50. Men er sankthans det første, man skal bruge energi på at genetablere efter tre måneder i nedlukning? Rigtig mange andre steder aflyste man, og skulle vi som kirke følge den generelle stemning i samfundet, eller skulle vi udfordre den? Gruppens fornemmelse var, at mange nok ville synes at det var lidt pudsig, hvis vi gennemførte.

Sankthans var på sin vis en udfor-

dring, der var let at arbejde med. Udfordringen var kendt i så god tid, at alle i gruppen kunne nå at forholde sig til den og dermed også kunne nå at nikke ja til løsningsforslaget. Andre udfordringer er mere bøvlende, fordi det ikke er tydeligt eller offentligt kendt, hvad udfordringen er. Måske kan man ikke tale højt om den, fordi det handler om ting, der er fortrolig viden. Andre er bøvlende, fordi udfordringer opstår så sent, at man ikke kan nå at få fortalt alle om det. Og derfor heller ikke kan nå at få alle til at nikke ja til plan b – eller c.

Helligtrekonger

I dette projekt opstod den slags udfordringer også. Projektgruppen besluttede i november 2020 en aktivitet Helligtrekongers søndag – en skumringsandagt i kirken og efterfølgende æbleskiver og gløgg. For at gøre en slags udvidet reklame for dette arrangement, blev der planlagt en Helligtrekongersvandring rundt om søerne i Sofiendals Enge. Alt var klart – lige indtil nye corona-restriktioner betød, at vi ikke måtte forsamles i kirken til spisning og andagt. Derfor blev de ansatte nødt til at træffe nogle hurtige beslutninger. Først og fremmest om at aflyse gudstjeneste og den efterfølgende aktivitet. Men også om at lave de

nødvendige ændringer på vandringen, så den ikke længere var en reklame for et Helligtrekongers arrangement, men derimod Helligtrekongers aktiviteten i sig selv. Først bagefter var der tid til at orientere projektgruppen. Sådan har vores virkelighed også været.

På en måde havde det været lettere at aflyse eller udsætte til en anden gang. Men det valgte vi meget bevidst ikke at gøre. Igennem hele perioden med corona har vi i gruppen øvet os på at gøre det, der var muligt, og i denne forbindelse var det faktisk muligt at gennemføre vandringen. Den blev derfor det, vi satsede på, og vi kunne dermed give beboerne i Sofiendals Enge en mulighed for at være en del af noget fælles, selvom vi ikke kunne mødes.

Når vi ramte disse udfordringer, var det vigtigt at fastholde den kultur, som vi havde i gruppen. Nemlig at man havde fuld tillid til hinanden og dermed også respekt for de valg, der blev truffet, uden at man selv var involveret. Udfordringer og deres løsninger blev dermed ikke noget, der førte til intern uenighed. Ved gruppens næste møde gennemgik vi ganske enkelt, hvad der var sket og hvorfor, og alle i gruppen accepterede dette som en del af gruppens samlede arbejde. ■

Berit Weigand Berg
udviklingskonsulent
i Kirkefondet

Sammensætning og arbejdet i en projektgruppe

Mange sogne arbejder med faste udvalg, der kan dække langt det meste af arbejdet i kirken. Nogle steder gør man også brug af arbejdsgrupper nedsat til lejligheden. En klassisk måde at nedsætte disse på er ved at tænke: En præst, en kirkekulturmedarbejder, et medlem fra menighedsrådet og så nogle frivillige fra kirken. Formuleringen "xx gruppe refererer til menighedsrådet" er også en ret klassisk formulering, og kan findes i kirkelige arbejdsbeskrivelser og kommissorier. Ofte skal man dog have kendskab til den lokale kirkes tradition og kultur for at forstå, hvad der konkret menes med denne sætning. Betyder det, at man lejlighedsvist sørger for, at der bliver givet en mundtlig rapport på et menighedsrådsmøde? Eller at man fremsender alle referater fra gruppens arbejde til formanden? Betyder det, at man fortæller rådet om de beslutninger, man træffer, eller at alle beslutninger skal træffes af rådet? Rammerne, der sættes omkring et udviklingsarbejde, er ikke ligegyldige og kan få ret stor betydning for, hvad der kommer ud af projektet.

En projektgruppe på tværs af de eksisterende teams

Skalborg Kirke havde allerede en intern struktur, hvor det var ret let at finde ud af, hvem der havde ansvar for hvad. Der blev arbejdet i teams, som havde ansvar for et bestemt område, og hvis arbejdsopgaver og ansvar var velkendte. I projektet "Kirke med de nye" blev det ret hurtigt tydeligt, at der ikke var tale om endnu et team. Det kunne godt have været et "Team De Nye", lige som der i forvejen fand-

tes "Team Kirkeconcert" og "Team Diakoni". Men hvad så hvis "Team Kirke med de nye" havde lyst til at lave en særlig gudstjeneste? Eller hvis der, som der ret hurtigt gjorde, opstod en strikkeklub ud af projektets arbejde, som klart burde hører hjemme under "Team Diakoni"? Vi fik derfor lov til at danne en projektgruppe, der gik på tværs af den eksisterende struktur, som arbejdede efter aftale med menighedsrådet, og som fik et stort spillerum.

Men ikke nok med det! I "Kirke med de nye" fik vi også mulighed for at afprøve både en lidt anderles sammensætning af gruppen og en lidt anderledes arbejdsform. Vi fik skabt en

hold aftalt mellem præsten, konsulent og forskeren.

Men ellers tog hvert møde fat der, hvor vi var nået til. Nogle gange var det i direkte forlængelse af sidste møde i gruppen. Andre gange havde der været gang i en event i mellemtiden. Havde man misset et møde, hoppede man ind igen, der hvor gruppen var nået til. Det kunne lade sig gøre, fordi der var blevet opbygget en tryghed i gruppen ved, at vi mødtes tit i opstarten. Her talte vi os ind på hinanden og på projektet. Derefter kunne blev der længere mellem møderne, uden at man mistede fornemmelse af hinanden.

Gruppen gav sig selv lov til at tænke kreativt og stort. Det kunne lade sig gøre, fordi økonomien var på plads, og fordi der hele tiden var nogen, der kunne løfte opgaven med at gå fra idéen til det konkrete.

projektgruppe, der udover "de sædvanlige" også fra starten bestod af en skoleleder, en lokal ildsjæl, som ikke før havde haft kontakt med kirken, en nyttilflytter til området og derudover konsulent og forskeren.

Gruppen havde ingen formand, men der var en sekretær og en, der tog ansvar for at få sendt reminderer ud. Der blev ikke lavet en decideret dagsorden, men der blev fra gang til gang aftalt, hvad vi skulle næste gang. Ind imellem skete der noget mellem to møder, der gjorde, at denne aftale ikke kunne holde. Ofte udløst af restriktioner, der ændrede sig med kort varsel. I disse tilfælde blev næste mødes ind-

Refleksion og leg

Gruppens arbejdsform tog udgangspunkt i to grundelementer: Refleksionen og legen. Først lidt om refleksionen. Det var vigtigt, at ALLE i gruppen havde været en del af de ideer, der blev udarbejdet og de beslutninger, der blev truffet. I projektets første år indsamlede vi fx en række besvarelser på 10 spørgsmål blandt nyttilflytterne. Det havde været en klassisk fremgangsmåde at lade forskeren og konsulent analysere besvarelserne og fremlægge deres fund for gruppen. Men vi greb det anderledes an. Forskeren og konsulent forberedte en metode som gruppen som helhed kunne

Heligtrekongers Kirke

Trekroner Kirke

Hellig Kors Kirke

Østerhåb Kirke

Dybker Kirke

HVIS DISSE STEN (og betonen) **KUNNE RÅBE**

Et essay om det nye årtusinds kirkebyggeri
i historisk, bibelsk og teologisk belysning

af Benny Grey Schuster, cand.theol. og studielektor,
Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter

Af sten ved mandehånd /
er rejst vor kirke.
Vi tror, den Helligånd /
dog dér vil virke,
ja, nådigt vil vort døde ord opleve.
Og smuldrer kirkesten, /
det gør ej troen mén.
Guds ord vil blive.
K.L. Aastrup: "Der kom et glædens
bud", 1952

Kan man fange tidsånd med metaforer og mørtel?

Mens der indgår et væld af eksakte videnskaber i at få fremstillet de enkelte materialer og endnu flere i måden at få dem samlet til en bygning, der kan skærme mod regnen og holde sig oprejst i vinden, er det langt fra ligetil at beregne bygningsværkets virkning – udefra på bybilledet, indefra på dem der opholder sig der. Når jeg i det følgende antager, at kirkebygninger kan påvirke ikke bare vore personlige følelser ("føle ubehag", "føle sig overvældet", "føle sig hjemme"), men også skabe folkelige holdninger ("sådan kunne et fællesskab være") og fremme/modarbejde teologiske meninger ("Gud er som ...!"), så må man være villig til at bevæge sig ind i et felt, hvor fornemmelser og fortolkninger spiller en ikke ubetydelig rolle.

Hvis man ikke på forhånd finder det helt meningsløst at stille sig selv spørgsmål à la: "Hvorfor ser kirkerne i dag anderledes ud end forhen?", "Kan man bygge luthersk?", "Gør rummets dimensionering og indretning henholdsvis inventarets materialer og placering noget ved vor tro?", ja, så må man forberede sig på, at de umiddelbare sanseoplevelser eller ens egen hukommelse kan behøve assistance for at finde vedkommende svar. Som antydning rækker det formentlig heller ikke alene med historisk viden eller Bibelsens og dogmatikkens belæring; man må også risikere at bringe tilsyneladende svært sammenlignelige størrelser – som eksempelvis murværk og salmevers – sammen for at se, om det kan kaste oplysende gnister fra sig. Med lidt held kan en given sammenligning måske frembringe en aha-oplevelse, der i et glimt kan have samme styrke som "(sprog)billeder siger mere end tusinde ord"; men risikoen ligger lige for: At man ved nærmere eftertanke kan betvivle, om det nu også får nuancerne med.

Det er givetvis umuligt at bevise

rigtigheden videnskabeligt, når den engelske romanforfatter David Lodge i sine erindringer "Varying Degrees of Success: A Memoir 1992-2020" sammenfatter 40 års tidsånd i en enkelt sætning: "The sixties had been about Politics, the seventies had been about Sex, the eighties had been about Money, and the nineties were about Therapy" (se note 1); men skudsmålet inviterer trods sin overdrevne forenkling til nikkende genkendelse. Generelt bliver en sådan øvelse selvfølgelig sværere, jo tættere man kommer på nutiden, og ærgerligt nok drister Lodge sig ikke til at hæfte overskrifter på det nye millenniums første årtier, for ellers kunne man måske have lænet sig op ad dem i en sammenfattende analyse af de danske kirker bygget siden år 2000.

Selv uden ambition om at kunne udpege det ene ord eller de få begreber, som kunne bringe et dusin kirkebygninger fra 2000 til 2019 på en tilsvarende simpel formel, er det fristende at gøre forsøget. Hvis ikke i form af en analytisk konklusion, så mere som heuristiske forslag, altså som nogle pejlemærker at orientere sig efter, når man – online eller på

Kirkearkitektur.dk

På kirkearkitektur.dk findes fotos af alle kirker bygget i Danmark siden 1940 fordelt pr. tiår. På siderne med 2000-19 præsenteres tilsammen 16 nye kirker; men i denne sammenhæng skelnes mellem på den ene side 12 nybyggerier og på den anden den ombyggede Egeris Kirke 2018 (fra 1960) og de tre midlertidige kirker: Højvangen Kirke fra 2012, Ørestad Kirke fra 2018 og Kirkeskibet fra 2019. En håndfuld andre af kirkerne fra 1940 og frem har ligeledes undergået indgribende renoveringer af kirkerummet som eksempelvis den i 2018 nærmest totalt omskabte Engholm Kirke fra 1960; men kun Egeris nævnes her, fordi den alene også fik ændret bygningens ydre fremtoning. Hjemmesiden rummer også fotos af ca. 100 udenlandske kirker.

stedet – har besøgt kirkerne og vil prøve at danne sig en overordnet tolkning. For at samle mod til forsøget kan man betænke, at man i kirkeligt regi kan finde fortilfælde af lignende dristige forsøg som Lodges på at indkredse en epokal tidsånd i bygningernes form og indretning. Således springer det fx i øjnene som en aldeles ramrende og hjælpsomt opklarende forenkling, når man i Tyskland har trukket en lige linje fra nogle breve fra en KZ-lejr i 1944 til 30 års efterkrigskirkebyggeri. For betragter man i fugleperspektiv genopbygningen af de mange tusinde kirker, der var blevet ødelagt under Anden Verdenskrig, finder man trods alle de mange indbyrdes variationer alligevel et vis fælles præg. Hertil bidrog selvsagt mange faktorer såsom mest indlysende mangel på materialer, penge og arbejdskraft, men altså også teologiske og ideologiske impulser. For ikke kun den langt senere fagkundskaftens analytikere, men allerede samtidens teologer og fagfolk samlet til de fra 1946 årlige "Kirchbautage" (hvor man drøftede principperne for den kirkelige genopbygning), hæftede ofte den etikette på de nye byggerier, at de burde signalere en "tjenende tilstedeværelse" ("dienende Präsenz"). Ja, i mange tilfælde foretrak man endog at opgive betegnelsen "kirke" og omtalte i stedet de nye bygninger som "menighedscentre".

Hermed skulle ikke blot forstås ydmyge rammer, men vigtigere endnu en fleksibilitet, der muliggjorde gudstjenestelige, folkelige, sociale og diakonale aktiviteter i de samme rum ("Mehrzweckräume"). Mange fortolkningsmæssige brikker synes at falde på plads, når en forsker henleder opmærksomheden på den tyske teolog og præst Dietrich Bonhoeffer og hans umådeligt indflydelsesrige fængselsbreve fra det sidste krigsår, hvor Bonhoeffer mediterede på kirkerens overlevelse efter deres fallit over for nazismen, og hvor han forudsagde, at det kun kunne og burde ske som en

Note 1: Alle henvisninger i artiklen sker alene ved at nævne efternavn/år og sidetal, mens den fulde bibliografiske oplysning om de enkelte artikler og bøger findes på kirkearkitektur.dk, fanebladet "Tal & metode", menu-punktet "Bibliografi". Undtaget herfra er titler, som kun er inddraget i sammenhæng med dette essay.

”Kirche für andere” (Wittmann-Englert/2006, 13). Og når man i flertallet af de nyopførte bygninger overhovedet ikke kunne genkende kirkernes traditionelle form, men i forbifarten kunne forveksle dem med beboerhuse og kontorbygninger, kunne man akkurat tolke dette som indløsningen ikke bare af Bonhoeffers vision om at ”være der for de andre”, men tillige at bygningerne nærmest skar dét ud i beton, der lå bag et af hans andre berømte slagord: at leve videre (eksistentielt og som kirke) ”als ob es Gott nicht gäbe” (i et brev fra 16.7.44).

Pejlemærker for nyere danske kirker

Folkekirken har ikke haft et organ som hos naboerne i Tyskland til at foranstalte fælles og besluttende ”Kirchbautage”; men som med så mange andre opgaver, der i andre lande forvaltes af kirkerne, og som vi i stedet har ’deponeret’ hos private initiativer og selvstændige foreninger, organisationer og stiftelser (såsom Kirkens Korskær og Folkekirkens Nødhjælp), gør noget lignende sig gældende på dette felt. Det har således i vid udstrækning været overladt til især Kirkefondet gennem mere end 100 år at sørge for at stimulere den tværfaglige debat mellem bygherrer, arkitekter, kunstnere og teologer. Som den store undtagelse, der bekræfter reglen, kom Kirkeministeriet på banen takket være en ukuelig minister i skikkelse af Bodil Koch (1903-72). Man får nemlig et umiskendeligt indtryk af, at vindene fra de tyske drøftelser også blæste nordover, når man læser i den skelsættende antologi ”Kirkebygning og teologi” fra 1965, som just var frugten af møderne i en arbejdsgruppe nedsat af Kochs ministerium i 1959. Arbejdsgruppens drøftelser tilsammen med Kochs berømte arkitektkonkurrence i 1961 (jf. nedenfor) udgør det hængsel, hvormod forvandlingen fra traditionelt til moderne kirkebyggeri i Danmark kom til at dreje sig.

For omend mest udtalt i Tyskland lader også en hel del af det danske kirkebyggeri i perioden fra 1950 og nogle årtier frem sig karakterisere som ”postsakral”; men med forbehold for den kasseformede Løsning Kirke fra 2008 som en oplagt undtagelse vil det selv for en overfladisk betragtning være tydeligt, at en sådan karakteristik vil være misvisende i forhold til det

nye årtusinds kirker – og decideret forfejlet hvis anvendt på det seneste årtis håndfuld af byggerier. Her ville på et meget overordnet plan en anden neologisme være langt mere træffende: De nye kirker, såvel de færdigbyggede som de projekterede, der har været omtalt i pressen, er snarere ”postsækulære” (termen indgår både i undertitlen og anvendes som en rød tråd i Thomas Ernes seneste bog fra 2017).

Med den term sigtes til de samme tendenser, som jeg andetsteds har prøvet at indfange med et beslægtet kunstord: op- eller re-sakralisering (jf. Schuster 2015 og 2021), og hvis man foregribende skulle hægte et par pejlemærkende stikord på de nyeste kirker, kunne man overveje i hvert fald to spørgsmål. Først om der efter 60’ernes og 70’ernes demonstrative åbning mod første trosartikel (jf. tekstboks på næste side) igen er en vending tilbage til den anden – og måske den tredje (for så vidt at menighedsrådenes krav til arkitekterne næsten uden undtagelse lægger stor vægt på, at byggeriet skal styrke fællesskabet ved at give rigelig plads til menighedens og sognets mange

De eventuelt særlige kendetegn ved en given periodes kirker lader sig nemmest konstatere ved en sammenligning med den nære og fjernere fortid, for da træder fællestræk og (nuance-)forskelle tydeligere frem.

aktiviteter ud over søndagens gudstjenester). Dernæst om den arkitektoniske og indretningsmæssige op-sakralisering kunne siges at imødekomme den hastigt voksende interesse i åndelighed (eller det mere internationalt klingende: spiritualitet), idet bygherrerne og arkitekterne synes at være blevet langt mere opmærksomme på at skabe ’kroge’ eller ’nicher’ i det store fællesrum, hvor den enkelte kan være (alene) med sin personlige andagt ... om ikke under så uden for gudstjenesten.

Med hjælp fra poesien kan man under besigtigelsen af kirkerne holde udkig efter, om det i arkitekturen er muligt at genkende forskellen på to salmer, der som ambassadører for hver deres periode formår at indfange tidsånden på ganske få linjer: På den ene side Holger Lissners salme fra 1972 ”Herre, spræng den mur, vi bygger”, hvor et par af stroferne lyder:

Herre, spræng den mur, vi bygger /
op omkring vor tro og dåb!
Styrt det hus, hvor vi os hygger /
lukket til for verdens råb!
Lad kun stormens vindstød løfte /
kirkens port af hængslet ned,
så dit hus kan stå vidåbent /
med din nåde og din fred.

Blæs i stumper kirkeruder, /
som med nænsomt farvet glas
holder verdens uro ude /
fra dens faste kirkeplads.
Lad det falde, hvis det hindrer /
os i dagens gerning her,
men lad Ånden stadig blæse, /
indtil kun din vilje sker.

Helt andre toner lyder i salmen ”Over byens teglstenstage” fra 2016 af Bente Graugaard Nielsen, når hun i en af stroferne besynger kirkerummets formåen således:

”Byens puls kan bare banke, / her er helle, her er fred, / tid til stille eftertanke, / som kan bringe pulsen ned, / følelser i fangebure / slippes fri bag kirkens mure” (salmerne kan læses i deres helhed på salmer.dk).

Hvis man skal få blik for sådanne træk ved kirkebyggeriet, skal man holde ikke bare øjnene åbne, men også sit sind. Det drilagtigt spændende er nemlig, at samtidig med at man opdager aldeles tidstypiske tendenser, som har genklang til alle mulige andre ændringer og fænomener i samtiden, vil den historisk bevidste eftertanke vise ... ikke at der er ”intet nyt under solen”, men at også de nyeste arkitektoniske påfund lader sig belyse af nærmest tidløse problemstillinger, som man har diskuteret og taget stilling til, så længe kristendommen (og jødedommen) lader sig spore. Eller sagt på en anden måde: De eventuelt særlige kendetegn ved en given periodes kirker lader sig nemmest konstatere ved en sammenligning med den nære og fjernere fortid, for da træder fællestræk og (nuance-)forskelle tydeligere frem.

Skabelsesteologi ved katederet og i tegnestuen?

Der er visse et mere end sjovt sammenfald mellem, at teologen og filosofen K.E. Løgstrup sidder og skriver "Den etiske fordring" i 1956 på akkurat samme tid, som man rundt om i Europa gør noget hidtil uset: erstatter den pr. tradition opulent udsmykkede korvæg med et kæmpe vindue i klart glas (På kirkearkitektur.dk kan man se fotos af finske Otaniemen fra

1957, tyske Kirche zur Heimat fra 1957, svenske Lida fra 1957 og engelske St. Chad fra 1958 – tæt efterfulgt herhjemme af Husumvold Kirke fra 1960, Munkebjerg Kirke i Odense fra 1961 (siden erstattet af glasmosaik) og Sankt Clemens Kirke i Randers fra 1963). Ligesom eftertiden har omtalt Løgstrups værk som relanceringen af skabelsesteologien, blev kirkerne med fri udsigt til træer og planter beskyldt for at flirte med panteismen, en dyrkelse af moder natur i stedet for af Jesu Kristi far.

Med undtagelse af Helligtrekongers Kirke i Vallensbæk fra 2012 (og qua sidevæggen af glas: Hellig Kors Kirke i Jyllinge fra 2008) blokerer kirkerne bygget efter år 2000 effektivt for menighedens udsyn på verdenen udenfor; og hvis Danmarks nyeste kirke, Trekroner Kirke ved Roskilde fra 2019 bliver retningssivende, kan vi måske se frem til en tilbagevenden til en af de ur-former, som man ellers skal til fjerne egne som fx Kappadokien for at møde i stor stil, grottekirken, jf. som nogle moderne, internationale eksempler herpå: SainteMarie de La Tourette i Frankrig fra 1960, Sainte Bernadette du Banlay i Frankrig fra 1963, Sankt Halvard i Norge fra 1966, Maria, Königin des Friedens i Tyskland fra 1968 og Pastoor van Ars i Holland fra 1969. På europæisk plan kunne jeg remse flere grotte-lignende kirker op, men alle stammer de som de allerede nævnte fra 1960'erne, og kun med god vilje kan jeg finde nogen bygget efter det årti – hvilket gør Trekroner Kirke om muligt endnu mere påfaldende. (Jf. dog omtalen nedenfor af Martin A. Hansen for en mulig tilknytning tilbage til dansk tradition.)

Målt på et andet parameter bliver fortolkningen mere kompliceret. Uden at det bør overdrives i en grad, så de falder fra hinanden i to adskilte kategorier, turde det være nogenlunde tilforladeligt at skelne mellem to slags rum ud fra deres størrelse og at lægge en teologisk

Grundtvigskirken

Bistrup Kirke

Mens Grundtvigskirken fra 1940 nemt kan give besøgende fornemmelsen af at føle sig meget lille i Guds hus, vil Bistrup Kirke fra 1967 snarere få den enkelte til at føle sig sammen med andre i menighedssalen.

tolkning ned over dem. Store rum kan i sig selv skabe lidt af den stemning af "fascinosum et tremendum", som teologen og filosofen Rudolf Otto hæftede på gudsforholdet i sin berømmede bog om "Das Heilige" fra 1917, altså den gudsfrygt som Skaberens væld indgyder; mens små rum mere minder os om Ham, som sad til bords med os som en af vore egne – og som i øvrigt hyrderne på marken ifølge Juleevangeliet første gang mødte i en stald, i en grotte. Komplikationen ligger i, at arkitekterne i dette årtusind vænner os til at dyrke Sønnen i endog markant store og højloftede rum.

I Hannerup Kirke fra 1974 er det ikke kun væggene af glas, der konkret åbner for udsynet, men symbolsk forbinder cirkelslaget i gulvet nærmest demonstrativt det indre med det ydre.

Inden man kaster sig ud i at beskrive og vurdere nutidens bygninger, vil det derfor være formålstjenligt at få genopfrisket nogle af de stedsegrønne spændinger og deres historiske baggrund; og måske er det simpleste, men samtidig sværeste dilemma det første i den indledende remse af spørgsmål: Hvorfor overhovedet bygge anderledes i dag end førhen? Når man gør det, er det så nødvendigvis udtryk for historieløshed og disrespekt for ”fædrenes tro”? Hvis jeg har ret i at antage, at dette øjensynligt trivielle spørgsmål er en snublesten, er det måske ulejligheden værd at gå en lille omvej for at nærme os en besvarelse.

Hvorfor bygge anderledes, er det gamle måske ikke godt nok?

Hvis man på kirkearkitektur.dk klikker sig ind på tiåret 1940-49, kan man ved selvsyn forvise sig om, at folk dengang helt uforstyrret kunne besøge samtidens byggeri. Dog med to markante – og vejvisende – undtagelser: Christianskirken i Lyngby fra 1941 og Adventskirken i Vanløse fra 1944. Da Kirkefondet fejrede sit 75-års jubilæum med udgivelsen af ”Kirken til Millionbyen. Det Københavnske Kirkefond 1890-1965”, rummede bogen en artikel om ”Kirkefondskirkernes arkitektur” skrevet af Erik Møller (1909-2002), ja, dén Møller som havde været med til at bygge det provokerende rådhus i Aarhus, hvor folkeviddet mente, at man havde glemt at fjerne stilladset efter byggeriets færdiggørelse. I sit bidrag finder Møller lejlighed til at nævne akkurat de to undtagelser fra 40’erne: ”Christianskirken blev bygget, og kort tid efter indvielsen af denne var Kirkefondets generalsekretær, provst Hans Peter Honoré (1896-1973), og jeg i Kirkeministeriet med en smuk model af forslaget til Ungdommens Kirke (Adventskirken). Vi var et par slukørede herrer, da vi luskede ned ad trappen efter mødet. Christianskirken havde forarget ved sin moderne stil, og det skulle ikke gentages af Kirkefondet. Departementschef Valdemar K. Holbøll (1871-1954), som altid udtrykte sig bramfrit, erklærede, at der var én særlig detalje ved forslaget, han var glad for, og det var den åbne klokkestabel, hvor arkitekten kunne blive hængt ud til spot og spe” (Møller/1964, 88).

Hvis man som jeg er glad for mo-

derne kirkearkitekters mod til ikke bare slavisk at videreføre, men også dristigt og opfindsomt forandre traditionen, kan det vække undren at støde på lignende reaktioner som Holbølls hos folk i dag under foredrag og studie-ture, når de konfronteres med samtidens kirkebyggeri. Hvis man vil forsøge at betvinge sin mistanke om, at det angiveligt voksende ”Arkitekturoprør” også her er på spil, forestiller jeg mig, at ved mødet med det seneste par generationers kirker har de besøgende det måske ligesom fans af Bob Dylan efter en koncert. På vej ud af salen kan man just gribe sig selv i at vrisse: ”Hvorfor skal han ødelægge sine sange?” Hvorfra stammer denne reaktion? Fordi Dylan ”live” ikke lyder som på LP’en derhjemme. Er det bare for at irritere sit stampublikum, at Dylan synger sangene forkert? Eller er det måske fordi, at han og vi har en forskellig opfattelse af, hvordan sangene lyder originalt? Den forskel kan man fx selv få øre for, hvis man lytter til Dylans såkaldte ”The Bootleg Series”,

Det er stadig svimlende at tænke over det middelalderlige mirakel, at et ikke specielt rigt område af Nordeuropa formåede over godt 200 år at få dækket hele landet med kirker bygget af sten og tegl.

hvor man hyppigt kan høre sange i vidt forskellige demo-versioner og må konstatere, at de hver især kunne gøre krav på at være lige ”originale”. For os, der hidtil kun kendte den version, der endte på et givet album, kan oplevelsen til koncerten, hvor Dylan vælger en af de andre, virke, som om han ridser med neglene på mindernes tavle, hver gang han springer et vers over eller går ned i toneleje, hvor han for-gik op.

Så langt sammenligningen holder, kunne man hævde, at vi danskere nærmest er lovligt undskyldt, når vi har lyst til at korrekse nutidens arkitekter for at bygge ”forkert”, for om noget sted i verden gælder det herhjemme, at ingen kan undgå at vide, hvordan en ”original” dansk (landsby)kirke ser ud; og som i så mange andre sammenhænge slutter vi snublende nemt fra ”er” til ”bør” eller ligefrem ”skal”. Det er stadig svimlende at tænke over det middelalderlige mirakel, at et ikke

specielt rigt område af Nordeuropa formåede over godt 200 år at få dækket hele landet med kirker bygget af sten og tegl. Hvis ellers man kan stole på Knyttingsesagaen fra omkring 1270, kunne kongeriget prale af 2358 kirker, og selv om 353 af disse befandt sig i Lund Stift, er det immervæk forbløffende, at det antal groft sagt svarer til kirkerne i Danmark anno 2022. I første omgang betød det, at mens der med reformationens indførelse i 1536 nok kunne have været et konfessionelt incitament til at bygge nyt, var der befolkningsmæssigt intet behov herfor; og da det omsider mod slutningen af det 19. århundrede blev nødvendigt med flere kirker, herskede der dengang generelt ved opførelsen af offentlige bygninger et ideal om at bygge ’gammel-dags’ (historismens stil-efterligninger).

Hvis det selvfølgelig har en tendens til at gøre blind, behøves en bevidst indsats for at få øje på og sidenhen måske ligefrem lære at sætte pris på det ikke så selvfølgelig, at der altså

i virkeligheden findes flere ”originaler”. Det kan man nok nemmest gøre ved at bevæge sig lidt rundt i tid og sted. Faktisk kan et hurtigt historisk tilbageblik minde os om to ironiske pointer: dels at akkurat den stilart, som mange forbinder med den mest ophøjede, henter sin betegnelse, ”gotik”, fra det skældsord, som det latinske Syden hæftede på byggeriet nord for alperne oppe hos efterkommerne af de barbariske gotere. Dels kan jeg dagligt på min arbejdsplads se ud på vores nabo, Løgumkloster Kirke, og forvise mig om, at det langt fra kun er beton-modernisterne, der uartigt og ungdommeligt selvbevidst bryder fædrenes mønstre. For i løbet af kirkens byggeperiode 1225-1325 lod man sig påvirke af den nymodens inspiration sydfra og ændrede stilen undervejs, således at koret i dag står med romanske vinduer og skibet har skiftet til gotiske – en ikke helt ubetydelig, blot æstetisk tilpasning, hvis

Selv på lang afstand lyser Margrethekirkens teltform op som et pejlemærke i Aalborg

ellers Adolf Adam har ret i den tolkning af de to stilarter, at mens gotikken vil løfte menigheden op til Gud, ville den romanske tvinge den i knæ for majestæten (Adam/1984, 21).

”Wenn jemand eine Reise tut, so kann er was erzählen...” og tager man på kirketurisme blot nogle få hundrede kilometer uden for Danmarks grænse, kan man forvise sig om, at der er ikke blot kristne og protestanter, men ligefrem lutheranere i andre lande, som fejrer gudstjenester i helt andre slags bygninger. Den kendsgerning kan dog holdes ud i strakt arm i visheden om, at de akkurat ikke er danske; mere prekært bliver det, hvis en ’fremmed’ form pludselig dukker op rundt om hjørnet, hvor befolkningstilvæksten har nødvendiggjort opførelsen af en ny kirke til supplement af den fra middelalderen, som enten er blevet for lille eller ligger for langt væk i forhold til de nye parcelhuskvarterer og boligblokke.

Mens hensigten med omvejen ad Dylan og det hastige blik ned i historien og rundt på naboerne har været at pirke til forestillingen om en oprindelig, original, rigtig, ægte, sand ... kirkebygning, behøver man omvendt ikke nødvendigvis abonnere på den slags tillægsord for alligevel at forholde sig skeptisk til de nye kirkers udseende eller for at beklage, at de ikke fremviser et tydeligere slægtskab til fortidens former. Et flot teologisk forsøg på at skelne sol og vind lige i denne strid finder man i de såkaldte ”Wol-

fenbütteler Emphehlung” (besluttet på de tyske ”Kirchbautage” i 1991), der tilbyder den tolkning af moderne kirkearkitektur, at dens anderledeshed vidner om menighedens møde med en levende og bevægelig Gud. Vel at mærke kommer så sandelig hertil, at ligesom nutiden ikke behøver stå skoleret for fortiden, gør det modsatte sig med lige fuld ret gældende, så man ikke formaster sig til at hævde, at de nye kirkers form og indretning har overhalet eller forbedret de gamle. Det formulerer ”Wolfenbütteler” på den smukke måde, at for- og nutid deler et

Ikke overraskende har nordmændene også kunnet finde på at lave kirkelige ”skihopbakker”, som fx i Bergen hvor Slettebakken Kirke fra 1970 befinder sig.

vejfællesskab, og at nutiden blot er én station på vejen.

Denne formaning kan være velanbragt, hvis og når nutiden måtte gøre sig skyld i det, som englænderne rammer på kornet med udtrykket ”recency bias”; men der er grund til indsigelse, når man omvendt møder den hyppigt fremførte anklage imod vore dages arkitekter, at de blot er følgagtige over for de seneste (internationale) modeluner, og – måske endnu mere kritisabelt – at disse luner skifter som vinden blæser, så at den bygning, der lever op til alle de hotteste, globale trends på www, efter føje år virker ligeså bedagede som naboen med flere hundrede år på bagen. Som modvægt hertil kan man spørge, hvorfor det skal forbeholdes fortidens epoker at forældes tidstypisk som romansk, gotisk, renæssance, manierisme, barok, rokokko, klassicisme og empire – eller historismens gentagelse af alle disse med orddelen ”ny-” hægtet foran. Hvor disse perioder nok strakte sig over halve og hele sekler, kan nogle af distinktionerne også gøres så finmasketede (fx ved tilføjelser af præfikserne tidlig-, middel- og sen-), at de ikke lader efterkrigstidens hurtigere omskifter meget efter; og under alle omstændigheder finder jeg det lige så fascinerende og legitimt, hvis et bygningsværk ældes som noget typisk fra 60’erne eller 80’erne, som fra 1590’erne eller 1300-tallet. På hver sin måde kan de være med til at for-

tælle en historie, som ellers alt for nemt går i glemmebogen – en pointe helt parallel til den, som Merete Lind Mikkelsen, enhedschef for Center for Kulturarv under Slots- og Kulturstyrelsen, for nylig har givet udtryk for. I forsidehistorien i "Kristeligt Dagblad" 23.7.21 citeres Mikkelsen for, at det er på høje tid at få fredet velfærdsstatens "grimme bygninger" (der nævnes ikke kirker i interviewet, men beton-elementernes boligblokke, sportshaller, skoler etc.). Hendes argument er, at nok er de ofte lidet yndede, men de er ikke desto mindre karakteristiske for en vigtig periode i tilblivelsen af dagens Danmark.

Det ovennævnte "dienende Präsenz" turde være en nok så suggestiv, teologisk tolkning af betonkirkerne fra 1950-70'erne; men Kerstin Wittmann-Englert plæderer overbevisende, ja, ligefrem gribende for en supplerende forståelse af efterkrigstidens prunkløse arkitekturs hyppige anvendelse af den måske enkleste bygningsform, der findes, den man kunne kalde for et V vendt på hovedet. Det kræver ikke megen fantasi at beskrive det som et telt (jf. i Danmark bl.a. Husumvold Kirke fra 1960 og Vesterkær Kirke fra 1970); noget mere eftertænksom er Wittmann-Englerts videreførelse af denne iagttagelse, når hun noterer sig, dels at det mobile telt religionsfænomenologisk udgør modsætningen til det stationære tempel og må være en velegnet form til den nye rørelse, som allerede i Apostlenes Gerninger (9,2) omtales som "Vejen"; dels at "teltet" – ligesom "ark" og "skib" hæftet på andre af periodens bygningsformer – nok i almindelighed er passende for en "ecclesia perigrinans", men i særdeleshed er betimelige metaforer for bygninger til en befolkning, der efter krigens ødelæggelser var "unbehaust" og havde brug for ly på farten (2006, 11).

Teologerne havde imidlertid ikke monopol på at reagere, for bygningerne inspirerede tyskernes folkevid til at kappes med arkitekternes opfindsomhed med om muligt endnu mere malende omskrivninger: Guds skihopbakke, sjælesiloen, messefabrikken, Martin Luthers rutschebane, De tolv Apostles banegård, Fadervorsgaragen, sjælebo-ret, citronpressen, hallelujabunkeren, Vor Frues hangar, det liturgiske badekar og den hellige zigzags kirke (Adam/1984, 77. Jf. det snarrådige bud på en teologisk tolkning af en

tilsyneladende sammenligneligt udformet bygning, når islandske Gyrðir Eliasson i novellen "Hav og land" fra 2000 lader en person udbryde: "Det er en moderne kirke, og den ligner mest af alt en brødrister. Måske som en påmindelse om at mennesket ikke lever af brød alene", "Det gule hus", Torgard, 2019, 75).

Desværre er jeg ikke bekendt med en tilsvarende opsamling af gloser på dansk jord; men selv om man ved et gennemsyn af de små 200 kirker byg-

sorter også taler deres eget sprog – navnlig når man ikke længere kunne drømme om at anvende dem, hører man dem som nærmest højtråbende. Det er virkelig ikke forbeholdt farven gul at kunne være skrigende.

Der er især to forhold, der medvirker til at forstærke denne effekt. Det første gælder selvfølgelig for arkitektur generelt, men for kirkerne bliver de symbolske følgevirkninger alligevel ekstra kraftige: Jernbetonen har ikke blot frisat arkitekternes kreativitet i

Skannerup Valgmenigheds Kirke fra 1921 formår selv uden foldevæg at skabe sig en "kaffedra"

get herhjemme siden 1940 må konstateres, at vi aldrig vovede os ud i samme innovative udnyttelser af betonens formbarhed til parabler og forvredne tage, har nogle af dem utvivlsomt påkaldt sig lignende øgenavne lokalt. Og i hvert fald opfandt svenskerne et genialt smædeudtryk for at udtrykke deres holdning til den nordiske udgave af "Mehrzweckräume", hvor skydedøre og foldevægge dukkede op overalt i gudstjenesterummene, så man med et snuptag kunne forvandle dem til mødelokaler: Kristenheden – og da ikke mindst i Danmark – er nu blevet begavet med "kaffedra" (Ridderstedt/1960, 339).

Disse farverige etiketter turde vel sagtens i sig selv underbygge en af retorikkens på én gang banale og dybsindige påstande: at man ikke kan ikke-kommunikere. Sten er aldrig bare sten, betonvægge ej heller, ligesom enkle, uanselige møbler i jævne træ-

uhørt grad, men den har i samme om-bæring forvandlet snart sagt alle tidligere byggeteknikkers nødvendigheder til valgmuligheder. Alene derfor siger(!) en given form nu desto mere end forhen – fx behøver en spidsbue ikke længere være konstruktionsbærende, men er primært et æstetisk, ja, teologisk valg.

Det andet, der i speciel grad gør sig gældende for kirkebyggeriet, er finurligt nok det forhold, at balancen mellem funktion og symbolik ("åndelig ide") har kraftig slagside. Det formulerede arkitekt og professor ved Kunstakademiet, Kay Fisker, suverænt, da han i rollen som formand for bedømmelseskomiteen i Kirkeministeriets legendariske idekonkurrence i 1961 indledte offentliggørelsen af resultatet med at indkredse kirkearkitekturens helt særlige udfordringer:

"[...] for det [profane] byggeri vil der i almindelighed foreligge et funk-

tionelt og socialt program, og byggeriet vil som regel være betinget af økonomi og teknik, konkrete værdier der kan måles i kvantiteter. Når det derimod gælder en kirke, vil opgaven helt være betinget af en åndelig idé, og der er meget få håndgribelige begrænsninger. Idéverdenen vil i sig selv oftest være meget forskellig og betinget af et rigt varieret følelsesområde. Men selv om man skulle udtrykke et bestemt følelsesregister, vil de individuelle fortolkninger af denne følelsesverden alligevel blive meget uensartede. Dette betyder, at der som arkitektonisk holdepunkt for den kristne kirkebygnings udformning ikke er anden baggrund end en tradition. Og da vi lever i en tid, hvor man kaster traditionen over bord, betyder det, at kirkebyggeriets formsprog er fuldstændigt fritsvævende og næsten umuligt at opstille et program for” (1962, 139).

Nuvel, men er der alligevel ikke et kvalitativt spring derfra til mistanken om, at katolske sten fra middelalderens

landsbykirker taler i munden på lutherske salmer og prædikener og til stadighed truer med ligefrem at overdøve dem? Går man til religionshistorikere og antropologer kunne man formentlig få udviklet en teori om, at landskabs- og kulturrum taler til nogle tidløse, arketyperiske lag i os og kan påvirke selv det mest forjagede og socialt-medierede menneske (højdedraget, sletten, slugten, hulen, indhegningen (Stonehenge), palæet, skuret ...); men selv uden at binde sig til en sådan teori i alle detaljer forekommer det plausibelt at antage, at traditionstabet senere gør os til analfabeter på rummets (og liturgiens) tiltale, end at det giver os besvær med at forstå præstens læsninger og forkyndelse.

Hvis dette forekommer for vidtløftigt, kan man vælge at nøjes med at konstatere, at når kirkeministerielle skrivelser – trods usammenligneligt mere tilbageholdende end hos vore naboer imod syd – igennem årene har yttret sig om arkitekturen (jf. tekstboks

nedenfor), og når akkurat Den evangeliske kirke i Tyskland ad så mange omgange har foranstaltet landsdækkende konferencer om den bedst egnede måde at bygge kirker på, vel at mærke så de klarest muligt udtrykker samtidighed og protestantisme, ja, så tager jeg det til indtægt for, at når man bygger kirker, er de symbolske potentialer lige så vigtige at tage stilling til, som beregninger af bjælkernes belastningsevner og sognenes budgetter.

Er der råd og vejledning at hente i Bibelen om kirkebyggeri?

Lad det som optakt være sagt, at når jeg eksempelvis på kirkearkitektur.dk inviterer brugeren med ind i de mindste petitesser angående alterets og prædikestolens udformning og indbyrdes placering, skyldes det, at kampen(!) mellem disse to liturgiske møbler kan forstås som arvtageren til den fundamentale skelnen i Det gamle Testamente mellem Jakobsstigens teologi og den hos profeterne.

Den modsætning rummer ideen om, at det hellige enten er bundet til et bestemt sted eller er noget, man har med sig overalt. Selv om Åbenbarings-teltet (tabernaklet) kunne pege i retning af ”noget man kan bringe med sig”, afslører sammenfaldet mellem Mosebøgernes beskrivelse af dets indretning og Kongebøgernes ditto af Salomos Tempel (2 Mos 25-27 og 1 Kong 6-8), at de begge hører til Jakobsstigens kategori: Her og ikke alle mulige andre steder kan Gud dyrkes, og vægten ligger på det særlige præsteskab og kultens bønner og ofre til Gud.

Profeterne er derimod på vandring, og de taler til folket til omvendelse og trøst, uden afhængighed af et specielt rum til at gøre det i. Man hører den ikke direkte omtalt i Det gamle Testamente, men i nogle af dets seneste skrifter aner man en ny form for bygning dukke op mellem linjerne. Den kommer til at rumme det, man i denne sammenhæng kunne opfatte som en slags ”det almene profetdømme”: de skriftkloge der læser sig til viden om Gud og diskuterer teksten med hinanden og fortæller andre herom i synagogen (Ezra 7,6-10 og navnlig Neh 8,5-12).

Søger man som byggeudvalg vejledning i Det nye Testamente, løber man først ind i nogle forvirrende

Stedmoderlig dansk lovgivning?

Med lup og elektroniske søgefunktioners hjælp kan man finde enkelte officøse udmeldinger om kirkebyggeri, således i ”Kongelig Anordning angaaende Vedligeholdelse af og Tilsyn med Kirkebygninger m.v. af 14. Maj 1923”, hvor det i §19 anordnes: ”Alteret bør i Reglen staa paa en ophøjet Plads i nogen Afstand fra Muren”, og senere i samme paragraf: ”Det bør tilstræbes, at Gulvet inden for Altersranken ikke ligger højere end Gulvet udenfor”. Året før finder man i ”Lov om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m.v. af 30. Juni 1922” denne lidt dristige anbefaling i §2: ”Hvor ikke særlige Hindringer stiller sig i Vejen derfor, bør Koret være i Kirkens Østende, Taarnet i dens Vestende”. Problemet med dristighed er, at tiden kan være en nådesløs dommer over tidligere generationers angivelige sunde fornuft og selvsikre æstetiske jugement. Mange bygherrer i efterkrigstiden har i hvert fald godt og grundigt klemt øjnene i over for en tidligere paragraf i oven-

nævnte ”Kongelig Anordning af 14. Maj 1923”, for her stipuleres i §14, Stk. 2: ”Gulvet i Gangene og Koret skal være af Sten eller Murfliser eller andet af Synet [...] godkendt Materiale, dog ikke af Beton”. Sidenhen slap vovemodet øjensynligt helt op, og i nyere tid erstattes ethvert arkitektonisk råd (eller blot antydningen af en teologisk grundelse) med en nærmest generisk, moraliserende skåltale: ”De danske kirker udgør en enestående arkitektonisk og kulturhistorisk værdi. Dette bør menighedsrådet ved nyt kirkebyggeri betænke og søge at leve op til. Det betyder ikke, at byggeriet skal være dyrt, men at det bør være åndfuldt. Dyrt byggeri kan være både banalt og upraktisk. Arkitektoniske og funktionelle kvaliteter kræver mod og omtanke – men ikke nødvendigvis højere byggeomkostninger”. Disse guldkorn står at læse i afsnit 2 af ”Vejledning nr. 9202 af 01/04/2006: Vejledning om processen ved opførelse af kirker af 1. april 2006”.

oplysninger, da Apostlenes Gerninger véd at fortælle om de tidligste kristne, at de ”kom i templet hver dag” (2,46; jf. 5,42); og mens alle evangelierne jævnligt beretter om Jesu undervisning i synagogerne, giver Johannesevangeliet et enkelt sted besked om, at disciplene blev udelukket herfra (9,22). Når dette er forvirrende, skyldes det, at hvis man vil forbinde den kristne gudstjeneste og kirkebygning med en jødisk institution, forekommer synagogen jo ellers den mest oplagte; men det synes altså i stedet at skulle være templet. Og dog! For det bliver templet i en radikal omfortolkning, hvilket evangelisten Johannes også er skarpest til at udtrykke: Dels lader han Jesus erklære, at ”der kommer en time, da det hverken er på dette bjerg [dvs. i samaritanernes tempel på Garizim] eller i Jerusalem, I skal tilbede Faderen” (4,21); dels forvandles templet i en ren ”goddag-mand-økseskaft” diskussion mellem Jesus og jøderne fra en bygning af sten til et legeme af kød og blod (2,19-21).

Takket være Paulus udbredes denne omfortolkning åbenbart til også at gælde den enkelte kristne, idet han forvandler en hel stribe ord fra den fysiske byggebranche til en åndelig metaforik: ”I er de helliges medborgere og hører til Guds husstand. I er bygget på apostlenes og profeternes grundvold med Kristus Jesus selv som hovedhjørnesten. I ham holdes hele bygningen sammen og vokser til et helligt tempel i Herren. I ham bliver også I sammen med os bygget op til en bolig for Gud i Ånden” (Ef 2,19b-22; jf. ”Jeres legeme er et tempel for Helligånden”, 6,19). Grundtvig synes at indfange den uundgåelige konklusion, når han lader os synge: ”hytten i barmen / med kærlighedsvarmen / behager dig bedst” (”Dig rummer ej himle”, 1836, DDS 324,2), og endda udtrykker sig i så direkte formuleringer, at det nærmest ophører med at lyde som billedsprog: ”Vi er Guds hus og kirke nu / bygget af levende stene” (”Kirken den er et gammelt hus”, 1836 og 1858, DDS 323,3).

Var det virkelig sådanne åndelige luftkasteller, der var meningen med det udsagn, som i mange hundreder af år ellers har været opfattet som den autoritative byggetilladelse, en hjemmel der ej at forglemme ikke kun gælder Peterskirken (selv om den dér står indskrevet med mandshøje bogstaver i

kuplen), men er fælles for den prægtigste katedral og det mest ydmyge ”gæstekammer af bløde bøgestammer” (jf. Grundtvig: ”Tør end nogen ihukomme”, 1825 og 1855, DDS 348,6)? Hermed sigtes selvfølgelig til Jesu erklæring til Simon Peter om, at ”på den klippe vil jeg bygge min kirke” (Matt 16,18). Og peger det ikke i samme retning, at selv om ordet ”kir-

Det nye Testamente har intet konkret at sige om kirken som bygning eller om gudstjenesterummets indretning eller orientering; men hvis man presser kilderne til det yderste, får man den vel i grunden ikke overraskende besked, at den gryende trosretning ikke havde andre steder at mødes end i deres private hjem.

ke” 18 gange optræder i den autoriserede danske oversættelse fra 1992 (heraf halvdelen i Efeserbrevet), giver det hver gang det græske ord ”ekklesia”, som i ca. 100 andre tilfælde oversættes med ”menighed”? Så var det virkelig meningen? Ja! Og nej!

For inden man drager den slutning af Johannes og Paulus, at de kristne ikke har et sted at samles, men alene rummer bygningen ”i barmen”, bør man lytte til religionshistorikerne for en ikke uvæsentlig iagttagelse. Er der én ting, der forener jødedom, kristendom og islam, og som derved tillige adskiller dem fra hovedparten af andre former for gudsdyrkelse, er det akkurat, at de er såvel bog- som indendørsreligioner. Jovist, fra kirkehistorien kender vi til vandreprædikanter (og det ikke kun blandt højmiddelalderens fattigbrødre), og ikke mindst i vor nutid iagttager vi en genvunden folkekirkelig smag for de udendørs-gudstjenester, som ellers har været forbeholdt sekter og vækkelsesbevægelser; men lige fra begyndelsen har kristendom haft til huse i ... ja, huse.

Vender vi således tilbage til Det nye Testamente for at lede efter grundlaget for denne påstand, viser en helt afgørende oplysning sig at ligge gemt i den direkte fortsættelse af det sted i Apostlenes Gerninger, hvor den daglige gang i templet blev omtalt, for forfatteren oplyser, at efter besøget i templet ”brød de brødet og spiste sammen” ... hjemme (2,46; og i 5,42

tilføjes, at de også dér ”underviste og forkyndte”). Da Paulus skælder ud på korintherne for deres udelssomme måde at fejre fællesmåltid på (den tids spaghettigudstjenester, men med en tydelig diakonal dimension), synes han ganske vist at skelne mellem det privathjem, som de forslugne bør spise i på forhånd, og så det sted, hvor de som menighed skal dele mad og

drikke med hinanden; men hermed skal man givetvis ikke tænke på det sidste som en offentlig bygning, men blot som et andet privathjem (1 Kor 11,22; jf. 14,35 med en tilsvarende skelnen). Det ligger helt i tråd hermed, når samme Paulus flere gange afslutter sine breve med en hilsen til menighederne i navngivne personers ”hus” (samme græske ord, ”oikos”, som andre steder oversættes med ”hjem”), som fx Priska og Akvilas’ (Rom 16,3-5; jf. 1 Kor 16,19) og Nymfas (Kol 4,15).

En revideret konklusion må lyde, at på den ene side har Det nye Testamente intet konkret at sige om kirken som bygning eller om gudstjenesterummets indretning eller orientering; men hvis man presser kilderne til det yderste, får man den vel i grunden ikke overraskende besked, at den gryende trosretning ikke havde andre steder at mødes end i deres private hjem. Det er således først med konsolideringen som en ny og selvstændig institution i løbet af det tredje og fjerde århundrede, at den dels gik ind og erobrede mange af de hedenske fester, skikke og forestillinger ved at underlægge dem en kristologisk omfortolkning, dels gjorde noget lignende med Romerrigets offentlige forvaltnings- og kultbygninger, således at fx basilikaen blev den første fremherskende model for kirkebygningen. I denne proces blev den hidtidige græske glose ”ekklesia” (bogstaveligt: de sammenkaldte) er-

stattet af en anden, "oikos kyriakos" (Herrens hus), der med tiden blev til kortformen "kyriakon", hvorfra vores ord "kirke" nedstammer.

I stedet for en ajourført version af Mose- og Kongebøgernes nøjagtige grundplaner og minutøse bestemmelser om materialevalg, indretning og brug efterlader Ny Testamente os i stedet med to umistelige og uopløselige spændinger, hvoraf den første er, hvorvidt en kirke er Guds eller menighedens hus. Hvis det forekommer som et falsk alternativ, bør man i givet fald huske på, at i strengeste forstand skal Guds hus forstås så bogstaveligt som i Gammel Testamente, hvor mennesker er forment adgang (undtagen den udvalgte præst en enkelt gang om året, jf. Luk 1,8-10). Bemærk tillige at Ny Testamente kun tre gange afviger fra udelukkende at anvende udtrykket "Guds hus" (gr. "oikos theou") om jødernes tempel (som fx Matt 12,4), og i ingen af disse tre tilfælde står det soleklart, om forfatteren tænker på et fysisk sted for den forsamlede menighed (muligvis 1 Tim 3,15, men næppe hverken Hebr 10,21 eller 1 Pet 4,17). Virkningshistorisk har denne spænding fået fornyet aktualitet akkurat i det seneste århundredes kirkebyggeri, idet modreaktionen mod den første efterkrigstids "Gemeindezentern" (der som allerede antydte til forveksling kunne se ud som den sværm af sognegårde, som folkekirken har fået sig bygget de seneste 20-30 år) ofte argumenterede med, at der burde og skulle investeres langt mere æstetik i den bygning, som tilhører Gud.

Denne konsekvensdragnings har været mere udtalt i andre lande; men til gengæld er vi hertilands rigeligt velbekendt med den anden spænding, som Det nye Testamente efterlader os med: kirken som en fysisk bygning og en åndelig størrelse – således som Aastrup kredser om i dette essays indledende motto. Måske fremmer det genkendeligheden, hvis man opremser nogle af spændingens oversættelsesmuligheder: den ydre og indre kirke, den synlige og den ægte menighed (jf. Den Augsburgske Bekendelses skelnen mellem "hyklere og onde mennesker" hhv. "de helliges og sande troendes forsamling", art. 8), institutionen folkekirke og den aktive (fri-/valg-)menighed ... og på individplanet den polemiske skelnen mellem firehjulskristne og personligt kristne.

Kolonien Filadelfias Kirke

Hvad kan man lokke ud af Luther om kirken som bygning?

Mens det som sagt ikke er specielt mærkeligt, at et helt nyt trossamfund ikke fra begyndelsen råder over særlige bygninger at forsamles i, og derfor heller ikke i deres skrifter finder det ulejligheden værd at nedfælde dekretter eller vejledninger om disses placering, opførelse og indretning, kunne man mene, at sagen måtte stille sig helt anderledes halvandet årtusind senere, da reformationen brød igenem. Stort set kan man sammenfatte Luthers syn på kirkebygningen i tre overordnede pointer.

For det første finder man hos Luther masser af besk polemik imod de gyldne og – trods af samtlige biskopper indviede og velsignede – værdiløse katedraler og domkirker; men overraskende nok altid i form af få linjer nærmest i forbifarten og spredt rundt i hele det enorme forfatterskab (i Schuster/1993, 51-53 har jeg sammenstillet et potpourri af de mest prægnante citater fra Luthers tekster, og hvis man søger på "Luther" på kirkearkitektur.dk, finder man flere af disse genbrugt i dansk oversættelse samt andre relevante udsagn fra hans hånd). Luther skriver med andre ord aldrig en systematisk fremstilling af en protestantisk forståelse af kirken som bygning, og symptomatisk nok indgår den tilnærmelsesvis mest samlede behandling i en 2. juledags prædiken over epistelteksten fra ApG 6,8-15 & 7,54-60 om Stefanus. Et udpluk af

citater herfra giver et indtryk af Luthers tone og anliggende, der samtidig kan være repræsentativt for de andre, mere spredte udsagn:

"Den første lærdom er, at man ikke gør Gud nogen tjeneste ved at bygge kirker, som Stefanus klart beviser med Esajas [66,1].

[...]

Dog skal man ikke forstå det sådan, at der er noget galt i at bygge kirker. Men det er forkert, hvis det får os til at glemme tro og kærlighed, og hvis vi gør det i den mening, at det er en god gerning, og at vi derved vil fortjene noget af Gud. Den eneste grund til at bygge kirker er, at de kristne kan komme sammen for at bede, høre prædiken og modtage nadveren. Når den årsag ikke længere er til stede, skal man rive kirkerne ned igen, sådan som man gør med andre huse, når der ikke længere er brug for dem. Men nu vil enhver bygge sit eget kapel eller alter, og derved tror de, at de bliver salige og kan købe sig Himlen.

[...]

For Gud har ikke befalede noget om kirker, men kun om sjæle. Det er dem, der er hans virkelige kirker i egentlig forstand, som Paulus siger i 1 Kor 3,16-17.

[...]

Jeg gentager: For at få udryddet en sådan vildfarelse ville det være godt om man én gang for alle jævned alle kirker med jorden og i stedet prædikede i almindelige huse eller under åben himmel" (oprindeligt del af "Ju-

I Kolonien Filadelfias Kirke (1904) har lysgloben fået lov til at udvikle sig til et lystræ, der konstituerer et andagtsrum omkring sig, mens globen i Adventskirken fra 1944 vidner om den genfundne glæde ved brugen af levende lys i forbindelse med sjælesorgssamtaler i kirkerummet.

lepostillen” fra 1522, som blev indoptaget i ”Kirkepostillen” fra 1544, hvorfra Finn B. Andersen har oversat den. Den kan læses i sin helhed på lutherdansk.dk).

For det andet – og i direkte forlængelse af det forrige – kan det konstateres, at i langt færre tilfælde end med de polemiske bemærkninger støder man på positive overvejelser fra Luthers hånd og snart sagt ikke en eneste konkret anvisning. Hvis man gør sig håb om at uddrage en lære fra reformatorens side, kan det kun ske ved at spidsfortolke hans gentagne understregning af prædikens betydning. Nok sammenkæder han i ovennævnte citat det at ”høre prædiken” med bøn og nadver, men bragt på en tilforladelig kortformel flytter Luther rummets fokus fra kult til kommunikation, kirken er en ’lyttecentral’ – og i hvert fald virkningshistorisk bevidnes dette til overflod af indførelsen af et helt nyt inventar i kirkerne: stole og bænke. Kultiske handlinger bevæger man sig rundt til, man må nærme sig det hellige for at kunne berøre og modtage det; meddelelser hører man bedst sidende, og prædiken taler til den tro, vi allerede har med os i vort indre.

Dette fører os frem til Luthers tredje og vigtigste pointe. Den ligger gemt i en anden af linjerne fra Stefanus-prædiken: ”Når troen var til stede, kunne man have templer eller kirker, eller lade være”. Det lyder måske ikke af meget; men det er akkurat det fine i synspunktet, for heri ligger en enorm

frisættelse. Kirkens bygning og indretning, ja, i vid udstrækning også dens liturgi, henhører under det, som Luther med et teknisk ord anser for ”adiafora”. Selv om ordbogen fortæller, at det kan oversættes med ”det ligegyldige”, skal man holde tungen lige i munden for ikke at misforstå, hvad der menes med at erklære det ”ligegyldigt”, om man udlever sin tro i templer, kirker eller derhjemme. Det er nemlig just det, som vi finder det afgørende at skændes om og kæmpe for, som kan erklæres for ”adiafora” – for det er kun i en ganske bestemt henseende, at det trods vigtigheden er ligegyldigt. Bygningerne og ceremonierne er af den største betydning, for med dem udtrykker vi fx vores økonomiske eller æstetiske formåen, vores stræbsomhed eller ydmyghed, vores traditionsbevidsthed eller fornyelsestrang osv.; men ikke desto mindre opnår det aldrig status af et frelsesanliggende. Det fremgår på smukkeste vis i fortalen til et af de skrifter, som Luther i hvert fald ikke skrev ”i forbifarten”, og hvis betydning – ikke mindst for dansk gudstjenesteliv (og dermed indretning af vore kirker) – vanskeligt lader sig overvurdere.

Hvis det alene havde stået til Luther, havde reformationen næppe behøvet føre til nævneværdige ændringer af den romerske messe, for den satte han selv stor pris på; men i 1526 lod han sig omsider overtale til at udsende en samlet tekst om liturgien i en evangelisk gudstjeneste. Den har titlen ”Die

deutsche Messe” og udgør fremdeles et genkendeligt skelet i folkekirkens højmesse anno 2022. Fra dagspressen og tidsskrifterne er vi udmærket bekendt med, at det, som kan sætte sindene mest i kog, er ændringer i liturgien og måske navnlig de mere ’udvendige’, synlige elementer. På den baggrund kommer Luthers sondring mellem det væsentlige og ”adiafora” på fornemste vis til udtryk i indledningen, hvor han griber direkte om nældens rod med dette råd: ”Dér lader vi messeklæderne, alter, lys forblive endnu, indtil de bliver gamle eller det behager os at ændre dem”. Altså ingen grund til at foranstalte kirkestorm eller rive det papistiske messetøj af præsterne og smide votivlysene i skraldespanden, men overlad det til møl og mug at tage sig heraf. Men den afgørende anvendelse af ”adiafora”-tålsomheden finder man i Luthers næste sætning, når han tilføjer: ”Men vil nogen her gå anderledes til værks, lader vi det ske” (WA 19/I, 80; dansk: lutherdansk.dk/Trellix/id132.htm).

Personligt må jeg tilbagevendende lægge mig denne sætning på sinde, for efter selv at have studeret og være blevet præst i den periode, hvor det næsten var lykkedes at få gjort brugen af messeklæder til noget opstlytet og krypto-katolsk, har folkekirken siden 1990’erne og forstærket i det 21. århundrede indkøbt velsagtens i tusindvis af disse embedstragter, den ene flottere – og dyrere – end den anden. Nogle kirker er så stolte af disse nye beklædningsgenstande, at de på hverdage hænger udstillet i glasmontre; men ellers er det i reglen kun i forbindelse med gudstjenesten, at man får øje på denne markante ændring inden for den seneste halve generation. Til gengæld er det på alle ugens dage synligt for enhver kirkebesøgende, hvordan de danske menigheder ikke har affundet sig med at lade ”lysene” billedlig talt brænde ned; for overalt – og i halvdelen af post-år 2000 kirkerne – ser man lysglober/-skulpturer place-

ret enten i andagtsfulde hjørner bagerst i kirken eller som iøjnefaldende del af kirkens udsmykning og inventar oppe foran hele menigheden (det gælder Holsted Kirke fra 2001, Sundkirken fra 2002, Antvorskov Kirke fra 2005, Løsning Kirke fra 2004, Grønnevang Kirke fra 2008 og Helligtrekonger Kirke fra 2012 – og det kan ikke udelukkes, at der, siden jeg var på besøg for at tage billeder, er kommet flere til i de resterende kirker).

Hvis man i et svagt øjeblik kunne fristes til at opfatte Nygårds Kirke fra 1967, som en stærk kandidat til Danmarks mindst inspirerede moderne kirkearkitektur, er det på sin plads at minde sig selv om Drouzys analyse – og inden døren er der ingen med appetit på ubehandlet træ som ikke får sin lyst tilfredsstillet.

Modernitetens forvaltning af den lutherske arv – og dens fallit eller genopfindelse?

Når jeg har gjort en 'smule' ekstra ud af pointen om "adiafora" og vigtigheden af at skelne det fra slatten "lige-gyldighed", skyldes det, at man virkningshistorisk med en vis ret kan beskyldte protestantismen for at have ladet "adiafora"-holdningen sejre sig selv ihjel. Nok skærmede den for det

meste lutherdommen fra at slå følge med protestanterne i den reformerte aftapning, hvor en anderledes unuanceret kritik af fortidens kirker udløstes i de famøse, billedstormende overgreb på katolske bygninger, inventar og udsmykninger. I første omgang kan man derfor dukke hovedet, når forfatteren Milan Kundera lader en af sine figurer afgive dette vrængende votum: "Den calviniske tro har for århundreder siden forvandlet kirken til en gemen hangar, der ikke har anden funktion end at beskytte de troendes bøn mod regn og sne" ("Tilværelsens ulidelige lethed". Gyldendals Paperbacks, 1986, 93); men som allerede ovenfor omtalt, specielt for Tysklands vedkommende, er beskyldningen om de "gemene hangarer" ikke forbeholdt calvinisterne.

Dog er der såvel syd for grænsen som her i Danmark grund til at gentage, at der ikke kun lå økonomisk smalhals og æstetisk Jantelov bag forrige generations kirker, og lad to utroligt tidstypiske vidnesbyrd tjene som afsluttende defensorat for denne udlægning. Og hvad kunne være mere passende, end at lade arkitekt Holger Jensen selv komme til orde, da han om nogen har måttet agere skydeskive for hjemlige panderter til Kunderas giftige pil. Så sent som i 1989, dvs. året efter færdiggørelsen af Trustrup Kirke, som skulle blive den sidste af Jensens 32 kirker for folkekirken, skriver han under den betimelige titel "Tilbageblik" om sine egne projekter. Citatet er ekstra interessant i denne sammenhæng, fordi han slipper en replik ud mellem sidebenene om sine samtidige kolleger, en replik som han formentlig ville have fundet endnu mere velanbragt, hvis han havde nået at besøge den seneste snes års kirker (han døde i 2004):

"Måske fordi jeg har fået lov til at bygge kirker i så mange forskellige lande og kulturer, er det vigtigt for mig i mine bygninger at understrege, at arkitektur er noget, som er fast forbundet med sin tid og sit sted. [...] En kirke behøver ikke efter min opfattelse altid at dominere sine omgivelser. Ikke uden en vis ret har man om nogle af de senere års kirkebyggerier hæftet betegnelsen: prestigebyggeri. Og er der noget, som Kirkens Herre ikke har brug for, er det prestige" (1989, 24).

Dette skriver han ved det skæringspunkt, som i tilbageblikket – nu ikke

hans, men vores her i 2022 – viste sig at være slutningen af en epoke i dansk kirkebyggeri, idet overgangen til 90'erne vitterlig peger langt mere frem mod de følgende tiår end tilbage til de forudgående.

Desto mere apropos stammer det andet vidnesbyrd fra 1960, altså fra samme epokes begyndelse, ja, faktisk endnu førend man rigtigt havde sluppet 40'ernes og 50'ernes ingenmandsland, hvad angår fornyelsen af kirkebyggeriet i Danmark. Mig bekendt var dansk-franske Martin Drouzy ikke velbevandret i Bonhoeffer; men hvis bare man havde antennerne ude, behøvedes det måske slet ikke for at formulere sig i direkte forlængelse af dennes fængselsbreve. Denne tolkning styrkes ved at betænke, at inden Drouzy blev mangeårig lektor i filmvidenskab, havde han været præst og dominikanermunk, så hans vidnesbyrd siger mere om en fælles fornemmelse af tidsånden end om konfessionelle forskelle:

"Det står fast, at vi ikke mere er i stand til at bygge katedraler. Hvorfor? Fordi katedralen er frugten og resultatet af en hel kristen civilisation. Denne civilisation eksisterer ikke mere, hvad enten vi ønsker det eller ej. Derfor kan disse umådelige kirker også kun blive en løgn, en erstatning ligesom baroktidens kunst. De gør forsøg på at vidne om kristendommens magt i en totalt afkristnet verden, og det kan kun blive et falsk vidnesbyrd. Derfor kan ydmygheden – og simpelthen sandheden – kun tilskynde os til at rejse mere beskedne bygninger. Vore kirker skal være symbolet på det, Kirken er i verden i dag. De skal i højere grad virke ved deres enkelhed end ved deres pragt og i højere grad ved deres renhed end ved deres præntioner" (1960, 46).

Gør jeg mig med d'herrer til talsmand for, at vi ikke længere er gode lutheranere og protestanter, når vi nu igen bygger helt anderledes? Jeg tilstår, at jeg for mit vedkommende stadig finder mig godt i beton og fyrretræ; men jeg erkender også, at tiden er løbet fra disse byggerier. Ikke kun fordi de ikke lever op til nutidens ændrede arkitektoniske smag, men fordi de tillige kolliderer med både historiefilosofien og antropologien. I stedet for "sejret sig ihjel" kunne man nemlig omformulere det til, at sækulariseringen endte med selv at blive sækulariseret, at den ikke viste sig som histori-

Egeris Kirke ved Skive, den "samme" kirke i 1960 hhv. 2018.

ens højde- eller endepunkt, men som en epoke på linje med så mange andre angivelige historiske hegemonier. Der viste sig at være en tid efter ("post") den sækulare (den "totalt afkristnede verden"), og her fik man øje og fornemmelse for, at en kirke åbenbart kan blive bygget for lavloftet til, at man som individ og menighed føler sig opløftet derinde. Menighedshusets dyder ufortalte, så blev det efterhånden tydeligt, at ikke alle formår rent følelsesmæssigt at danse polka og begrave sit barn i samme lokale.

Man kan fremdeles kreditere Holger Jensen og hans ligesindede for at have haft en opkvikkende effekt på en søvrig folkekirke, da de fik slået revner i de elskelige Bing og Grøndal juleplatter ved opførelsen af kirker, der slet ikke egnede sig til blå glasur. Bodil Koch selv afslørede, at den negative inspiration for udskrivningen af arkitektkonkurrencen i 1961 havde været mødet med Humlebæk Kirkes 1800-tals pastiche: "Et besynderligt tilknapnet hus, muskelstrammet og åndløst. Og går man indenfor, slår det én, at her er prototypen på en forborgerligt kirkes triste serveringslokale for folkets søndagsration af kristelig børnelærdom

og moralitet" ("Arkitekten" 64/8 1962, 137). Effekten virker imidlertid kun så længe, som den middelalderlige landsbykirke oplevedes som et uundværligt samlingspunkt for fejringen af juleaften; men som biskop Jan Lindhardt på tærsklen til dette årtusinde skrev om 60-70'ernes eksperimenter, er der ingen af nutidens unge, der længere oplever dem som en provoka-

Man kan fremdeles kreditere Holger Jensen og hans ligesindede for at have haft en opkvikkende effekt på en søvrig folkekirke, da de fik slået revner i de elskelige Bing og Grøndal juleplatter ved opførelsen af kirker, der slet ikke egnede sig til blå glasur.

tion, men kun som kedelige og lige-gyldige (1998, 4-5). Efter traditionstabet sejrsgang er der igen behov for "højt til loftet", og kirkens bygninger må afsætte om ikke umiddelbart genkendelige, så alligevel tydelige markører i landskabet og bybilledet.

For blot at nævne en måske simpel, men desuagtet klar markør, finder man

på kirkearkitektur.dk (under fanebladet "Bygningens morfologi" og menu-punktet "Andre kendetegn/Social beliggenhed") en optælling, der viser, at selv ud fra en konservativ vurdering er 24 kirker (= ca. 17% af kirkerne bygget 1960-1999) tilstræbt opført i samme bygningsmateriale (og ikke sjældent endog i nogenlunde samme stil) som naboerne. Det er nærliggende at

tolke dette som en pendant til tankerne i Tyskland om kirkens "tjenende tilstedeværelse", hvor man mange steder dernede drog akkurat den konsekvens heraf, at kirken til forveksling lignede den øvrige bebyggelse. I det nye millennium bliver måling på dette parameter besværliggjort af det i sig selv sigende faktum, at næsten alle

Kirkerummet i Thyborøn Kirke fra 2011

kirkerne er placeret uden tætte ”naboer”; men hvis man er villig til at spejle lidt videre omkring, vil man bemærke, at kun Løsning Kirke fra 2008 er opført i samme gule mursten, som er benyttet i det nærmeste nabolag, mens de øvrige 11 alene ved materialevalget skiller sig ud. Lad det supplerende blive bemærket som symptomatisk for lydhørheden overfor dette ”behov”, at da Egeris Kirke fra 1960 i 2018 havde undergået en stor renovering, var der som noget nyt blevet tilføjet to af de stærkeste markører: Den hidtidige klejne klokkestabel er nu erstattet af et massivt kirketårn, og på toppen af dette er der blevet monteret et kors.

På ét punkt har efterkrigstiden imidlertid ikke sejret sig ihjel, men fortsætter tværtom sejrsgangen ind i det nye årtusind – omend med et twist i fortolkningen. Hvis det i en vis forstand kræver en grad af en sækulariseret forståelse af kirken for at kunne give plads til multifunktionstanken, har de seneste godt hundrede år lykkedes med

omsider at skabe en særlig protestantisk udgave af gudstjenesterummet. Den arkitektoniske dokumentation herfor er de forkætrede foldevægge, der muliggør inddragelse af tilstødende lokaler til gudstjenester ved særlige lejligheder, og som det hverken på nettet eller under mange rejser er lykkedes mig at finde et eneste eksempel på i et katolsk kirkebyggeri. Mere end ”hangaren” turde foldevæggen være protestantismens egentlige bidrag til ”ekklesia” og ”oikos kyriakos”, for den forudsætter rummeligheden i ”adiafora” (”templer, kirker eller derhjemme”). Det kræver imidlertid to vigtige mellemregninger, hvis denne pointe skal kunne overføres på de seneste to årtier, for ud af 15 ny- eller ombyggede kirker (hertil regnes Rønnevang Kirke opført i 1976 og ombygget i 2005, Lyseng Kirke 1913/2010 og Egeris Kirke 1960/2018) har kun tre videreført foldevæggens udvidelsesmulighed af kirkerummet (Holsted Kirke, Antvorskov Kirke og Thyborøn Kirke). Også i det endnu højere nord iagttager

man i øvrigt samme tendens, idet kirkesok.no om kirkerne i 2000-tallet bemærker: ”Når det gjelder selve kirkerummet, synes den tradisjonelle langkirkeformen å styrke sin posisjon. Kirkerommene er nå klarere avgrenset, og det legges mer vekt på å skape ’det hellige rommet’ for vår tid. Samtidig har man blitt mer tilbakeholden med ’foldedørmodellen’”.

Lad det være indskudt, at målt på et supplerende parameter understøttes tendensen, for foldedøren har jo kun sin virkning, hvis der helt bogstaveligt er noget at åbne til i form af tilstødende lokaler. Den klart dominerende tendens i samtlige årtier siden 1940 har været, at menighedsrådene så at sige har slået to fluer med ét smæk som bygherrer: man opførte kirke og sognegård som en fysisk enhed. Selv uden foldedøre og med lydtætte vægge mellem gudstjenesterum og undervisnings- og mødelokaler, ligger der en klar signalværdi i at bygge den moderne kirke som et kompleks. Her springer det i øjnene, at ud af det seneste

årtis fem kirker, er hele tre (Østerhåb Kirke fra 2011, Helligtrekongers Kirke fra 2012 og Trekroner Kirke fra 2019) lavet som isolerede gudstjenesterumsbygninger, dvs. uden møderum til sogneaktiviteter – til forskel fra middelalderkirkerne dog selvfølgelig med bl.a. toilet og redskabsrum (hvilket sidste unægtelig er et fremskridt i forhold til det virtuelle pulterkammer, der hyppigt afslører sig i de gamle kirkers apsis, hvis man drister sig til at kigge om bag altertavlen).

Et stikord til den første mellemregning kan hentes fra Hugo Johannsen og Claus M. Schmidts "Kirkens huse" fra 1981, hvor de opmuntrer til at græde tørre tårer over det måske på længere sigt uholdbart høje antal kirkebyggerier i årtierne umiddelbart forinden. De slutter nemlig bogen med den sært trøsterige konstatering, at bygningerne vil kunne genanvendes som "folkelige forsamlingshuse" (s. 197). Ved hjælp af en måske lidt hjemmestrikket rekonstruktion af den gængse skelnen mellem ydre og indre kunne man argumentere for, at samtidig med at post-2000 kirkerne arkitektonisk er blevet mere tydelige som gudstjenesterum, viderefører de desuagtet funktionelt arven fra præ-2000.

Til belæg herfor kunne man nøjes med at anlægge en kølig økonomisk betragtning og plædere for, at som noget helt selvfølgelig og, ja, folkekirkeligt uundværligt fortsætter samtlige nybyggerier med multifunktionerne. Forskellen til tidligere er, at vi nu har råd til at bygge rummelige sognegårde og/eller tilstødende, separate lokaler på den anden side af de faste vægge ind til gudstjenesterummet. Vi kunne dog også vælge at antage, at det ikke kun er rigelig økonomi, der har gjort

sig gældende, men at menighederne har foretaget en teologisk og ekklesiologisk prioritering ved just at henlægge de mange ikke-gudstjenstlige aktiviteter hertil. Udfaldet turde imidlertid være, at det samlede kirkekompleks (eller kirke-og-nærliggende-sognegård) er beregnet for alle ugens dage, og selv et minimalt kendskab til oversigterne i kirkeblade og på sognenes hjemmesider synes just at bekræfte det indtryk, at siden 1981 er det lykkedes folkekirken i vid udstrækning at kuppe de gamle forsamlingshuse og medborgerhuse ved at have gjort deres traditionelle aktiviteter kirkelige. Det er vel også en slags samskabelse.

Dette betyder imidlertid ikke, at alt undtagen kirkelige handlinger og søndagens messer er forment adgang til gudstjenesterummet, og hermed kommer vi til den anden mellemregning. For alle de nye kirker har indlagt rigeligt med gulvplads mellem de forreste siddepladser og de liturgiske møbler (og hvis ikke umiddelbart, kan den forreste række af stole nemt fjernes), hvor der fortsat, som i efterkrigstidens kirker, kan installeres en folkelig foredragsholder eller opsættes et plateau til en kunstner eller et orkester; men hvor nu også den nye åndelighed såvel som den hæderkronede tradition for diakoni og sjælesorg finder nye former og bydes inden døre: cross-yoga, meditation, pilgrimsvandringstoppested (vejkirke), svangreomsorgsgrupper, babysalmesang, sorggrupper o.m.a. Bygger vi multispirituelt, hvor et eventuelt foranstillet eller afsluttende fader- og arkitektonisk et nøgent kors skal formå at kristne ånderne?

Hvad det sidste, drillende spørgsmål angår, bør retfærdigvis straks tilføjes, at ligesom erhvervelsen af orgler

– på grund af den anseelige økonomiske udskrivning – ofte er forskudt i forhold til indvielsen af bygningen, kan noget lignende meget tænkeligt gøre sig gældende med hensyn til anskaffelsen af (forkyndende/fortællende) kunst. Med det forbehold, at man sagtens kan forestille sig, at der i løbet af de næste 10-20 år kan blive installeret kunst på nogle af de mange bare altervægge, ser det lige nu pr. 2022 imidlertid sådan ud, at hele otte kirker lader udsmykningen af korpartiet begrænse sig til enkle, ukunstlede kors. Undtaget herfra er den store glasmosaik i Holsted Kirke, et splinternyt hhv. et maleri fra den gamle kirke i Østerhåb Kirke og Thyborøn Kirke; mens Helligtrekongers Kirke genopfinder arven fra ortodoksiens katekismustavler ved at lade udsmykningen bestå i udvalgte bibelvers. Det bør dog anerkendes, at det skulpturelle alter i Trekroner Kirke i sig selv kan siges at løfte udsmykningsopgaven.

Kan man teologisk finde nye (protestantiske) veje i forståelsen af kirkebygningen?

Inden dette essay kan rundes af, tilsi- ger den faglige stolthed, at det ikke kun skal være modstanden fra arkitekterne, antropologien eller tidsånden, som fremprovokerer nødtvungne indrømmelser. Samtidig kan ringen sluttes tilbage til begyndelsen, hvor jeg tillod mig at drille de folk, som tog afstand fra ændringerne i kirkearkitekturen – for nu er det jo pludselig mig selv, der risikerer at lyde som den svegne elsker af den moderne epoke i dansk byggeri, som det spæde 21. århundrede er godt i gang med at lægge bag sig. Det må være tid til en teologisk selvbesindelse!

Alexander Tovborgs alter i Trekroner Kirke fra 2019.

Med risiko for skamridning vil jeg en sidste gang trække "adiafora" af stalden, for hvis bygningens udformning og indretning ikke er et frelses-anliggende – og som omtalt tidligere heller ikke er underlagt nævneværdige, lovbefalede direktiver (hverken fra biskoppernes te-møder eller ministeriets jurister) – da kan og bør man måske slippe sine kæphesten fri, så de kan få lov at komme på aftægt. For strengt taget har også jeg i min tilgang primært været optaget af dét ene krav til en kirkebygning, at den skal kunne yde beskyttelse imod "regn og sne"; men som Horst Schwebel opsummerer det i sit kapitel om "Evangelium und Raumgestalt": Hvis bygningen ikke i sig selv vedkommer vores frelse, er der overskud til at tage hensyn til dens antropologiske værdi i omsorgen for næsten. I det perspektiv har kirkerum mindst to andre grundfunktioner: De kan hjælpe til med at strukturere de menneskelige livsprocesser, og de kan tydeliggøre, hvad vi i fællesskab skatter højest – og de funktioner er ikke nødvendigvis bedst imødekommet med hangarer (Schwebel/2002, 37f.).

Også den toneangivende, protestantiske professor i praktisk teologi i Göttingen, Manfred Josuttis, advarede imod at reducere protestantisme til kun at dreje sig om at forbedre, omvende eller belære folk. For "am heiligen Ort, zur heiligen Zeit läuft ein Verhalten ab, das missionarische oder pädagogische oder politische Zwecksetzungen transzendent und infolgedessen mit funktionalistischen Kategorien nicht zureichend zu erfassen ist" (1991, 149). Uden at nævne disse protestantiske kolleger i sin bibliografi, kan teologen Bent Flemming Nielsen tages til indtægt for at videreføre deres tankegange i sin seneste bog "Genfortryllelse", når han fremhæver det som kirkens fornemste evne at kunne skabe rum for differenserfaringer ("det som bryder med det velkendte"). "I kraft af sådanne differencer, som ses, høres, smages, duftes og mærkes, gennemsyres gudstjenesten af en særlig atmosfære" (2021, 12).

Lidt mere florumvundet og samtidigt bidende polemisk dundrer den katolske arkitekt og professor ved University of Notre Dame, Duncan G. Stroik, imod det – for ham at se – platte og hykleriske genbrug af Judas' indsigelse imod salvingen af Jesus med

Sundkirken

dyr nardusolie (jf. Joh 12,5), når man (med slet skjult underforståelse, læs: protestanter) kritiserer opførelsen af nye kirker med argumentet: "The money spent on churches is better spent on serving the less fortunate, feeding the hungry, and educating the young". Stroiks genmæle hviler akkurat på en langt bredere forståelse af, hvad en kirke er og kan: "If the church were merely a meeting place this view would be legitimate. However, a beautiful church is also a house for the poor, a place of spiritual feeding, and a catechism in stone. The church is a beacon and a city set on a hill. It can evangelize, by expressing the beauty, permanence, and transcendence of Christianity. Most importantly, the church building is an image of our Lord's body, and in constructing a place of worship we become like the woman anointing Christ's body with precious ointment (Mark 14:39)" (Fra "Ten Myths of Contemporary Church Architecture", artiklen er oprindelig udgivet i 1998, genoptrykt i Stroik/2012, 61).

Hvis jeg har ret i den observation, at de nyeste kirker er blevet mere opmærksomme på at tilvejebringe muligheder for at danne rum i rummet ("kroge og nicher"), er det tankevækkende at mindes en endog meget tidlig indsigelse imod den velsagtens vigtigste trend i moderne kirkebyggeri, en trend som – notabene – var fælles på tværs af de kristne konfessioner og på tværs af landegrænser: skabelsen af enhedsrum (som modsætning til basi-

likaens hoved- og sideskibe, nicher og sidekapeller, men især tredelingen skib-kor-apsis). En-rums kirken kunne dels udjævne skellet mellem gejstlige og lægfolk, dels kunne den gøre gudstjenesten mere overskuelig ... og dermed gennemskuelig, om ikke ligefrem oplyst og fornuftig. På kirkearkitektur.dk har jeg med snesevis af statistikker om detaljer i bygning og møbler dokumenteret, hvordan arkitekter og menighedsråd herhjemme stort set hele tiden siden 1960 har bestræbt sig på at understøtte og fremhæve denne trend. Imidlertid gennemgik arkitekten og teologen Willy Weyres så tidligt som i 1957 det første dusin års katolske kirker bygget siden krigen, og han gjorde sig til talsmand for det synspunkt, at en-rums kirkerne egner sig mindre til andagten (og vanskelig-gør placeringen af fx skriftestole og korsvejsstationer), hvorpå han tilføjer den 'anti-moderne' påstand, at for at bevare kirkerummets "Geheimnis", bør det ikke være et rum, som man kan overskue med et enkelt blik (1957, 18 hhv. 22).

Mens folkekirken i nyeste tid – selv uden hensyntagen til skriftestole – kunne siges i nogen grad at slå følge med Weyres' første overvejelse (gen-skabe rum for andagten), gør dette sig næppe gældende for hans supplerende påstand, måske endog tværtimod. Uden nødvendigvis at kunne sidestille "Geheimnis" med dunkelhed, finder jeg det ganske interessant, hvordan forfatteren Martin A. Hansen – på nogenlunde samme tid som Weyres

Mens Sundkirken fra 2002 med sin næsten kvadratiske flade giver et overskueligt, ja, gennemsynligt fællesrum, siger Trekroner Kirke fra 2019 med sine snørklede former efter at tilbyde forskellige rum i rummet.

Jesus fra Nazareth, er det en unødigt begrænsning af Guds vilje til at ville involvere sig med sin skabning, hvis man kun ser Jesus som Hans inkarnation. Niels Henrik Gregersen, der gennem hele sin karriere har været optaget af samtalen mellem teologi og naturvidenskab, foretrækker nok især den argumentation, at i og med at Gud lod sig inkarnere i manden fra Nazareth, inkarnerede Han sig også i denes biologi, sociologi, historie osv. Hvis man derfor i stedet siger, at Gud inkarnerede sig særligt i Jesus, så Han blev Kristus, da åbner inkarnationstanken sig for den mulighed, at man også kan finde Gud andetsteds i skabelsen. Blandt potentialerne i "dybdeinkarnation" er, at det kan give et modsvar til almenreligiøs panteisme, og at det i forlængelse heraf giver mulighed for at sætte kristne ord og begreber på de "guddommelige", "beåndede" oplevelser, som mødet med stor kunst og natur afføder i os. Gud er ikke kun streng og god, men også skøn – og det må Hans bolig og/eller vores menighedshus, hvori vi dyrker Ham, også gerne være.

Den tidligere omtalte Thomas Erne er mere eksplicit ude i samme ærinde som jeg her på falderebet. Ernes vej frem til et løsningsforslag går via en konfrontation med den altid udfordrende og givtige sociolog Richard Sennett, der heldigvis også er rigt repræsenteret i danske oversættelser. Det gælder desværre ikke "Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization", hvori Sennett undersøger, hvordan vores opfattelse af kroppen påvirker indretningen af vore byer, fra antikkens Athen til hypermodernitetens New York – hvilket han næppe overraskende anskuer som en forfaldshistorie. Meget forkortet – og forgrovet – præsenterer Sennett i bogens kap. 4 et af omdrejningspunkterne i sin tour de force gennem historien om, hvordan byplanlæggere har kunnet lade hånt om legemet: kristendommen fostrede ideen om, at menneskets le-

beskrev de nye betonkirker i Kölns stift – rejste land og rige rundt og i "Orm og tyr" fra 1952 mente at kunne se landsbykirkens slægtskab med jættestuen på det punkt, at de begge vidner om, hvordan man må bukke sig for at komme ind i mørket og dér møde døden og få nyt liv (se note 2). Hele dusinet af post-2000 kirker har ikke bare højt til loftet, men er også demonstrativt lyse, og jeg er ikke bekendt med et eneste eksempel på, at

den nye farvesætning af middelalderkirker igennem den seneste generation ikke har bestået i at lysne rummet gevaldigt op, såvel ved hjælp af gulvbeklægning, lofts- og vægmaling, som udskiftning af mørkt ådrede bænke med lyse, ludbehandlede træsorter.

Hvis man er skuffet over brugen af "adiafora", da det risikerer at fremstå som et nærmest impotent princip, i og med dets styrke primært synes at bestå i at tillade tålsomhed, men uden sådan set selv at rumme et positivt anliggende eller incitament til at foretage ændringer i bygninger, indretninger og møbleringer, kan der på falderebet og stikordsagtigt henvises til et par lutherske teologer, som i de senere år enten indirekte eller direkte kan inspirere til at (gen)overveje, hvordan man også i protestantisk sammenhæng kan tillægge æstetikken større og teologisk legitim værdi. Det bliver ikke mindre lovende af, at den ene går via kristologien, mens den anden knytter til ved pneumatologien.

Dogmatikprofessoren i København, Niels Henrik Gregersen, er efter årtusindskiftet blevet internationalt kendt for at have lanceret begrebet "dybdeinkarnation", som man godt kan udnytte i denne sammenhæng (det er primært på engelsk, han har skrevet herom, fx i den af ham redigerede antologi, "Incarnation: On the Scope and Depth of Christology". Minneapolis: Fortress Press, 2015).

For mens den dybe teologiske tanke i begrebet er, at hvor vi traditionelt taler om, at Gud lod sig inkarnere i

Note 2: Jeg henter denne iagttagelse fra en artikel af teologen Jesper Stange, hvor han opsummerende skriver: "Middelalderkirken har muligvis jættestuen som forbillede. Det mente Martin A. Hansen. Skilt af årtusinder er den samme hemmelighed ligeligt forvaret i begge bygningsværker. Stenmestrenes ide er uforgængelig som deres materiale: den, der vil leve, må gå til den døde for med den dødes kræfter at fødes igen til livet. Det kan aflæses i bygningsværket. Jættestuen har form af en livmoder. Her kan den besøgende gå i sin mor igen, moder jord, for efter besøget hos ætten at kravle ud gennem den smalle fødegang til det genfødte liv. I den romanske middelalderkirke fører den lave dør ligeledes den besøgende ind til den døde. Ikke som i jættestuen til den døde forfader, men til den døde Gud. Til Kristus". For egen regning etablerer Stange senere i artiklen den kontrast: "En kirke i storcentrets lignelse genføder ikke den andagtssøgende med dødens kræfter. Den tilbyder alt hvad hjertet begærer. Det er ikke så lidt, men det er sjældent døden". 1996, ss. 19-21.

Prædikestole 2010-2019

Dybkær Kirke 2010

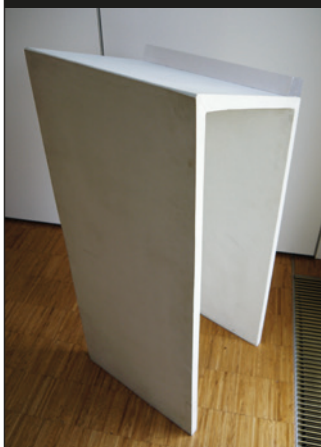
Thyborøn Kirke 2011

Østerhåb Kirke 2011

Helligtrekongers Kirke 2012

Højvangen Kirke 2012

Ørestad Kirke 2018

Kirkeskibet 2019

Trekroner Kirke 2019

geme (og dets fristelser) er til for at blive overvundet, og at den kristnes egentlige hjem befinder sig i himlen. Når nu tillige Gud ikke hører hjemme i huse bygget af hænder (læren fra Kongebøgerne gentaget af Paulus i hans tale på Areopagos, ApG 17,24), var der rigeligt med bevæggrunde til, at de kristne ikke bekymrede sig om at bygge offentlige kultsteder, ja, de betragtede det nærmest som et syndefald at gøre det – et syndefald man så ganske vist begik, da man med kejser Konstantin i 300-tallets begyndelse blev forlovet med magten og overgik fra de private hjem til basilikaen som kirke. Sennett konkluderer knastørt: "The Christian here renounced the flesh but recovered the value of stone" ("Flesh and Stone", New York: Norton, 1994, 146; også citeret af Erne i 2017, 35).

Mens Erne er indforstået med, at man kan anskue efterkrigstidens nødtørftige kirker som nærmest indløsningsgen af Sennetts tolkning af urkristendommens syn på bygningen, altså som noget man i bedste fald måtte tåle og affinde sig med, er det samtidig her, at

han lancerer sit modargument. Erne mener, at Sennett dels er for ensidig, når han lader evighedslængslen indebære total disrespekt for kroppen og dens behov (efter såvel tag over hovedet som skønne omgivelser), dels overser eller undervurderer betydningen af pinsen. Næsten som et ekko af Gregeren understreger Erne, at de kristne ikke tror på fritsvævende ånder og naturkræfter, men den i Kristus inkarnerede Logos (s. 35). Og det er vel at mærke samme Ånd, som i pinsen inkarnerer sig i menigheden og i dens levede liv i videste forstand. Det formulerer Erne på den måde, at med pinsen får Ånden skikkelse af den legemligt eksisterende menighed, "die diesen Geist in eine reichhaltige Kulturgeschichte des Christentums übersetzt". I det lys plæderer Erne for, at det er pointen med den fortsatte(!) inkarnation at anskue den som "einer Inkulturation des Geistes in manifesten Formen der Kultur, in Räumen, Bildern, Musik und Sprache" (s. 36) – og således er det pludselig muligt at opfatte den prægtigste kirkebygning som andet og mere end kun udtryk for et

svigt i efterfølgelsen af Kristi ydmyghed. Med lån af en ide fra G.W.F. Hegels æstetikforelæsninger foreslår Erne, at man i stedet kan hævde, at med kristendommen kom en ny religiøs arkitektur til verden: Kirker lader sig forstå som legemliggørelsen af menighedens ånd ("Verkörperungen des Geistes der Gemeinde in Architektur", s. 36).

Ved jorden at blive ... er det nu også altid bedst?

Hvis det bliver for højtravende med kristologi og pneumatologi, og hvis fortolkningerne lyder for meget som sansninger og synsninger, bør det være en trøst at kunne slutte med noget gedigen empiri til bevis for, hvordan udviklingen fortsætter i dette millennium, og hvordan vi i det seneste tiår endog har passeret en magisk grænse.

På kirkearkitektur.dk har jeg påvist, hvordan afstanden mellem prædikestolens og kirkeskibets niveau er faldet med tilnærmelsesvis præcist 1 trin pr. tiår siden 1940 (de nøjagtige tal og decimaler kan ses under fanebladet "Rummets geografi", menupunktet "Prædikestol/Elevation"). Det vil dog

Østerhåb Kirke

Sædden Kirke

Indtil Hvinningdal indvies i efteråret 2022 har Jyllands nyeste kirke, Østerhåb Kirke fra 2011, sørget for at skærme alteret sikkert af imod uvedkommende færdsel; hvorimod Sædden Kirke fra 1978 fandt på en unik, og i Danmark enestående, måde at kombinere massive knæfald med pivåben adgang til alteret.

sige, at fra i gennemsnit mere end seks trin op til prædikestolen i 1940'ernes kirker, og fra at den følgende halve generation kappede det ene trin af for hvert tiår, har prædikestolens højde siden 1970'erne stabiliseret sig på godt to trin. Ganske vist fremviser tallene i tiden herefter en kontinuerligt faldende brøk; men når nu ikke kirkeretten eller dogmatikken dekreterer noget desangående, har erfaringen åbenbart lært arkitekter og byggeudvalg, at to trin i praksis må være det absolutte minimum, hvis også de højde-udfordrede prædikanter skal kunne ses fra bagerste bænkerække.

Medtager vi samtlige nybyggede og midlertidige kirker efter år 2000, viser det sig, at de 7 prædikestole i 2000-2009 tilsammen har 16 trin og dermed akkurat med et gennemsnit på 2,3 holder sig fint på det antagne minimum; men min hidtidige teori om dette som en i praksis nedre grænse bliver gjort aldeles til skamme af de 9 stole fra 2010-2019, for de har med tilsammen 11 trin et gennemsnit på 1,2. Tendensen får lidt mere statistisk substans, hvis man inddrager alle de nye prædikestole som – uanset bygningernes alder – har fundet vej ind i kirkerne i forbindelse med større renoveringer. Det føjer nemlig 28 flere til samlingen fordelt med 14 på hvert tiår: i 2000-2009 havde disse i gennemsnit 1,1 trin, mens det seneste tiårs prædikestole har tilføjet et halvt trin (1,6; hvis man ved selvsyn vil gå disse trin efter i sømmene, kan man på hjemmesiden modernekirkekunst.dk benytte sig af muligheden for at filtrere billederne og klikke sig frem til kun at få vist prædikestole under menu-punktet "Værkkategorier").

Det kan man mene meget om, og ofte hører man den tolkning fremført, at det – teknologisk – vidner om bedre teleslyngere og højttalere, og at det – symbolsk – anskueliggør, hvordan gejstligheden er kommet i øjenhøjde med lægfolket – eller forholder det sig snarere omvendt?

På hjemmesiden tillader jeg mig at forholde mig kritisk til de symbolske omkostninger og opfatter de fjernede trin som en deroute. Ikke fordi jeg bekymrer mig om menighedens tab af agtelse for deres præster som personer, men fordi prædikestolen som møbel fremviser vores fælles værdisætning. Den om noget inkarnerer den protestantiske ånd. På den baggrund kan man nok næppe fortænke mig i at have trukket kraftigt på smilebåndet, når jeg i forbindelse med foredrag og undervisning har drillet diverse præster med, hvor lav prædikestolen i deres nybyggede eller nyindrettede kirker er, og så hyppigt som svar får en variant af denne udtalelse af præsten i Ansgarkirken: "Vi benytter ikke prædikestolen overhovedet, da den ikke har nogen funktion. Det vil sige, at den er for lav til at give et ordentligt løft, så man kan se hele menigheden" (Kreiner-Møller/2022, 193).

Med en slags omvendt proportionalitet har 00'erne og især 10'erne til gengæld brudt radikalt med en anden bestræbelse, som var yderst kendetegnende for tiden før årtusindskiftet. Mens prædikestolens skæbne siger noget om nivelleringen af forholdet mellem menighed og prædikant, gør noget modsat sig gældende mellem menighed og liturg, hvis ellers man skal dømme ud fra alterskrankernes udformning. Tidligere gik de to be-

stræbelser på at signalere noget nyt om menighedens forhold til præstens roller som prædikant og liturg hånd i hånd som to sider af samme sag: prædikestolene blev lavere, og man savede billedlig talt alterskrankerne over for at mindske deres visuelle indtryk af barrikaderende skranker og derved fremme forståelsen af dem som imødekommende knæfald. Der blev såvel bogstaveligt som billedligt skabt fri passage mellem alter og menighedens 'almene præstedømme'. Efter år 2000 er liturgerne igen blev spærret inde, eller rettere: menigheden er blevet spærret ude, for kun Antvorskov Kirke fra 2005 og Dybkjær Kirke fra 2010 har bibeholdt de vidt åbne knæfald (hvilket formentlig kan tilskrives disse to kirkers arkitekt, Anders Bové Christensen, der igennem årene har vist forkærlighed for denne form), mens Helligtrekongers Kirke fra 2012 med en sprække i alterskrankens to kvartbuer lige akkurat får signaleret, at et anorektisk sognebarn med lidt held og megen stædighed kan klemme sig igennem.

For en ordens skyld bør tilføjes, at de midlertidige kirker (Højvangen, Ørestad og Kirkeskibet) går til den modsatte yderlighed og klarer sig helt uden knæfald. Den stående nadver, hvor menigheden defilerer forbi, må have været praktisk under Covid-19, og det tilnærmer os samtidig til en bred international praksis; men det er unægtelig et markant brud med en stærk dansk tradition. Stående eller knælende altergang? Her gives der rigtig mange argumenter "pro et contra"... men det vil vist føre for vidt at tage hul på den diskussion her.

Løget Kirke

Grønnevang Kirke

Løsning Kirke

Antvorskov Kirke

Thyborøn Kirke

Holsted Kirke

© Tekst og fotos af Benny Grey Schuster

Udgivet i september 2022 af Kirkefondet
som tillæg til "Kirken i dag" nr. 3/2022

 Kirkefondet

**Berit Weigand Berg og
Kirsten Donskov Felter**
hhv.udviklingskonsulent i Kirkefondet
og teologisk vidensmedarbejder i FUV

Hvad fik deltagerne ud af at være med?

At stikke en finger i jorden. At lægge øret til jorden. At lytte til jungletrommerne. Det danske sprog har en række udtryk for det med at skabe sig et indtryk af, hvad der sker, eller hvad der nok kommer til at ske. En af de måder, et sogn kan blive klo- gere på sig selv på, er ved at bruge tal og statistik. Men hvad menneskers tæn- ker og mener, kan man ikke altid aflæ- se af grafer og tabeller. Hvis man vil vide, hvad de oplever, hvad de længes efter, og hvad de glædes ved, kan man med fordel tale med dem og få deres egne ord sat på.

Beboernes stemmer

Det gælder også, når man skal vurdere effekten af et projekt som ”Kirke med de nye”. Her kan man vælge at slå ned på, hvad det har givet af nye kirkegæn- gere, nye frivillige medarbejdere og evt. nye aktiviteter. Det er selvsagt ikke irrelevant, men det er heller ikke til- strækkeligt, i og med at det kun opfan- ger de synlige resultater. Man kan også vælge at se på, hvad projektet har skabt af opmærksomhed, og hvad de nye beboere i Sofiendals Enge som helhed tænker om det. Det ville give nogle andre resultater, og også give mulighed for, at eventuelt kritiske stemmer kun- ne komme til orde, hvilket vi har været opmærksomme på at give mulighed for undervejs. Det er selvfølgelig fri- stende kun at registrere og forholde sig til de begejstrede stemmer. Men vi tog os undervejs også tid til at komme i dialog med den kritik, vi stødte på. Dette gjorde vi ved at tage kritikken alvorligt, idet vi forsøgte at sætte os ind i, hvad dens indhold var, og hvad

der havde udløst den. For derefter at tage kontakt og skabe en samtale. Det kan virke lidt træls, og ofte vil man jo helst undgå kritik. Men gør man brug af denne tilgang med stemmer, må man også lytte til dem alle.

Et tredje perspektiv handler om, hvad der har været vigtigt for de men- nesker, der har været en del af projek- tet, og som ikke tidligere har været tæt knyttet til Skalborg Kirke. Første gang, vi lyttede til beboernes stemme, var ved arrangementer i august 2019. Her stod vi nede i området med lidt un-

Samlingerne i projektteamet vat topscorer

I forbindelse med afslutningen af pro- jektet valgte vi derfor også, at det var det tredje perspektiv, der var særligt interessant for os at få belyst. Som akti- vitet på det sidste møde i projektteam- et lavede vi derfor en fælles oversigt over, hvad der var sket i løbet af pro- jektperioden, og hvad deltagerne sær- ligt huskede. Herefter bad vi deltagerne om at ”give stjerner” til de ting, de syntes havde været særligt gode under- vejs. Ikke overraskende var nogle af de

Det var Heine, der tog fat i mig. Han vidste at jeg var med i bestyrelsen, der hvor jeg bor, og at mit navn står på rigtig mange ting; jeg er aktiv både i beboergruppen og på mit arbejde. Jeg grinede, for jeg er ikke særligt kirkelig; jeg tror ikke sådan på Gud. Men jeg havde lyst til at se, hvad det var. (Jannie)

derholdning til børnene, mad, god tid og 10 spørgsmål, vi gerne ville tale med dem om. Det kom der mange fine samtaler ud af, og flere af dem kom meget længere omkring end til de 10 spørgsmål. Efterfølgende var vi flere gange i området med henblik på at skabe en samtale. En gang inviterede vi en gruppe fra Sofiendals Enge til middag i Skalborg Kirke for at få mu- lighed for at gå mere i dybden med deres tanker og ønsker. Samtalen har hele vejen igennem været vigtig for at give os en fornemmelse af, hvad der rørte sig.

ting, der blev nævnt, tiltag som sankt- hansarrangementet i august og møder- ne på plænen på Poul Anker Bechs Vej. Men hvad vi ikke havde forudset var, at samlingerne i projektteamet var en klar topscorer. Legene, de fælles refleksio- ner og selve det at deltage i en proces med et fælles fokus over lang tid var noget af det, der blev nævnt på mødet. For at få lidt mere at vide om, hvad det var ved selve projektet, der havde været tiltrækkende, og hvordan det havde været at være med, stillede vi nogle opfølgende spørgsmål til to af dem, der havde været med i projektteamet

fra starten, men som ikke tidligere havde været en del af arbejdet omkring Skalborg Kirke.

Hvordan var det at blive spurgt?

I første omgang spurgte vi ind til oplevelsen med at blive spurgt. Jannie gav udtryk for, at hun i første omgang havde været noget tøvende, da Heine tog kontakt til hende og spurgte, om hun ville være med. Hun så ikke sig selv som kirkelig eller særligt troende, så derfor var det ikke umiddelbart oplagt for hende. Men på den anden side beskriver hun sig selv som en type, der kan lide at være aktiv og sætte ting i gang, både arbejdsmæssigt og privat. Heines henvendelse gjorde hende nysgerrig efter at finde ud af, hvad det gik ud på, og hun lod sig derfor overtale til at være med i projektet for at se det an. Hun hang ved og er fortsat engageret efter projektperioden, bl.a. i arbejdet med at skabe en form for fællesrum.

For Vicktoria gik kontakten til Heine via en fælles bekendt, som hun sang i kor med. Vicktoria var en af de nye tilflyttere i sognet og havde tidligere været engageret i andre kirker, men kendte ikke Skalborg Kirke og ville gerne have noget tilknytning til området. Så da hun blev spurgt, synes hun, at projektet lød som et godt initiativ, og hun ville gerne være med. I dag bor hun ikke længere i Skalborg, men er fortsat engageret i flere af de tiltag som enten direkte eller indirekte er udsprunget af "Kirke med de nye".

Hvad var det bedste ved at være med?

Noget af det, som både Jannie og Vicktoria fremhæver, er den gode stemning i projektteamet, som de mener hænger sammen med den åbne arbejdsform, der gjorde det muligt for alle at få indflydelse. De nævner også begge den legende tilgang og brugen af øvelser til hvert møde, som var med til at skabe en samtale, hvor alle var med helt fra starten af mødet. Den åbne arbejdsform, hvor resultatet ikke på forhånd var fastlagt, fremhæves også som noget godt. Det at tage springet ud i noget ukendt, se, hvad der sker og være åben for, at det også kan være en succes med to fremmødte, blev oplevet positivt, og det er noget af det, som begge gerne vil tage med sig fra arbejdet. Jannie har særligt fundet det sjovt at sætte ting i værk og

få folk med, f.eks. til sankthansarrangementet, og at engagere folk i området om at få skabt et fælleshus. Vicktoria fremhæver, at projektet har givet hende et meget bredere billede af kirken, end hun havde før, og givet hende lyst til at engagere sig.

Kirken må arbejde "etnografisk"

Den amerikanske teolog Mary Clark Moschella argumenterer for, at kirken, hvis den vil være tro mod sin opgave, må arbejde "etnografisk". Med det mener hun, at der ligger en afgørende vigtig opgave for kirken i aktivt at lade

ge. Kun sådan kan kirken blive ved med at være i bevægelse. Ifølge Moschella har præsten et særligt ansvar som "etnograf" for at synliggøre og bringe den mangfoldighed, der er i kirken, frem til overfladen. I en luthersk kirke kan man hævde, at det i lige så høj grad må være en opgave for menighedsrådet og kirken som helhed. Erfaringerne fra dette og andre projekter viser, at det ikke er helt lige meget, hvem der inviterer ind i samtalen. Som en, der på forhånd er kendt, og som i manges øjne repræsenterer folkekirken, har præsten en legitimitet, der gør det muligt og har nogle særlige mulig-

Det har været inspirerende, at det har været så professionelt grebet an. En positiv måde at vise på, at kirke er andet end at gå i kirke til de hellige ting, gudstjenester og bryllupper og begravelser. En god måde med de værdier, der er i det. Det at gøre noget godt for andre, behandle hinanden ordentligt. (Vicktoria)

de mange forskellige stemmer og fortællinger, der findes i enhver menighed, komme til orde. Med til det hører at sikre, at det ikke kun er de mest aktive, dem, der råber højest eller som er flest, der bliver hørt og får indflydelse, men at også de skeptiske – eller kritiske – stemmer bliver anerkendt som gyldi-

heder for at "stikke fingeren i jorden" og skabe nye kontakter. Samtidig er det vigtigt, hvad der inviteres til. Erfaringerne fra Skalborg peger på, at noget af det, der har betydning, er en åben arbejdsform, hvor den enkelte føler sig set og anerkendt og har mulighed for indflydelse på alle led i processen. ■

Kirsten Donskov Felter
teologisk vidensmedarbejder i
Folkekirken Uddannelses-
og Videnscenter

Sammen om at lære – Metoden i "Kirke med de nye"

Baggrund

"Kirke med de nye" har hentet sin inspiration fra aktionsforskning. Det er en tilgang, der oprindeligt stammer fra USA, hvor den opstod til brug for organisationsudvikling. Herfra har den bredt sig til Europa, hvor den ikke mindst har vundet indpas på områder, der beskæftiger sig med arbejdslivs-forskning og demokratisk borgerinddragelse. I de senere år er aktionsforskning også begyndt at få fodfæste inden for empirisk og praktisk teologi som en vej til at indhente flere relevante perspektiver på teologiske temaer.

Samvirke mellem forskere og praktikere

En grundtanke i aktionsforskning er, at forståelse altid udformes i konkrete sammenhænge. Hvis man ønsker at ændre en organisation, kan man derfor ikke nøjes med at anlægge forskernes eksterne blik. Forskerne ved ikke, hvordan det er at leve i det udforskede felt, men det gør de lokale, og derfor er det nødvendigt at inddrage dem i at forstå, hvad der er på spil. Omvendt er forskernes blik vigtigt for at sikre, at den lokale viden får med- og modspil af nogle mere generelle perspektiver. Aktionsforskning er med andre ord kendetegnet ved en ligeværdig tilgang mellem forskere og deltagende praktikere. Det kan udtrykkes sådan, at deltagerne i det udforskede felt bliver medforskere. I praksis betyder det, at de

ikke kun bidrager med svar på spørgsmål, som andre har formuleret, men er med hele vejen, fra udformningen af forskningsspørgsmål til afprøvning af løsninger og evaluering af resultater.

Begrundelsen for at gøre deltagerne til medforskere er dobbelt. For det første er det nødvendigt for gyldigheden af den viden, der skabes, at forskernes udefra-perspektiv suppleres af deltagerens indefra-perspektiv. For det andet er det nødvendigt for at fremme

I "Kirke med de nye" viste det sig gang på gang, at der sjældent sker det, som vi havde forventet. Men også, at viden om det, der ikke virkede, var vigtig for at komme videre.

den selvbestemmelse, der kendetegner myndige borgere – og i dette tilfælde et myndigt lægfolk. Aktionsforskning forudsætter, at folk er i stand til at træffe gode beslutninger om ting, der vedrører dem selv og deres eget liv, og sigter på at træne den demokratiske dannelse i samfundet.

"Kirke med de nye" har været båret

af en grundlæggende overbevisning om, at det lille ord "med" stiller nogle krav til måden at arbejde på, som involverer aktiv deltagelse af de lokale aktører på forskellige planer. For at være kirke "med" nogen kræver, at de bliver inddraget, ikke bare i at udføre opgaver, som andre har bestemt, men også i selve planlægningen og de beslutninger, der træffes til start og undervejs.

I forhold til projektledelsen har den inddragende tilgang betydet, at Skalborg Sogns menighedsråd og projektleder har haft en central rolle i at formulere, hvad de ønskede at arbejde med og udvikle. Og i forhold til projektteamet har vægtlægningen på involvering gjort, at teamet har kunnet fungere som et forum, der har fået frie hænder og økonomi til at udvikle ideer til nye måder at praktisere kirke på i Sofiendals Enge.

Et relevant spørgsmål i aktionsforschningsprojekter er, hvem de praktikere er, der tales om. Ofte vil der være tale om flere grupper. Her viste forskellen sig bl.a. i tilknytningen til kirken, hvor der var et spænd fra mangeårige frivillige medarbejdere og kirkegængere i Skalborg til nye beboere, som for nylig vedkommende havde en personlig historie med andre kirker, mens andre ikke havde nogen kirkelig tilknytning i det hele taget. De forskellige grupper vil ofte have ganske forskellige interesser. Man må gøre sig klart, hvem man

ønsker at appellere til, og arbejde bevidst med, hvordan de pågældende får mulighed for at komme til orde.

Learning by doing

En anden grundtanke i aktionsforskning er, at praktisk anvendelig viden skabes gennem aktiv og systematisk afprøvning af forskellige handlemuligheder. Hvis man ønsker at skabe forandring, sker det ikke ved at udvikle teoretisk viden fjernt fra den virkelighed,

krete prøvehandlinger i de mellemliggende perioder. I praksis fik de planlagte workshops ikke den vægt, de oprindeligt var tiltænkt i projektet, idet det viste sig for vanskeligt at få ”de nye” til at deltage. I stedet blev det møderne i projektteamet og afprøvning af konkrete, mindre aktiviteter, der kom til at udgøre den spiral, der dannede ryggraden i projektet. Undervejs kunne projektteamet trække på viden i form af Kirkefondets sogne-

ikke bliver en succes. I ”Kirke med de nye” viste det sig gang på gang, at der sjældent sker det, som vi havde forventet. Men også, at viden om det, der ikke virkede, var vigtig for at komme videre.

Overførbarhed

Et spørgsmål, der ofte drøftes i forbindelse med aktionsforskning, er, hvorvidt resultater fra et konkret projekt kan overføres til andre sammenhænge, eller om det kun er metoderne, der kan overføres. Det oprindelige udgangspunkt for udviklingen af aktionsforskning som tilgang var netop en skepsis over for standardmodeller, som kan implementeres uanset konteksten. Et yderliggående synspunkt er, at al viden er lokal, og at det derfor ikke er muligt at overføre indsigter fra et projekt til et andet. Det vil dog nok være de færreste, der vil trække den så langt. Forskernes deltagelse i et projekt skal netop sikre, at der skabes viden, der kan anvendes i andre sammenhænge. Det er dog ikke ensbetydende med, at det, der virker i ét projekt også vil gøre det i et andet. Forskningen kan imidlertid være med til at pege på, hvilke lokale forudsætninger, der har gjort sig gældende i et projekt. Og dermed forhåbentlig også sige noget om, hvorvidt det er sandsynligt, at de opnåede resultater vil kunne bruges af andre.

Umagen værd

I alle former for forskning opererer man med nogle kriterier for gyldigheden eller validiteten af den viden, der skabes. Traditionelt er der tale om videnskabelige kriterier, som afgøres af forskersamfundet, og som måler, om der er overensstemmelse mellem de metoder, der anvendes, og de resultater, der opnås. Som akademisk disciplin er aktionsforskning naturligvis underlagt nogle af de samme kriterier. Men herudover er der inden for aktionsforskningen en ambition om, at den viden, der skabes, også skal gøre en positiv forskel for dem, den vedrører. I dette tilfælde både ”gamle” og nye beboere omkring Skalborg Kirke. ■

Det blev møderne i projektteamet og afprøvning af konkrete, mindre aktiviteter, der kom til at udgøre den spiral, der dannede ryggraden i projektet.

det handler om. Det sker derimod gennem en vekselvirkning mellem refleksion, eksperimenteren og evaluering. Der er tale om en spiralbevægelse, hvor arbejdsprocesser gentages og bygger oven på hinanden, idet erfaringer fra praksis danner grundlag for udformning af nye hypoteser og ny udvikling.

Forløbet i ”Kirke med de nye” var fra starten bygget op omkring fire workshops, der var tænkt som omdrejningspunkter for projektets fremdrift, og med gennemførelse af kon-

analyser og fra beslægtede projekter, deltagernes egen praksis m.m. De forskellige perspektiver fungerede som inspiration til nye måder at se virkeligheden på, og gav ideer til, hvad der kunne gøres – men også, hvad der muligvis ikke ville virke i Skalborg.

Frygten for at fejle kan være en hindring for at prøve nyt. I aktionsforskning er det imidlertid tilladt at gøre sig erfaringer, også med det, der viser sig ikke at fungere. Selve begrebet prøvehandlinger signalerer, at der er vigtig læring at hente, selv om resultatet

Berit Weigand Berg
udviklingskonsulent
i Kirkefondet

Når kirken indbyder til samskabelse

Kirkegården er et helt unikt sted – både hvad angår kulturhistorie og som rum for sorgbearbejdning – men også som frontløber for grøn omstilling.

Inden projektet ”Kirke med de nye” gik i gang, var der gjort et større forarbejde. Dels var der lavet en sogneprofil, så vi kunne komme helt tæt ind på livet af, hvem der egentlig bor i sognet. Og dels havde der været en god dialog med både kommunen og de forskellige bygherrer engageret i Skalborg. Vi havde dermed en formodning om, hvem der ville flytte ind i området. Men vi havde også vundet indsigt i, hvad det var kommunen håbede på skulle opstå i det nye område.

Kirken som medspiller

Med dette forarbejde havde kirken været i kontakt med omverden som institutionen ”Skalborg Kirke”. Og ved at kontakte de forskellige instanser havde kirken fået sendt et signal om, at man var bevidst om det nye område. Og man så sig selv som en relevant aktør i arbejdet med at få sådan en ny bydel til at lykkes som lokalområde. Når kirken på den måde markerer sig som medspiller, opstår der en mulighed for at indgå i en samskabelse. Samskabelse er det begreb, der bliver brugt til at beskrive en ny forståelse af, hvordan man kan opbygge et samfund. Det bygger på den erkendelse, at ingen kan bygge et samfund alene. Heller ikke et land med en stor offentlig sektor. Samfund og velfærd opstår der, hvor mange parter går sammen om at skabe. Eller

som journalist Anne Tortzen har sagt det i et interview med kirke.dk: ”Samskabelse er en ny forståelse af, hvordan det offentlige skal agere. Vi skal bevæge os fra ideen om, at det offentlige er serviceleverandør, til tanken om, at der skal være et fællesskab, hvor mange mennesker mødes om at skabe velfærden”.

Tanken om samskabelse har også inspireret folkekirken. Et eksempel er Aarhus Stifts projekt ”Kirken i byen”, som bl.a. er beskrevet i ”Kirken i dag 4/2016”, som kan downloades gratis på Kirkefondets hjemmeside. Når det er relevant at nævne her, er det, fordi der både er ligheder og forskelle til projektet i Skalborg.

Samskabelse i kirken

Udfordringen i Skalborg var, at området var så nybygget, at der endnu ikke

Kirken må meget gerne omtales som vores kirke i lokalsamfundet. Men den skal også gerne blive til min kirke for den enkelte.

var nogen andre institutioner eller organisationer knyttet til området. Skalborg Kirke kunne forsøge at finde andre samarbejdspartnere, der også var interesseret i at finde deres plads i det nye område. Men der var ikke nogen, der allerede var en del af om-

rådet. Vi kunne have indgået samarbejder med fx kommunen OM det nye område, hvor det nye område blev nogen, vi gjorde noget for. Men Skalborg Kirke ønskede at gøre noget MED Sofiendals Enge. Det er en anden form for samskabelse. I bogen ”Samskabelse og samskabelse – folkekirken på vej ud af skabet” udgivet af Eksistensen i 2021, beskriver provst Esben Thugsgård det som forskellen mellem ”kirken i samskabelse” på den ene side og ”samskabelse i kirken”. Hvor det første er der, hvor kirken skaber noget sammen med institutioner uden for kirken, er det andet der, hvor vi skaber sammen inden for kirken rammer. Det blev den sidste tilgang, vi valgte i Skalborg. Og når der nu ikke var etablerede institutioner at skabe sammen med, betød det, at vi i stedet måtte rette blikket mod enkelt-

personer, der boede i området, og som kunne tænke sig at være med til at udvikle tanken om, hvad Skalborg Kirke kunne og skulle være for dem.

For at leve op til projektets MED, valgte Skalborg altså en anden vej, som ofte er en del mere besværlig

Eksistensen udgav i 2021 bogen "Skabelse og samskabelse – folkekirken på vej ud af skabet?", der lægger op til samtale om folkekirkens rolle i velfærdssamfundet.

eller sårbar, om man vil. Besværlig, fordi der ikke er ansatte medarbejdere hos samarbejdspartneren, som har det som en del af sit job at få tingene til at fungere. Og sårbar, fordi der ikke lå en klar plan for, hvad der skulle ske. Det indebærer en ikke uvæsentlig risiko for at blive afvist. I dette tilfælde kunne dette let ske, hvis ingen af nytillflytterne havde en interesse i kirke. På sin vis kan det sammenlignes med barndommens erfaringer med at ringe på hos naboen med spørgsmålet: Skal vi lege?

Kirkens synlighed viser, at den er relevant

Esben Thusgaard og Anne Tortzen peger i bogen om samskabelse på de fordele, der kan være ved, at kirken indgår i samskabelse. Men som Tortzen beskriver, så er der også nogle klare faldgruber. Det, der på overfladen ligner en åbenhed for at inddrage flere, kan i virkeligheden blot skabe nye glaslofter. Altså nye nærmest usynlige forhindringer, som gør det svært for almindelige mennesker at få lov til reelt at være med. Og man ender dermed igen let med, at de frivillige kan få lov til at lave det, som de ansatte ikke rigtigt gider.

I bogen peger Helga Kolby Kristiansen da også på, at ordet samvirke måske er bedre end samskabelse. For når vi taler om samvirke, bliver det tydeligt, at vi er ligeværdige samar-

bejdspartnere og ikke bare hjælpetropper. Og uanset hvilket ord man foretrækker, så handler det netop om at tænke hinanden som ligeværdige i samarbejdet.

At stille sig uden for kirkens eget rum og engagere sig i lokalsamfundet er iflg Tortzen også en måde at gøre sig synlig på. Og igennem synlighed kan kirken vise, at den er relevant, og dermed legitimerer den sig selv. Og netop i nye byområder finder vi, at det er yderst relevant for en kirke. For når kirken ikke ligger i et område på forhånd som fx en 1000 år gammel bygning eller i hvert fald en bygning, som flere generationer har kendt til, og den dermed ikke er en selvfølge i et område, kan det være nødvendigt at markere sig som relevant.

Et mix af de to tilgange

Men netop i disse områder, der endnu ikke har egne institutioner, foreninger osv. kan det altså være nødvendigt at fokusere på at skabe kontakt til enkeltpersoner som en begyndelse. I projektet "Kirke med de nye" er det nok mest korrekt at sige, at vi på sin vis mixede de to tilgange. Vi inviterede beboerne fra det nye boligområde til at være med til at skabe kirke sammen – altså "samskabelse i kirken". Men det, der kom ud af dette samarbejde blev i nogle tilfælde også bud på "kirken i samskabelse", fordi det blev til arrangementer osv., der i

høj grad var målrettet til det lokale område og ikke blot til klassiske kirkegængere.

At tænke i individ i stedet for institution kan dog have andre grunde end bare "nød lærer nøgen kvinde at spinde" Særligt når vi taler om kirke. Af to grunde. For det første, så selv når kirken bliver gode til samskabelse med kommunen, skolen og plejehjemmet, så er vi som kirke ikke kun en institution. Vi er også en samling af enkeltindivider, der hver for sig har sin helt egen og private tilknytning til kirken. Kirken må meget gerne omtales som vores kirke i lokalsamfundet. Men den skal også gerne blive til min kirke for den enkelte. Og meget tyder på, at man lettest får en følelse af at høre til og være en del af en kirke, hvis man ikke kun bliver set som en af kirkens frivillige, men også som et individ med sin egen fortælling. Og for det andet, så udgør de ansatte i kirken en betydelig del, men kun en del. Skal kirken samskabe i større omfang, så bliver det de frivillige, de engagerede, der kommer til at gøre det i praksis.

Folkekirken tager gerne ansvar i samfundet, og troen er på mange måder kollektiv. Men den grundfæstes også i den enkelte og ansvaret – og opgaverne bliver i sidste ende løftet af individer. ■

Kirsten Donskov Felter
teologisk vidensmedarbejder
i Folkekirken Uddannelses-
og Videnscenter

Hvad og hvem er kirke?

En løbende samtale i projektet "Kirke med de nye" har handlet om, hvad det vil sige at være kirke. Lidt forenklet sagt handler det også om, hvad der er målet med "Kirke med de nye". Er det at blive bedre til at kommunikere, hvad der sker i Skalborg Kirke med henblik på at gøre beboerne i Sofiendals Enge til faste kirkegængere og deltagere i kirkens eksisterende aktiviteter? Eller er det at invitere sognets nye beboere til at tænke med på, hvordan Skalborg Kirke kan være relevant i deres hverdag? Stillet sådan op er det indlysende, at der ikke nødvendigvis er tale om et enten-eller.

Kommunikation og inddragelse

Kommunikation og inddragelse udelukker ikke hinanden. En tidlig erfaring fra projektet har været, at kirkens traditionelle kommunikation gennem kirkebladet ikke trænger igennem – selv om bladet omdeles i alle husstandspostkasser i Sofiendals Enge. Et møde på plænen ved Poul Anker Bechs Vej i august 2019 viste, at de nye beboere ikke var klar over, at mange af de ting, de efterspurgte fra kirken, allerede fandtes. Det kan der være mange grunde til. Men det betyder under alle omstændigheder, at kirken har brug for at gøre en større indsats for at nå de nye beboere med information om, hvad der sker. Samtidig har Skalborg Kirke fra begyndelsen haft en vision om, at de nye beboere ikke bare skal integreres i det eksisterende. Det handler ikke alene om at være kirke FOR de nye, sådan at forstå, at det er de "gamle", der bestem-

mer, hvad der skal ske, mens de nye er passive modtagere. At være kirke MED signalerer et ideal om, at de nye selv er med til at definere aktiviteterne, og deltager i at præge Skalborg Kirkes profil på lige vilkår med dem, der er kommet der i mange år.

Hvad og hvem er kirke?

Det blev tidligt klart, at hvis Skalborg Kirke ville i dialog med de nye beboere, var det ikke nok at invitere dem op på bakken. Hvis man ville samtalen,

Hvis kirken skal være det hellige og almindelige fællesskab, den bekender, er det teologisk nødvendigt også at inkludere de stemmer, der normalt ikke høres.

måtte kirken flytte sig ned på engen. Men kunne det også være meningen, at den skulle blive dernede? Ville det ikke på et tidspunkt være nødvendigt at invitere beboerne "med hjem" til kirken, for at de kunne lære huset at kende?

Fortalerne for at lade nogle af projektaktiviteterne foregå i kirken har argumenteret med, at de ting, der sker her er vigtige, og at det derfor vil være naturligt, at de nye beboere lærer kirkens "hjemmebane" at kende og bliver fortrolig med den. En sådan måde at

tænke på har det for sig, at kirkebygningen netop er vigtig for mange medlemmer af folkekirken. Der er en vigtig pointe i, at tilknytningen til folkekirken i mange tilfælde går via det konkrete kirkerum, hvor familien har tradition for at samles ved de afgørende punkter i livet. Hvis Skalborg Kirke gerne vil danne ramme om de nye beboeres vigtige livsbegivenheder, dåb, bryllup og begravelse, kræver det, at de kender den og oplever den som deres, for at de kan vælge den til.

Omvendt har fortalerne for at holde fast ved at blive på "udebanen" Sofiendals Enge argumenteret for, at kirken må finde sted der, hvor folk bor og samles. Det afgørende er ikke huset og kirkerummet, men de mennesker, der udgør den. En sådan måde at se det på kan støtte sig til, at de mellem menneskelige møder og opbygningen af relationer har vist sig at være vigtige for at nedbryde fordomme og for forholdet til kirken i det hele taget. Hvis Skalborg Kirke vil vise sit engagement i de mennesker, der bor der, må den turde møde dem på deres hjemmebane.

Diskussionen om sted for aktiviteterne handler om noget mere grundlæggende, nemlig om, hvad og hvem kirke egentlig er. Som en del af Skalborgs vision om at være relevant kirke for alle i sognet er "Kirke med de nye" et forsøg på at gøre op med en opdeling af menigheden i et "os" og "dem".

Folkets kirke

Bestræbelserne på at inddrage flest mulige udspringer af en overbevis-

Det blev tidligt klart, at hvis Skalborg Kirke ville i dialog med de nye beboere, var det ikke nok at invitere dem op på bakken. Hvis man ville samtalen, måtte kirken flytte sig ned på engen. Men kunne det også være meningen, at den skulle blive dernede? Ville det ikke på et tidspunkt være nødvendigt at invitere beboerne "med hjem" til kirken, for at de kunne lære huset at kende?

ning om, at det at være folkekirke indebærer en forpligtelse til at give alle medlemmer adgang til at deltage på lige fod.

Set ud fra et demokratiperspektiv handler det om, hvad det vil sige at være folkekirke. Det handler om at give alle medlemmer adgang til på lige fod at være med til at træffe beslutninger om deres kirke. Og set ud fra et lokalsamfundsperspektiv handler det også om, hvordan kirken skal være til stede sammen med andre institutioner og aktører i udviklingen, og hvad den kan bidrage med til opbygning af lokale fællesskabet. På den måde bliver det ikke kun vigtigt at inddrage medlemmerne – dem, der er døbt og betaler kirkeskat og måske endda kommer der – men også dem, der går forbi den uden nødvendigvis at gå ind særlig tit, og som måske ikke engang er medlemmer, men som er eksperter på deres eget liv og på, hvad der betyder noget for dem, når de er i berøring med folkekirken.

Hvad er kirke teologisk set?

Set ud fra et teologisk perspektiv kan man argumentere for, at en sådan måde at tænke på har rod i reformationens betoning af, at alle døbt i lige grad har adgang til Gud. Der findes i denne forstand ikke noget A- og B-hold, eftersom troen er en gave, Gud skænker alle i dåben, og som mennesker ikke kan føje noget til. Tanken om alle døbtets præstedømme kan dermed ses som en principiel teologisk begrundelse for den lige ret, folkekirkens medlemmer har til at deltage i kirkens beslutningsprocesser.

Men hvad så med dem, der ikke er døbt? Hvad kan begrunde deres ret til at være med til at definere kirke? Et svar på det kan være, at Helligånden ikke er begrænset til kirken. Tværtimod er hele forudsætningen for, at mennesker kommer til tro og engagerer sig i kirkens arbejde, at Helligånden også er virksom uden for kirkens mure. En forudsætning for kirkens bevægelse ud i samfundet er, at Gud allerede er i den verden, han har skabt. Ånden er så at sige på hjemmebane overalt, og derfor kan kirken også være det. En oldkirkelig tanke, som i de senere år igen er blevet taget op inden for både reformatorisk, ortodoks og katolsk teologi, er, at Guds væsen grundlæggende er relation, og at det at være kirke er at være i relation til Gud. Kirke bliver til, når mennesker får mulighed for at tage del, participere, i Guds virkelighed. Ud fra en sådan tankegang handler det om, at Gud i sit væsen er bevægelse, og at det at være kirke er at tage del i denne bevægelse.

Grundtvig brugte udtrykket om

kirken, at den er bygget af "levende stene". Dvs. at kirken er et folkeligt og kristeligt fællesskab af mennesker. Den teologiske idé bag "Kirke med de nye" har været at åbne begrebet om, hvad kirke kan være, så flere vil være med til at bygge med på det mangfoldige fællesskab og se sig selv under overskriften "Vi er Guds hus og kirke nu".

I forhold til kirken betyder det så også, at den ikke må lukke sig om sig selv. Hvis kirken skal være det hellige og almindelige fællesskab, den beken-der, er det teologisk nødvendigt også at inkludere de stemmer, der normalt ikke høres. Fordi Gud allerede er aktiv og virksom blandt mennesker, må kirken afspejle den samme mangfoldighed, som findes i dens omverden, hvis den vil være hel. "Almindelig" betyder netop, at den er universel, for alle, og det er måske i virkeligheden det, der er alt andet end almindeligt i dag. ■

Berit Weigand Berg
udviklingskonsulent
i Kirkefondet

Små øvelser som en smutvej ind til sagens kerne

Projektgruppens arbejdsform i Skalborg indgik der hver gang en lille øvelse. Disse øvelser var fra starten tiltænkt flere funktioner; de skulle danne overgang mellem en travl hverdag og arbejdet i gruppen. De skulle give erfaringen af, at alle var vigtige og havde en opgave i gruppens arbejde. Og så skulle de være med til at sætte dagens tema. Undervejs viste det sig, at de også havde en fjerde funktion. Den vender vi tilbage til.

Ikke kun ét billede af kirke

Det er som regel forholdsvis let at lægge et puslespil sammen med andre. Vi kan være uenige, om man begynder med at lægge kant eller ej, og om man kun skal lægge et område ad gangen, eller om man må lægge der, hvor man har fundet brikker. Men i den sidste ende er målet at få puslespillet til sådan nogenlunde at ligne billedet på æsken. Når vi gerne vil skabe kirke sammen er der ikke på samme måde ét billede, som vi kan lægge brikkerne efter. Der er derimod ofte mange billeder. Vi har ganske enkelt ikke nødvendigvis den samme idé om, hvad kirke er. Nogle sætter kirke lig med højmessen, andre oplever de forskellige fællesskaber som der, hvor det rigtigt bliver kirke. Når man samler en gruppe og opfordrer dem til at tænke kirke sammen, kommer de ind med hver deres erfaringer og hver deres drømme om kirke og skal ud fra dem blive enige. Det kræver ofte, at man i gruppen finder nogle måder at tale om kirke på, som er lidt anderledes, end hvad man måske er vant til.

Øvelserne i gruppen

Den bærende gruppe i projektet "Kirke med de nye" var bredt sammensat. Nogle var allerede en fast del af Skalborg Kirke, andre var helt nye. Og så var der forskeren og konsulenten, der ikke blot skulle observere, men derimod indgå i gruppe med deltagerne.

For at skabe en samtale, hvor de forskellige holdninger, idéer og drømme blev set som en ressource og ikke som et problem, indledte vi alle møder i gruppen med det, vi kaldte en øvelse.

At der skulle være øvelser hver gang lå fast fra begyndelsen af projektet. Men hvad de hver især skulle indeholde lå

gik fra at fortælle og lytte, til at deltagerne skulle gøre noget sammen. Et gennemgående element ved øvelserne var, at de udspandt sig i rummet mellem "jeg" og "vi". Og de byggede på strukturer fra både spillets verden og legens verden. Spillets verden er den, hvor der er nogle klare regler. Hvor man ved, hvad man skal, og derfor kan løse en opgave uden at skulle gøre vold på sig selv for at være kreativ. Dette element indgik i størstedelen af øvelserne. Derudover har spillet som regel en planlagt eller tydelig slutning, hvilket ligeledes var en del af øvelserne. De kunne godt komme til at tage lang tid,

Det at lave øvelser var udtænkt som en del af projektgruppens arbejdsform. Det viste sig dog at være så relevant og interessant, at øvelser også blev et element i de aktiviteter, som der blev lavet sammen med beboerne

åbent fra gang til gang. Meningen med det var, at de hele tiden skulle udvikles, så de passede til gruppens situation. Et tydeligt tegn på dette er, at øvelserne forandrede sig ret meget i deres form undervejs. I begyndelsen var det øvelser, hvor hver enkelt deltager skulle sige noget ud fra sig selv. Hvad tænker jeg, hvad oplever jeg osv. Og mens en fortalte, var det de andres opgave at lytte og evt. stille opklarende spørgsmål, men ikke at kommentere eller at udfordre, hvad den anden havde sagt.

Henimod slutningen af projektet ændrede øvelserne sig, og opgaverne

men de havde en form og en fremdrift i sig, der gjorde det muligt for alle at vide, hvornår vi var i mål med øvelsen. Spillets verden rummer normalt også et element af forbud i form af regler om ting, man IKKE må. Dette element forsøgte vi at minimere og allerhelst helt udelade for i stedet for at give plads til legen og medansvaret.

I legen er det nemlig ofte sådan, at der er plads til at prøve flere ting af: "Hvis vi nu leger, at du er købmanden, så kommer jeg og køber is hos dig". Dertil kommer, at der i den vellykkede leg bliver skabt plads til alle. "Vil du

også være med? Jamen så kan du være blomsterhandleren...”. En sådan legende tilgang til øvelserne fik mere og mere plads efterhånden som projektet skred frem.

Der kan være stor forskel på, i hvilken verden vi mennesker umiddelbart har det bedst. Nogle er ubetinget mest til spillets klare regler. Andre er mere til legens muligheder. Ved at kombinere de to verdener kan man skabe en situation, som de fleste kan føle sig nogenlunde tilpas i. Deltagerne i Skalborg fik altså ikke blot besked på at udføre en konkret handling. De fik plads til at påvirke og udfolde den på deres egen måde. Og når man er så heldig som her at få lov til at arbejde sammen med den samme gruppe over længere tid, kan man efterhånden skrue op og ned for hhv. spillet og legen, alt efter hvad gruppen har det bedst med, og hvad man håber at få ud af det.

Øvelserne uden for gruppen

Det at lave øvelser var udtænkt som en del af projektgruppens arbejdsform. Det viste sig dog at være så relevant og interessant, at øvelser også blev et element i de aktiviteter, som der blev lavet sammen med beboerne. Det skyldes bl.a., at hvis det lykkes at skabe en øvelse, som alle gerne vil deltage aktivt i, så skaber man i første omgang noget forholdsvis konkret, man kan gøre sammen – uanset om man kender hinanden på forhånd eller ej. Samtidig kan man åbne for dagens tema eller formål. Og så snart øvelsen er overstået, har alle en fælles oplevelse og nogle fælles ord at vende tilbage til.

Øvelserne indgik også i de fælles workshops, som gruppen arrangerede for menighedsrådet og andre interesserede. Her gav øvelserne et indblik i gruppens arbejdsform, og var dermed en måde at skabe transparens eller genomsigtighed på. Muligheden for at have et godt indblik i og forståelse for, hvad der foregår, er ofte afgørende for den gode stemning, når en mindre gruppe arbejder med et projekt, som ikke alle er del af. På de fælles workshops genbrugte vi dog ikke øvelser, som gruppen allerede havde lavet. Vi udformede nye ud fra grundtanken om deltagelse. Det, som vi lavede sammen på workshopdagene skulle være noget nyt, skabt netop til denne gruppe af deltagere, præcis som det var i den lille

Du kan læse mere om brugen af øvelser i bogen "Kirken i bevægelse – redskaber til udvikling i fællesskab" af Dorte Kappelgaard. Udgivet af Kirkefondet i foråret 2022.

Af Dorte Kappelgaard

gruppe. Og derudover skulle det være noget, der inddrog workshops og deres deltagere som en aktiv del af projektet. Udkommet af og erfaringerne fra øvelserne fra workshops indgik efterfølgende i gruppens arbejde på lige fod med udkommet af øvelser lavet internt i gruppen.

Øvelser som læring

På diakonikonferencen den 4. november 2021 for Aalborg Stift holdt kirke- og kulturmedarbejder Doris Vest Steen og præst Heine Hansen et oplæg om projektet "Kirke med de nye". Og netop elementet med øvelserne blev trukket frem i dette oplæg, hvor der også var indlagt øvelser undervejs, så delta-

gerne ved konferencen fik mulighed for selv at opleve det. At netop øvelserne skulle fremhæves i oplægget, var meget bevidst. Øvelserne havde nemlig igennem projektet gang på gang vist deres værdi i en uventet fjerde funktion. De var det "sted", hvor det kom til at stå helt tydeligt, hvad det var, vi talte om, og hvad der var på spil. Eller som Heine udtalte undervejs: "Måske er det netop øvelserne, vi har lært mest af". De var muligvis tænkt som brobyggere eller som smutvejen mellem hverdagen og projektet. Men de kom også til at fungere som læringsrum, hvor vi blev klogere både på hinanden og på små elementer af det at skabe kirke sammen. ■

Berit Weigand Berg
udviklingskonsulent
i Kirkefondet

Hvad kan tal sige om et sogn?

Et hvert sogn er unikt, og har sin egen historie og fortælling, der bedst kan beskrives med ord. Men ethvert sogn har også nogle nøgletal, der kan være med til at tegne et billede af sognet.

For at få et indblik i, både hvad Skalborg Sogn var, og hvad det med stor sandsynlighed ville gå hen og blive til, lagde vi derfor ud med at få skabt to forskellige redskaber. En sogneanalyse, som Kirkefondet udarbejdede og et overblik over, hvilke for-

dem, og samtidigt give et indblik i, hvad vi konkret brugte denne viden til.

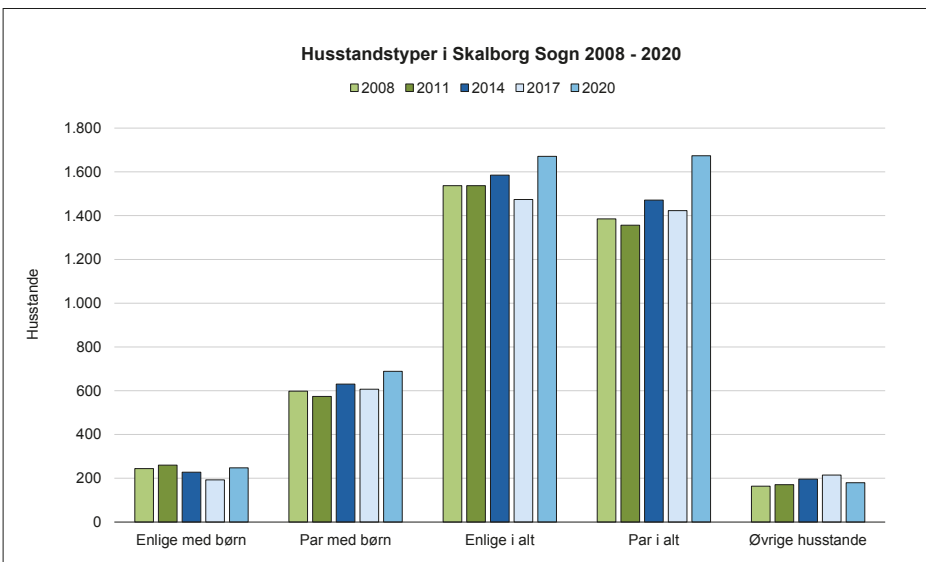
Befolkningstilvækst på over 50 %

Den 1. januar 2019 boede der 6.755 personer i Skalborg sogn. Det var 350

skulle sognet dermed vokse med 3.500 mennesker. Det svarer til, at der skulle komme 700 flere indbyggere til hvert år i fem år. Dobbelt så mange som i løbet af de foregående 20 år tilsammen – hvert eneste år. En udvikling i et helt andet tempo, end det man var vant til.

Eller sagt på en anden måde: Sognet stod overfor at ville vokse med over 50% eller med et antal, der mange steder udgør et selvstændigt sogn. Sådant et nybyggeri tiltrækker dog ikke kun nyttilflyttere. Når der bygges nyt, er der nogen, der bruger anledningen til at flytte fra noget stort til noget mindre – eller omvendt. Vi forsøgte derfor at danne os et overblik over, om der var nogle, der allerede boede i sognet, der mon kunne finde på at bruge anledningen til at flytte til de nye lejligheder, mens deres huse så ville blive frigivet, så nyttilflytterne kunne flytte ind i allerede eksisterende boligområder i sognet. Det ville betyde at "de nye" ville blive spredt ud over hele sognet. Hvis ikke der ville ske sådan en intern flytning, kunne vi derimod forvente, at nybyggeriet hovedsageligt kom til at huse nye tilflyttere.

Diagram 1

ventninger der var til udviklingen i sognet, baseret på oplysninger som præsten Heine Hansen indhentede igennem samtaler med kommunen, bygherrer osv. Da disse to redskaber blev lagt i forlængelse af hinanden, dukkede der nogle interessante indblik op, som vi tog med os ind i projektet. I denne artikel vil vi pege på nogle af

flere, end der boede i sognet i 2000. Så på 20 år var sognet kun vokset ganske lidt, og både i omfang og hastighed på en måde, så kirken godt kunne følge med. De forventninger – eller måske forhåbninger – som kommunen havde til udviklingen i området gik i retning af, at der allerede i 2025 skulle bo i alt ca. 10.000 i sognet. På lige knap fem år

Et blik på aldersfordelingen og husstandstyperne

Et blik på aldersfordelingen i Skalborg Sogn viste, at sognet nærmest var et spejl af den danske befolkning, når det kom til bl.a. aldersfordelingen blandt indbyggerne. Der var altså hverken

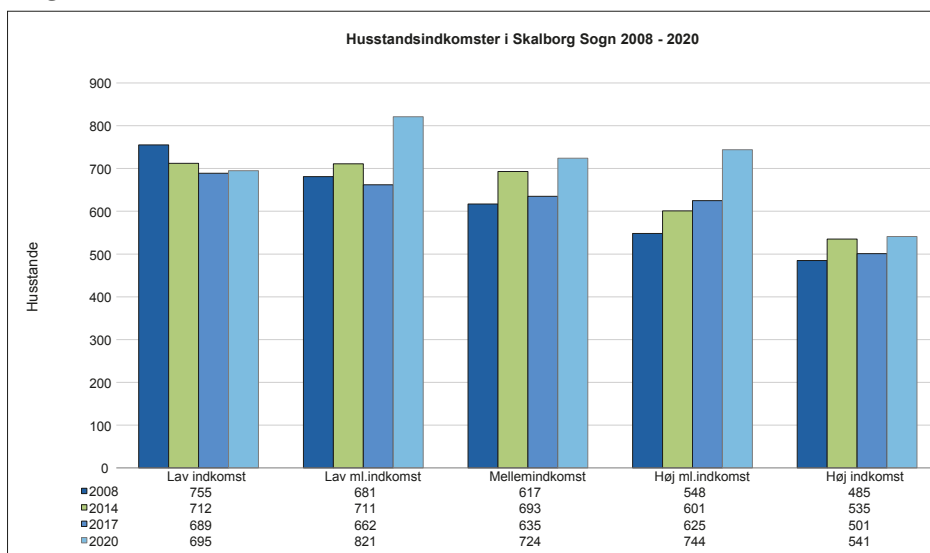
flere eller færre unge i sognet end på landsplan (de 20-29-årige). Og der var heller ikke hverken flere eller færre ældre end på landsplan (de 65+ årige). De to grupper har en tilbøjelighed til at flytte tiere end andre grupper, så hvis man har mange af dem, kan man forvente en høj flytteaktivitet. Har man få af disse, udløser det ofte en lav flytteaktivitet. Så med en moderat mængde af unge såvel som ældre i sognet, ville det bestemt være muligt, at nogle greb muligheden for at flytte inden for sognets grænser. Men vi forventede ikke, at dette ville ske i stor stil. Og hvis det holdt stik, så ville de nye boliger med stor sandsynlighed primært blive fyldt med folk, der kom fra et andet sogn.

Et andet tal, vi kiggede på, var husstandstyperne. I Skalborg Sogn var der i 2017 flere voksne, der enten boede helt alene, eller som boede alene sammen med et eller flere børn, når man sammenligner med Danmarks gennemsnit. Faktisk var det tæt på halvdelen af beboerne i sognet, der boede alene eller alene med børn. Det kunne også ses, når man kiggede på husstandsindkomsterne i sognet. Her var der en lille smule flere af dem med lav indkomst eller lav mellemindkomst i sognet end i resten af Danmark. Og på samme måde lidt færre af dem med høj indkomst.

Hvordan blev fordelingen så?

Ved at kigge på de fremtidige boliger forsøgte vi at danne os et billede af, om denne fordeling mon ville være den samme også i fremtiden, eller om den ville ændre sig. Noget af det, der først blev opført i det nye område var mellemstore rækkehuse, hvor huslejen kunne betales med to almindelige indkomster. Vi formodede, at de ville tiltrække unge familier eller sammenbragte familier, men hverken singler eller enlige med børn. Pensionskassen PFA var også i gang i området, og de byggede lejligheder i varierende størrelser. Nogle af dem ret store, ret dyre og med en fremragende placering lige på grænsen mellem by og land. Her var vores formodning, at det ville være enten familier med lidt ældre børn eller par uden børn eller med børn, der var flyttet hjemmefra. Hvis disse antagelser holdt stik, ville man altså ændre på sognets boligmasse i retning af flere husstande med par, og som følge heraf kunne man forvente, at der også ville komme flere husstande med en mellemhøj eller høj indkomst.

Diagram 2

På de to diagrammer fremgår det, hvordan det så er gået. Ser vi først på diagram 1, kan vi se, at der har været en stigning i alle husstandstyper, men der hvor forskellen er størst, fra da vi gik i gang og indtil nu, er på husstande med par. Helt som vi gættede på. Men andelen af husstande for singler er også steget. Det havde vi ikke gættet. Det kan bl.a. skyldes at en del af lejlighederne i det nye område endte med at have en husleje, der var væsentligt billigere end forventet. Kigger vi på indkomst, som fremgår af diagram 2, så er antallet af husstande med lav indkomst nærmest det samme som før. På trods af at der er kommet mange flere boliger. For resten af kategoriernes vedkommende gælder det, at de er steget så meget, at den gennemsnitlige husstandsindtægt i sognet nu er højere, end før vi gik i gang.

Vi er endnu ikke fremme ved 2025, og vi kan derfor ikke sige noget om, hvordan indbyggertallet vil se ud på det tidspunkt. Men indtil videre går det nogenlunde som forventet. 1. januar 2022 var indbyggertallet oppe på 8.482. Det svarer til, at sognet er vokset med lige knap 600 om året i de første tre år. I de første 6 måneder af 2022 er der dog kun flyttet 131 nye beboere til, så noget kunne tyde på, at der er sket en opbremsning. Alt i alt betyder det, at sognet lige nu er 26% større, end da vi gik i gang.

Velkomstarrangementer og et kig på sognets aktiviteter

Den viden, vi havde, og de gæt, vi gjorde os fra starten, var relevante i forhold til, hvilke typer tiltag og arrangementer, sognet skulle tænke i. Når

mange beboere er helt nye, giver det god mening at lave nogle velkomstarrangementer eller et velkomstbrev. Det ville virke lidt pudsigt, hvis de fleste blot var flyttet inden for sognet. På den anden side, så er det også vigtig at huske, at de nye, der kommer udefra, altid kommer et sted fra. De har muligvis allerede et godt forhold til den kirke, de lige er flyttet væk fra, eller måske deres barndoms kirke. Og det er bestemt en mulighed, at de gerne vil fastholde dette forhold. At lave et arrangement ud fra tanken om, at nu skal vi fortælle dem, at der findes sådan noget som en kirke, ville nok være at skyde ved siden af. Derimod kan det give anderledes god mening at lave et arrangement, der handler om at fremhæve, hvad lige netop kirken i det nye sogn kan.

Og når et sogn ændrer sig fra at have mange enlige til at have flere par, kan det være relevant at kaste et blik på sognets aktiviteter. Er de mest af den slags, der retter sig imod enlige – med eller uden børn – kan det være, at man skal overveje, om aktiviteterne kan tilpasses lidt. Eller om der måske lige frem skal udtænkes nogle nye, der også egner sig godt til par.

Det er altså rigtig godt at have noget talmateriale for området samt kommunens og andres forventninger til den nye bebyggelse som baggrund, inden man går i gang med at arbejde med fremtiden i et sogn, der oplever stor befolkningstilvækst. Det er ikke altid let "at spå" om fremtiden, men når det gøres på en solid baggrund, så kan det ikke gå helt galt! ■

Sådan kan I komme i gang

Udfordringerne i folkekirken er forskellige fra sted til sted. Nogle steder skal der – som i Skalborg – integreres større grupper af nye indbyggere. Det er en udfordring, som man bakser med i flere af landets større byer. Men der kan også være andre typer af udfordringer. Det kan handle om, at befolknings sammensætningen i sognet ændres på grund af fraflytning af erhvervsaktive voksne, eller på grund af tilflytning af udenlandsk arbejdskraft, som det sker mange steder i folkekirkens landsogne i disse år. Måske har sognet fået en ny uddannelsesinstitution, eller måske er den, der var, lukket? Eller det kan mere grundlæggende handle om, at dem, der tidligere sad på kirkebænken, ikke er der mere, og at der ikke er kommet andre til. Uanset, hvilke udfordringer, der er tale om, vil det være aktuelt at forholde sig til, hvordan man kan være kirke med de mennesker, der bor i sognet nu, og hvad der er behov for af justeringer i forhold til kirkens indgroede vaner og plejer.

Megen udvikling i folkekirken foregår ved, at vi bliver inspireret af hinanden. Det er både legitimt og fornødtigt at låne gode ideer af andre, blot skal man huske at lave nogle tilpasninger, så de kommer til at passe ind lokalt. Derfor er det altid en god idé at lytte til sognet. Det fører os til andre muligheder. For man kan lytte på flere måder: Dels i overført betydning ved sammen at overveje og på et lidt overordnet niveau: Hvem bor her, hvad sker her allerede, hvad mangler? Men også mere direkte ved at bruge lokale beboere som fokusgruppe. Find nogle få og introducer jeres tanker for dem, og lyt til, hvad de gør sig af tanker om jeres idé. Det kan også være, som vi gjorde i "Kirke med de nye" at tage den deltagerbaserede tilgang og arbejdsform til sig. Som artiklerne i dette blad viser, er den grundlæggende overbevisning, som har drevet "Kirke med de nye", at det er nødvendigt at inddrage de mennesker, det handler om, hvis man vil være tro mod folkekirkens opdrag og væsen. Ikke kun som fokusgruppe, men ved at invitere

Foto: Pixabay

dem med ind i selve maskinrummet. Der, hvor idéerne begynder at tage form.

Sådan kommer vi i gang

En måde at komme i gang med det på kunne være at følge denne step-by-step guide:

- En indledende drøftelse i menighedsrådet med fokus på forandringer. Hvad sker der i sognet i disse år? Er der kommet nye aktører på banen? Institutioner, der er lukket eller flyttet? Hvad med alderssammensætningen i sognet? Hvem plejede at være her – og hvem er her ikke mere? Hvem bor her nu, som vi har begrænset kontakt med?
- Inviter jer selv på besøg hos andre grupper i sognet: hos mødregruppen, der mødes i forsamlingshuset, vandrekлубben, skakklubben ... Det kan være præsten, men det kan bestemte lige så godt være andre fra kirken
- Tag kontakt til dem, der arrangerer events i jeres område. Kan kirken hjælpe med noget? Kan kirken blive en del af noget?
- Opsøg dem, der også er interesseret i (eller bekymret for) lokalsamfundet. Skolelederen, ildsjælene, lokalpolitikkerne osv.

Næste runde

- Efter denne runde er det tid til at fordybe sig. Hvad har vi hørt? Hvem har vi mødt? Hvad kan vi let engagere os i? Hvad ser vi, som de andre ikke ser?
- Bring nu disse overvejelser ud til lokalsamfundet igen. Fx ved at skabe en gruppe ud af nogle af dem, I kom i god snak med. Det kan være en gruppe, der blot mødes jævnligt for at tale sammen om lokalsamfundets ve og vel. Det kan også være en ad hoc aktivitetsgruppe, der samles om at skabe et enkelt konkret tiltag målrettet til lokalsamfundet.
- Justér gerne grupperne løbende. Hvis én må stoppe, så find en anden. Hvis én viser sig at være oplagt, så udvid gruppen.
- Vend jævnligt tilbage til drøftelsen: Hvad sker der i sognet i disse år? Er det arbejde, vi satte i gang for 2 eller 5 år siden, stadigvæk det rigtige, eller skal vi tænke i nye baner/udvide?
- Giv jer tid til at nyde det, der sker helt konkret undervejs. Når en gruppe på fire kommer hjem fra en pilgrimsvandring og har haft den skønneste tur osv. ■

Nyt fra Kirkefondet

Velkommen til konferencen "Katedral, Tiny Church eller....?"

Kirkefondet indbyder lørdag 12. november 2022 kl. 10.00-16.00 til en konference i Århus med temaet: Katedral, Tiny Church eller....?

Traditionelt har tanker om folkekirkens tilstedeværelse været fokuseret på, at der skal være et bredt netværk ud over hele Danmark med sogne, hvor der er mindst en kirke og en præst i hvert sogn. Det var dybest set også tankerne, da Kirkefondet opstod i slutningen af 1800-tallet for at bygge kirker i København med max. 5000 indbyggere pr. kirke og præst.

Men hvor og hvordan kan og skal folkekirken være til stede nu og i fremtiden – i mødet med danskerne? Hvad vil det sige at være til stede – at være "kirkeligt" til stede – både i de mange nye bydele, i storbyen og i landområderne?

Kirkens tilstedeværelse er ikke kun fysisk, og befolkningen er i dag mindre knyttet til et bestemt lokalområde og bevæger sig længere til arbejde, fritidsaktiviteter og kirke.

Kirkefondet vil – som også det er gjort af Landsforeningen af Menig-

hedsråd – sætte folkekirkens tilstedeværelse til debat på denne konference – bl.a. med spørgsmål som:

- Hvor er kirken til stede?
- Hvordan kan kirken være til stede?
- Kirken er overalt i Danmark – men hvordan?

Konferencen afholdes i DGI-huset, Værkmestergade 17, 8000 Århus C.

Den begynder med kaffe/brød kl. 10.00. Programmet løber fra kl. 10.30-16 – undervejs serveres frokost. Fra kl. 16-17 er det muligt at deltage i Kirkefondets repræsentantskabsmøde (se mere nedenfor).

Det koster kr. 300,- pr. person at deltage i konferencen. Faktura udsendes efter tilmeldingsfristen. Tilmelding senest onsdag 26. oktober 2022 til kirkefondet@kirkefondet.dk eller på tlf. 33 73 00 33.

Program:

10.00: Ankomst og kaffe/brød
10.30: Velkomst mm,
10.45: Oplæg og debat: Kristendommens "dannelse" gennem 2000 års "kulturmoder" – kirkens møde med folket og kulturerne – i historisk, nutidig og fremtidigt perspektiv

12.00: Frokost

13.00: Folkekirkens tilstedeværelse

- Folkekirkens tilstedeværelse i nye bydele i fremtiden
- Folkekirkens tilstedeværelse på landet i fremtiden.

Oplæg og drøftelse

14.15: Kaffe

14.30: Workshops: Hvordan er kirken i praksis til stede i mange forskellige former på mange forskellige steder – i mødet med folket? Oplæg i grupper og derefter samtale.
15.30-16.00: Opsamling og afslutning: Hvad er kirkens nye rum og mødesteder med folket i fremtiden?

Læs mere om programmet på www.kirkefondet.dk

Kirkefondets repræsentantskabsmøde 2022

Hermed indkaldes Kirkefondets repræsentantskab og andre interesserede til årets repræsentantskabsmøde **lørdag den 12. november 2022 kl. 16.00–17.00 i DGI-huset, Værkmestergade 17, 8000 Århus C.**

Før repræsentantskabsmødet afholder Kirkefondet fra kl. 10-16 konferencen: "Katedral, Tiny Church eller....?" Om folkekirkens tilstedeværelse i fremtiden. (Læs mere om konferencen ovenfor). Fra kl. 16.00 er der repræsentantskabsmøde med følgende dagsorden iht. vedtægterne:

- Valg af dirigent
- Årsberetning
- Regnskab og budget
- Valg til bestyrelsen og repræsentantskabet

- Indkomne forslag

- Valg af revisor

- Evt.

Forslag til dagsordenen samt forslag til kandidater til bestyrelsen og repræsentantskabet skal være Kirkefondet i hænde senest 6 uger før mødet, dvs. senest fredag den 30. september 2022. På valg til bestyrelsen er: Tommy Liechti, Lars Seeberg, Anne Margrethe Hvas og Jette Bendixen Rønkilde. Der skal vælges 4 medlemmer til bestyrelsen, hvoraf mindst 2 skal være læge.

Repræsentantskabsmødet er åbent for alle, men kun medlemmer af repræsentantskabet har stemmeret. Endelig dagsorden med årsberetning og materiale fremsendes 14 dage før

mødet til repræsentantskabets medlemmer og andre tilmeldte. Tilmelding på kirkefondet@kirkefondet.dk eller 33 73 00 33 senest fredag 14. oktober 2022.

Der vil igen i år blive ydet medlemmer af repræsentantskabet kørselsgodtgørelse for transportomkostninger udover 200 kr.

Velkommen til en spændende dag!

Tema for næste nummer af "Kirken i dag":

Folkekirkens kerneopgaver

Kirken *i* dag

TAL FOR SOGNET

Babysalmesang, ungdomstræf eller ældrecafé – hvad er der brug for hos jer? Med en befolkningsanalyse bliver I skarpe på, hvem I er kirke for!

Sogneprofil

Kort præsentation af sognets indbyggere efter alder, herkomst, husstandstype, indkomst, uddannelse, erhvervsstilling og folkekirkemedlemskab.
23 sider + bilag.

Kr. 5.000 + moms

Sogneanalyse

Gennemgribende analyse af sognets indbyggere efter alder, herkomst, husstandstype, indkomst, uddannelse, erhvervsstilling og folkekirkemedlemskab samt et afsnit om ind- og udmeldelser, dåb, konfirmation og øvrige kirkelige handlinger. Indeholder også et afsnit med inspiration til fx diakonale behov, midlertidige fællesskaber og samarbejde på tværs + et vidensafsnit med links til forskningsresultater og artikler fx om dåb, medlemmernes religiøsitet mm. 82 sider + bilag.

Kr. 13.000 + moms

Dyk dybere ned i tallene

Få en grundig gennemgang af analysens oplysninger med oplæg til debat om tallenes betydning for kirken fx for menighedsråd og ansatte eller udvid gennemgangen med en workshop, hvor der arbejdes med at omsætte den nye viden til fokuspunkter og idéudvikling.

Priser fra kr. 4.000 + moms og rejseudgifter

Se eksempler på analyserne og læs anbefalinger på www.kirkefondet.dk